

603451

VASILE NETEA

*Noi contribuții
la cunoașterea vieții și activității lui
Visarion Roman*

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Correspondența sa cu Gheorghe Barișiu și Iosif Rodos

Sibiu, Editura „Revistei Economice” 1942

VASILE NETEA

*Noi contribuții
la cunoașterea vieții și activității lui
Visarion Roman*

Corespondența sa cu Gheorghe Barițiu și Iosif Hodoș

BCU Cluj-Napoca

RBCFG 2010 04374

Sibiu, Editura „Revistei Economice” 1942

I

INTRODUCERE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I

I. In coloanele „*Revistei Economice*“ din Sibiu am insistat adeseori în decursul anilor 1939-1940 asupra necesității istorice de a avea, alături de sintezele de ordin religios, politic și cultural, o sinteză identică și a economiștilor transilvani, teoreticieni și înfăptuitori, de până la anul 1918, pentru ca astfel, ținându-se seamă și de contribuția lor, să se poată stabili cu precizie, evoluția vieții românești din Transilvania veacului din urmă și a celei din pragul veacului nostru.

Insistențele noastre porneau de la constatarea că în timp ce istoriografia transilvană s'a îmbogațit în ultimele două secole cu o stufoasă serie de studii și monografii cari, ~ de sigur cu unele lacune încă ~ pot, totuși, înfățișa cu vrednicie personalitățile, ideile și realizările religioase, politice și culturale ale Românilor din această provincie ~ prin care înțelegem și Banatul ~ sunt foarte rare însă lucrările închinare personalităților și activităților de ordin economic, iar o sinteză generală a acestora lipsește cu desăvârșire. Deși venind în urma fețelor bisericești, a deslănțuitorilor de revoluții, a cărturarilor, a scriitorilor și a oamenilor politici ~ care au confiscat întreagă atenția istoriografilor ~ economiștii transilvani, fie ei întemeietori de bănci, de asociații meșteșugărești sau autori de lucrări doctrinare, au adus dezvoltării vieții românești din Transilvania o contribuție tot atât de viguroasă ca și aceștia, cu atât mai mult cu cât unii dintre economiști au fost

ei înșiși iscusiți bărbați politici și neobosiți animatori culturali, iar dintr'un anumit punct de vedere, putem spune că le-au trecut chiar și înainte.

„*Cu iobagii* - scria N. Iorga în legătură cu o pomenire a lui Partenie Cosma - *se poate face o revoluție, dar nu se poate înjgheba o alcătuire politică. A stârni pe sărac e ușor, dar numai cu cel avut se poate face un lucru care să se menție și să se poată desvolta... Omul liber e acela care se poate sprijini pe ce este în adevăr al lui. Tot restul e formulă și închîpuitre*“.¹⁾

Ce poate fi însă omului mai sigur și mai necesar - mai ales din punct de vedere național - decât pământul, întinderea roditoare, ogrorul?

Până în pragul celei de a doua jumătăți a veacului al XIX, în Transilvania, pământul acesta aparținea însă marilor latifundiați Maghiari și Sași, Românii nefiind altceva decât brațe pentru muncă, iobagi. Cine i-a transformat din iobagi în stăpâni? Cine a făcut din ei proprietari de pământ?

- Patenta imperială de improprietărire din 1854 - ne-ar putea răspunde vreun cunoscător de legi sau vreun istoric.

- Economisții, întemeietorii de bănci, - răspundem noi.

Intr'adevăr abia după apariția băncii *Albina* în 1872 și a zecilor de institute financiare ce i-au urmat, țărănimia română din Transilvania a pornit acea cuteră zătoare ofensivă pentru cucerirea de drept a pământului strămoșesc, despoind, cu banii în mână, pe risipitorii latifundiați.

Odată cu aceste institute a apărut apoi și acea susținută ajutorare financiară a tuturor asociațiilor noastre culturale precum și a bisericilor și a școlilor de tot felul, dând astfel naștere acelei viguroase afirmări culturale ce caracterizează viața Transilvaniei în

¹⁾ Oameni cari au fost, vol. IV pag. 204.

ultimele trei pătrare de veac. Ne rezervăm pentru o altă lucrare - de care va fi vorba mai jos - justificarea amănunțită a tuturor acestor aserțiuni. ?

II. Pe linia acestor constatări am început în toamna anului 1938 a publica în „*Revista Economică*” o serie de prezentări a unor asemenea economiști în ipostaza de sprijinitori, inițiatori, conducători de acțiuni sau instituții culturale ori politice, având astiel prilejul de a arăta marea importanță culturală și politică a unui *Visarion Roman, Partenie Cosma, Dr. Ion Mihu, Nicolae Oncu, Nicolae Petra Petrescu, etc.*

Un gând ademeneste însă întotdeauna altele. Dela aceste fragmentare și incomplete prezentări ne-am hotărît să trecem la un pas mai îndrăzneț, mai adânc, schitănd un modest început pentru marea sinteză economică - ce abia de-acum înainte își așteaptă pisarii și apologeții - de care vorbiam în rândurile dela începutul acestei introduceri.

Sub titlul general de *Economiști ardeleni și bănațeni până la Unire*, am început a publica în toamna anului 1940 o serie de biografii și studii asupra lui *Dionisie Pop Marțian, Diamandi Manole și Visarion Roman*, urmând ca apoi să vină la rând *Partenie Cosma, Dr. Ion Mihu, Nicolae Petra Petrescu, Nicolae Oncu, Victor Tordășianu, Emanoil Ungureanu, Patriciu Barbu, Maxim Pop, Coriolan Pop, Vasile C. Osvadă, etc. etc.*, cu intenția de a le strânge - la sfârșit - într'un volum cu acelaș nume.

Ar fi apărut astfel cea dintâi contribuție de acest fel pentru cunoașterea - în linii mari - a principalilor realizatori și teoreticieni transilvani în domeniul economic banțar, precum și a ideilor ce i-au călăuzit și a operelor ce au isbutit să înfăptuiască.

Curând însă am constatat că izvoarele ce ne stau la dispoziție sunt atât de puține și mai ales așa de contradictorii, încât ne-am văzut siliți a ne îndrepta

privirile spre sursele mai puțin cercetate și mai ferite de ochii celor grăbiți, arhivele băncilor și instituțiilor create de acești întreprinzători fii ai neamului nostru, colecțiile lor de scrisori care s'au mai păstrat, precum și cercetarea amănunțită a presei timpului. „Lăsat-au puternicul Dumnezeu – cum spune Miron Costin – iscusită oglindă minții omenesti: *scrisoarea*, dintru carea dacă va nevoi omul, cele trecute cu multe vremi le va putea ști și le va putea oblici“.

Din acest punct de vedere instructivă ne-a fost în special cercetarea asupra vieții și realizărilor lui *Visarion Roman*, – prima mare figură economică transilvană – asupra căreia s'au scris până acum nu mai puțin de 50 de lucrări – câteva din ele scrise de foarte iscusite pene transilvane – fără ca totuși să ne fie înfățișată întreaga viață și întreaga activitate a acestui prea harnic economist. ¹⁾

¹⁾ Menționăm dintre cele mai cunoscute articole și lucrări asupra lui Visarion Romanu, următoarele:

1. *N. Petra Petreșcu*: *Monografia inst. de credit și de economii „Albina“, Sibiu 1897.*
2. *Victor Slăvescu*: *Monografia băncii „Albina“ din Sibiu.*
3. *I. Lapedatu*: *Finanțe private în Ardeal* în vol. comemorativ „*Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul*“ 1918–1928: — Buc. 1929, pag. 561.
4. *V. Goldiș*: *Discursuri*, Buc. 1928, pag. 111.
5. *I. Lupaș*: *Spicuri din activitatea ziaristică a lui V. Roman*, în *Almanahul presei române din Ardeal* pe anul 1926; *Idem*: *Din dascăl-mare organizator financiar* în vol. *Probleme școlare*, Buc. 1926, pag. 233–242; *Idem*: *Soc. de mâine*, Cluj, 1933. Nr. 7–9.
6. *I. Budu*: *Revista Fund. Regale 1934 Nr. 1.*
7. *N. C. Istrati*: *Revista gen. a învățământului*, Buc. 1924, Nr. 1–2.
8. *Petre Petrinca*: *Gazeta Ilustrată*, Cluj 1933, Nr. 6.
9. *O. Ludu*: *Visarion Roman în viața economică a Ardealului*, Sibiu 1940.
10. *Victor Jinga*: *Dinamica economiei cooperatiste*, Brașov 1941..

Elogii și cuvinte strălucite – multe! Cercetări serioase, investigații adânci foarte puține!

Inchipuiri, erori și exagerări – nenumărate!

Nici până astăzi – deși s'au împlinit 70 de ani dela înființarea ei – nu se cunosc toate împrejurările și toate dedesupturile din care a luat naștere banca *Albina*, cum nu se cunosc adevăratele dimensiuni ale meritelor celor cari i-au făcut posibilă înființarea.

Și mai puțin cunoscută este apoi activitatea de îndrăzneț om politic a lui Visarion Roman, activitatea lui de ziarist, legăturile sale cu Românii de peste munți, amestecul în viața bancară a Vechiului Regat, proiectele sale în cazul că nu s'ar fi putut înființa banca *Albina*, și ca o cheie a tuturor acestora, adâncile și permanentele sale legături cu Gheorghe Barițiu, sfătuitorul său de totdeauna, precum și cele cu Iosif Hodoș.

Toate acestea am avut norocul să le găsim printre colecția de manuscrise ale Academiei Române, sub forma unei îndelungi corespondențe purtate de Visarion Roman cu Gheorghe Barițiu, și a putea aduce astfel o serioasă contribuție la cunoașterea acestei pilduitoare existențe omenești.

La începutul anului 1941 am întrerupt deci publicarea seriei de biografii și studii asupra economiștilor noștri pentru a face loc în coloanele revistei acestei corespondențe, adunată acum în volumul de față, urmând ca în 1942 să reluăm publicarea celor începute în Octombrie 1940, cu aceeași intenție dar cu mai multă experiență și cu mai multă îndreptățire.

III. Cele 75 de scrisori ale lui Visarion Roman către Gheorghe Barițiu, precum și cele 4 către Iosif Hodoș, cuprinse în această lucrare, se află în volumul de manuscrise al Academiei Române Nr. 1001.

Din punct de vedere cronologic scrisorile sunt din următorii ani:

1867	:	2	scrisori
1868	:	3	„
1869	:	34	„
1870	:	15	„
1871	:	6	„
1872	:	—	„
1873	:	1	„
1874	:	2	„
1875	:	2	„
1876	:	—	„
1877	:	1	„
1878	:	3	„
1879	:	6	„
1880	:	2	„
1881	:	1	„
1882	:	—	„
1883	:	—	„
1884	:	2	„

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Intreruptă de patru ori, în patru ani, corespondența aceasta reprezintă totuși o continuitate de 18 ani, și a fost purtată în epoca cea mai sbuciumată și mai rodnică a lui Visarion Roman.

Treizeci și patru din cele 75 de scrisori adresate lui Barițiu, sunt datate din 1869, anul conferinței naționale dela Miercurea și al proclămării politicii pasiviste a Românilor transilvani, — an în care Visarion Roman, după cum se va vedea mai jos, a jucat un hotărîtor rol politic, insuficient cunoscut și apreciat până acum.

Din punct de vedere al conținutului — pentru istoriograf — scrisorile acestea se împart în patru categorii: *biografice, politice, economice, diverse*.

Visarion Roman activând cu egală pasiune — deși nu cu egale rezultate — atât în domeniul politic cât și în cel economic, iar Gh. Barițiu având și el preocupări similare, e firesc că uneori, în aceeași scrisoare,

să se treacă dela un domeniu la altul, unele scrisori având astfel caracter politico-economic.

Cititorul le va afla cu ușurință din numerotația de mai jos.

Cu caracter biografic sunt scrisorile de sub numerii : 1, 2, 3, 4, 29, 33, 40, 45, 47 și 49 ;

cu caracter politic cele de sub numerii : 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 27, 28, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 46, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 60 și 73 ;

cu caracter economic cele de sub numerii : 9, 26, 33, 38, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 53, 56, 57, 58, 59, 63, 67, 68, 69, 71, 74 și 75 ;

cu conținut divers cele de sub numerii 23, 25, 32, 41, 49, 51, 55, 61, 62, 64, 65, 66, 70 și 72.

Cele patru scrisori adresate lui Iosif Hodoș sunt inspirate din aceleași preocupări, scrisoarea de sub numărul trei desvăluindu-ne în plus un proiect al lui Visarion Roman de a înființa în 1871 un cotidian românesc la Sibiu.

IV. Ce aduce nou, această corespondență? În primul rând o nouă contribuție la cunoașterea epocii 1867-1884, cuprinzând o serie de noi și uneori de neașteptate înfățișări ale unor reprezentative figuri transilvane și bănățene. *Mitropolitul Andrei Șaguna* - privit întotdeauna ca un periculos inamic al ideilor și prietenilor lui Visarion Roman și Gh. Barițiu - *Iacob Bologa, Elie Măcelariu, Dr. Ioan Rațiu, Ioan Cavaler de Pușcariu, Alexandru Roman, T. Cipariu, Ioan Hania, David Baron Urs de Margine, Iosif Hodoș, Al. Mocioni, Vicențiu Babes, Diamandi Manole, viitorul mitropolit Ion Mețianu, Nicolae Popeea, mitropolitul Miron Romanul, Partenie Cosma*, etc. etc. apar în paginile acestei lucrări comentate de condeiful unui om de mare neastâmpăr, totdeauna în plină activitate, deci în contact cu semenii

săi, pe cari îi judecă prin prisma momentului și a isbutirii sau eșuării planurilor și acțiunilor sale. Dinamismul acesta face ca în scrisorile către Barițiu să apară și unele figuri mai modeste, pentru Visarion Roman interesante însă din punctul de vedere al activității sale. Imbrățișând problemele economice românești prin prisma unui adevărat ansamblu, Visarion Roman comentează uneori chiar și pe fruntașii politici ai Vechiului Regat, și în primul rând pe C. A. Rosetti, Mihail Kogălniceanu, Ion Brătianu, Vasile Boerescu, etc.

În aceste scrisori se mai găsesc apoi numeroase informații asupra personalităților și stărilor politice din Austro-Ungaria, în special asupra celor legate de problema naționalităților.

Cu privire la viața și activitatea lui Visarion Roman, corespondența aceasta ne obligă în rândul al doilea la rectificarea și anularea unora din aserțiunile făcute de câțiva din biografii și comentatorii săi.

Nu este astfel întemeiată informația aflată recent în studiul d-lui prof. Victor Jinga ¹⁾ - susținută însă și de alți biografi - în virtutea căreia Visarion Roman ar fi fost - înainte de a se înființa banca Albina - student al Academiei Comerciale din Viena, datorindu-și deci academiei vieneze formația sa economistă.

Visarion Roman, pe lângă studiile făcute la seminarul ortodox din Sibiu, a fost un stăruitor și remarcabil autodidact, găsind în sine însuși îndemnul și energia de a se instrui în sensul aspirațiilor sale.

În scrisoarea de sub numărul 50 aflăm însăși mărturiile lui Visarion Roman asupra unui drum și a unei experiențe bancare făcute totuși la Viena, nu însă ca student al vreunei academii.

„Dânșii - adică fondatorii băncii, scrie Visarion Roman - adoptară principiul ca străin să nu primească (la conducerea băncii Albina) iar fiindcă

¹⁾ Vezi *Dinamica Economiei Cooperatiste*, pag. 188.

Românii n'aveau încă nicăiri un om pregătit pentru astă treabă, să vedem și să ni-l facem. Tocmai din motivul acesta află ei cu cale a se îngriji în astă privință de timpuriu. Considerând Domnii fondatori cu multă bunăvoință că eu fui norocosul de-a avea ideea înființării amintitului institut, eu care le-am compus statutele și carele de 1^{1/2} an acum cuget zi și noapte asupra punerii în lucrare a acestei întreprinderi, - considerând mai departe că dela eșirea mea dela banca Transilvania îmi țin un instructor cu plată pentru învățarea contabilității și că ast mod aș fi început calificarea mea, cum și din alte considerațiuni, îmi făcură prea marea onoare: de-a mă alege de viitor Director al acelu institut. Mă îndatorează însă a pleca cum mai curând la Viena, a petrece acolo cel puțin două luni, cercetând institutele de acolo de felul acesta și studiind bine întreg organismul lor. Călătoria și petrecerea acolo să o fac pe spesele fondatorilor, iar când se vor aproba statutele pe spesele institutului“.

Dacă Visarion Roman ar fi urmat cursurile Academiei Comerciale vieneze atunci ar fi fost el acel Român pregătit, și astfel n'ar fi fost necesară trimiterea lui la Viena, numai pentru două luni, în Decembrie 1870.

Instructorul de care se vorbește în această scrisoare este vienezul *Wiederman*, înalt funcționar, iar din Iulie 1879 director general al *Soc. de Asigurare Transilvania*. Autodidacticismul său și-l mărturiseste Roman categoric în scrisoarea de sub numărul 45, în care subliniază el însuși nevoia de a se rezezi până la Pesta sau la Viena. „Eu - scrie viitorul director al băncii Albina - cu puteri foarte mărginite m'apucați de un lucru mărișor: trebuie deci să citesc să scriu și să conversez într'una cu omul nostru de specialitate. Dacă ne vom ajunge scopul va mai trebui desigur să merg p' o lună la Pesta și Viena

pentru a vedea întocmirile altor atari institute și pentru a ne pune în legăturile neapărat de lipsă pentru sigura înflorire a institutului nostru.

Trimis de fondatorii *Albinei* Visarion Roman a sosit la Viena în Dumineca premergătoare lui 8 Decembrie 1870, rămânând în capitala Austriei până în Februarie 1871, cu opriri la Budapesta atât la plecare cât și la întoarcere.

A doua rectificare trebuie să o facem afirmațiilor d-lui, *Petre Petrinca*) și unui articol apărut în ziarul *Universul* în anul 1933²⁾ D-l Petrinca afirmă că la 1870 marele bărbat de stat Ion C. Brătianu l-a chemat în țară (pe V. R.) unde a colaborat la înființarea primelor instituțiuni economice din România. Dintre acestea putem aminti puternica instituție de asigurări *Dacia*. Nici această afirmație nu este întemeiată. E adevărat că Visarion Roman a urmărit tot timpul, cu neobosită atenție viața economică a Vechiului Regat dorind adeseori să se stabilească la București, impresjurările i-au fost însă întotdeauna potrivnice.

În Ianuarie 1870, în legătură cu intenția Soc. de Asigurare *Transilvania* din Sibiu de a înființa o sucursală și la București, Visarion Roman îi scrie lui Barițiu în scrisoarea de sub numărul 40: „*Cu această ocaziune îmi permit întrebarea, oare n'ar fi mai bine, să se creeze dincolo un institut general de asigurare românească, care cu timpul să se estindă și în Transilvania. Până când bărbații României nu-și vor îndrepta atențiunea și asupra intereselor materiale ale țării, vom comite păcatu, de a fi pierdut din vedere factorul cel mai putinte al prosperării, fără de care toate luptele politice vor fi în darn. Mijlocul cel mai bun, de a scăpa de evrei și de inundațiunea germană este, de a ne mișca și pe terenul material și de-a le face concurență în toate întreprinderile.*

1) Vezi *Gazeta Ilustrată*, Cluj, 1933, Nr. 6.

2) Numărul 143.

De calea asigurărilor diverse încă es din România sute de mii de galbeni în pungi jidovești, fără a se mai întoarce în țară pe altă cale. Aud că chiar și întâi casa de păstrare, ce s'ar fi înființat de curând în București, e întreprindere streină. Că în fruntea băncii: România stă un Hertz, este deja lucru vechi, iară înființarea unei navigațiuni române cu vapoare pe Dunăre și alte râuri navigabile din România este proiectată și întreprinsă de unul A. Dinelli pe care l-am întâlnit săptămânile trecute prin Banat, provocând pe străini să subscrie acțiuni la aceasta societate. Unde o să ajungă România pe astă cale?

Fiindcă cu banca Transilvania încă tot nu se poate ști bine ce va fi, fiindcă ea oricum este o întreprindere săsească și e foarte posibil ca în lupta cu sașii să pierdem noi și că cu capitalurile institutului, adică cu banii încasați în partea cea mai mare dela Români, să se înmulțească aberea națiunii sase: Aflu de datorința noastră a cugeta bine și serios încă de acum la astă împrejurare, ca nu la urmă să ne căim.

Un inst.tut general românesc de asigurare înființat în București sub protecțiunea statului și cu scopul de a înainta prin capitalele sale comerciale, industria și agricultura română, ar face mari înaintări îndată la început și ar fi o adevărată binefacere pentru România. Aud, că însuși Kogălniceanu s'ar fi ocupat vara trecută de asta idee, iar eu, când am fost la Brașov, am avut norocire a vorbi cu d=nu Donici, care mă întări mult în convingerea mea.

12 oameni cu voința serioasă ar fi deajuns, ca institutul să se poată înființa și atâția s'ar găsi de sigur în România, după ce se știe, că osteneala lor li s'ar renumera înmiiit! La „Anglo-Hungarian”

Bank“ a căpătat anul trecut fiecare consilier tan-
tiemă de 50.000 fiorini.

Eu când ideea aceasta s'ar afla de bună mă
ofer a prezenta în timp de o săptămâni, un proiect
de statute pentru înființarea unui atare institut de
asigurare și cred a nu trece marginile modestiei
când în cazul că nu se află alt român, care să pri-
ceapă organizarea lui - mă declar gata și în stare
a organiza și conduce asemenea așezământ în con-
vicțiune că aș face un serviciu național și că mi-aș
as'gura subsistența mai mult ca prin orice.

Dar câte alte întreprinderi și foloase s'ar mai
putea lega cu acel institut.

Dacă aflați de bună și realizabilă această idee
vă rog a o comunica și altora la București și a
contribui prin marea influență a D-voastră la rea-
lizarea ei“.

În 1870 Visarion Roman propunea deci, prin
Gh. Barițiu, înființarea unui institut financiar la Bu-
curești, cu aspirații strict românești, fără ca, din ne-
fericire, să se poată face înțeles. În felul cum judecă
imixtiunea străinilor în afacerile economice ale Ve-
chiului Regat, propunând, simultan, reacțiunea româ-
nească, Visarion Roman este un demn urmaș al lui
Dionisie Pop Marțian, transilvan și acesta, refugiat la
București (1858-1865) și care, cel dintâi, a încercat să
dea un mare impuls economiei naționale românești¹⁾.

La București Visarion Roman a mai încercat să
ajungă și în Septemvrie 1878, în calitate de condu-
cător al unei filiale a *Albinei*²⁾ și mai ales în Iunie 1879,
în epoca înființării *Băncii Naționale a României*, când
își expune din nou proiectele din 1870, motivate acum
și cu experiența sa dela *Albina*.³⁾ Nici de astădată,

¹⁾ *Victor Slăvescu: Viața și Opera lui Dionisie Pop Marțian*,
Academia Română, Discursuri, 1940.

²⁾ Scrisoarea de sub Nr. 67.

³⁾ Scrisoarea de sub Nr. 68.

din fericire pentru Transilvania, dorințele sale nu s'au putut realiza.

În rândul al treilea corespondența publicată de noi desvăluie apoi unele capitole necunoscute ale lui Visarion Roman, în special bogata și interesanta sa activitate în calitate de redactor pentru Transilvania al ziarului *Românul* din București în anii 1868-1870, corespondențele și articolele sale fiind semnate cu inițiala X. Condițiile în care sunt obligate să apară astăzi anumite studii și cercetări ne împiedecă însă de a insista după cuviință asupra acestei activități. În revista *Transilvania* dela Sibiu ¹⁾ am arătat în Mai 1941, atâta cât s'a putut, cări au fost liniile și orizonturile colaborării lui Visarion Roman la ziarul lui C. A. Rosetti.

Promitem însă, cu gândul la un viitor de pace, să revenim asupra acestei chestiuni dându-i întreagă atenția cuvenită.

N'am putea trece totuși peste această chestiune fără a nu îndemna pe istoriografii transilvani cari se ocupă de epoca anilor 1868-1870 să nu neglijeze, aceste corespondențe ale lui Visarion Roman în care se află o surprinzătoare bogăție de informații politice și culturale cu caracter transilvan, și uneori chiar și articole de severă atitudine românească.

În lucrarea de față se află informații asupra acestei colaborări în scrisorile de sub numerii: 2, 3, 4, 5, 21, 22, 29, 40, 45 și 47.

Deși, foarte apreciat de C. A. Rosetti, redactorul dela Sibiu îi scrie lui Barițiu: *Că d-1 Costache e mulțumit cu lucrul meu îmi pare foarte bine, cu toate că eu nu cred a fi meritat nicio laudă, deoarece timpul pentru acele corespondențe îl fac cum pot și între ocupațiunile celelalte; apoi prin*

¹⁾ 1941 Nr. 3 pag. 219-226

dese și îndelungate călătorii, trebuie să întrerup citirea de jurnale și de multeori să mă ajut cum pot. Ar fi cu totul alta când aș vedea pe loc, când m'ar ierta jurstările să studiez cauzele cum se cuvine și să pot medita mai mult asupra lucrului. Pe semne noi ăst rând de oameni așa suntem ursiți să fim de toate“.

Observația aceasta caracterizează în mod real atât activitatea semnatarului cât și a lui Gh. Barițiu, siliți de trebuințele naționale să fie atât luptători politici, cât și animatori culturali, autori de cărți, gazetari, conducători de întreprinderi economice etc. așa după cum au fost de altfel aproape toți micii și marii lor contemporani.

Alte informații biografice mai mărunte (proiectele sale de a ajunge preot la Brașov sau protopop al Zărandului, moartea mamei sale, strămutarea sa dela Rășinari la Sibiu la sfârșitul anului 1869, etc.) se află în scrisorile indicate la capitolul al patrulea al acestei introduceri.

Scrisorile cu caracter politic mai ales cele din 1869, ni-l înfățișează pe Visarion Roman ca un militant politic de mâna întâi, energiei sale datorindu-i-se, așa cum se vede în scrisorile de sub numerii 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, și 16 organizarea conferinței politice ținută la Miercurea în 8 Martie 1869, - conferință în care s'a proclamat pasivismul politic al Românilor transilvani față de consecințele dualismului, 1867, înfrângându-i-se în mod definitiv politica activă a lui Șaguna.

De acum înainte istoria politică a Transilvaniei intră într'o fază nouă. Autoritatea politică a bisericii e ingenunchiată.

Scrisorile acestea, ca și corespondențele sale din *Românul* ni-l arată ca mare adversar atât personal cât

și politic al lui Andrei Șaguna, marele mitropolit fiind dăruit din beșug cu o serie întreagă de porecle și criticat în mod permanent fără cruțare.

Rivalitatea și adversitatea politică dintre Andrei Șaguna, și Gheorghe Barițiu, comentată de Gh. Bogdan-Duică într'un foileton din *Telegraful Român* ¹⁾ a fost intețită în mod asiduu de către Visarion Roman.

Nu cunoaștem încă în mod sigur adevăratele motive ale dușmăniei dintre Andrei Șaguna și viitorul director al băncii *Albina*. Probabil însă că ele rezidă în firea orgolioasă a ambilor adversari. La 12 Decembrie 1857 Șaguna, apreciindu-i energia și talentul de gazetar, îl angajase ca redactor responsabil al *Telegrafului Român*, anunțând cu satisfacție numirea noului redactor, „sub a cărui lucrare se poate avea speranță că acest jurnal va corespunde și de aici înainte dorințelor comune” ²⁾. Dovadă de prietenie și încredere deci. Peste abia două luni însă Visarion Roman părăsea redacția gazetei lui Șaguna, la care va mai colabora totuși din când în când. Dorind a lucra independent tânărul redactor va fi indispus pe autoritarul Șaguna, astfel încât - prin plecarea dela *Telegraful* - relațiunile dintre ei deveniră din ce în ce mai încordate, mitropolitul Sibiului împiedecându-l apoi să ajungă preot la Brașov și protopop al Zărandului. Intrând în grupul politic al pasiviștilor, condus de Gh. Barițiu și Dr. Ioan Rațiu, Visarion Roman a devenit în urmă unul din principalii adversari ai lui Șaguna. Nici acesta nu i-a rămas însă dator. Pe lângă piedicile puse mai sus, Șaguna s'a împotrivit și acțiunii sale pentru înființarea băncii *Albina*, dându-i un drastic răspuns: „Râmâi ciobotarule la uneltele tale” ³⁾.

¹⁾ Vezi Nr. 5 din 1934.

²⁾ *Telegraful Român* Nr. 99 din 1857.

³⁾ „*Universul*” 1933 Nr. 143.

Aici a greșit Șaguna. Dar și Visarion Roman a greșit susținând cu atâta energie și devotament o politică pe care Șaguna a considerat-o dela început ca greșită și pe care - cu toate noile ei impulsuri din 1881 - Românii transilvani au abandonat-o în 1905, ca inutilă și primejdioasă.

Nu putem împărtăși însă nici părerea lui Bogdan-Duică, extrem de aspră, care a afirmat că această pasivitate a „tâmpit spiritul Românilor periclitând existența lor“. ¹⁾

Absenți din punct de vedere politic, până la Memorand, Românii transilvani și-au putut fortifica și înființa în acest timp o serie de viguroase instituții economice și culturale, cari au consolidat, în adâncime, viața spirituală și economică a provinciei noastre făcând astfel posibilă activitatea și dârzenia politică de după anul 1905.

În timpul vieții sale Visarion Roman a fost unul din principalii sprijinitori și conducători ai acestui fel de așezăminte.

Am ajuns acum și la scrisorile cu caracter economic. Prima parte a acestor scrisori ne desvăluie intenția Șașilor din Sibiu de a atrage intelectualitatea și țărâtimea română în sfera de activitate a societății *Transilvania*, angajând în serviciul băncii, pentru o cât mai puternică ademenire, și câteva personalități românești.

Printre Românii intrați în serviciul acestei bănci se afla din anul 1868 și Visarion Roman, căruia i se încredinșase misiunea de ~~inspector~~, cu obligația de a cutreera Transilvania și Banatul pentru a câștiga noi și noi acționari. La începutul acestei colaborări atât Visarion Roman cât și ceilalți Români intrați în ser-

¹⁾ Foiletonul citat.

viciul acestei societăți și-au legat mari speranțe pentru o sinceră conlucrare economică în cadrul *Transilvaniei*.

Curând însă spiritul naționalist - care a caracterizat întotdeauna activitatea acestui însuflețit Român - i-a arătat inutilitatea și pericolul unei asemenea subordonări, cu atât mai mult cu cât și patronii încep să-și schimbe atitudinea, astfel încât în Iulie 1869, cunoscând acum realitățile din întreagă provincia noastră, îi scrie lui Gh. Barițiu: „*Ce păcat că institutul nu e încă curat românesc. (Abuseseră naivitatea să creadă că-l vor putea româniza). Lipsa de întreprinderi pe terenul material o simt oamenii noștri în tot locul. Eu mă ocup cu compunerea unor statute pentru un institut curat românesc. La Pesta voi folosi ocaziunea de a mă informa despre organismul diverselor institute de felul acesta.*

Ceea ce vom înființa în rândul întâi va fi un Sparkassa mare românesc“.

Gândurile lui Visarion Roman prinseseră aripi. În mintea lui luase deja ființă viitoarea bancă *Albina*.

În scrisoarea de sub numărul 33 adversitatea împotriva societății *Transilvania* se află în plină ascensiune, „*Cu atât mai vârtos că astăzi mi s'au deschis ochii mult“*, iar în Martie 1870 Barițiu era anunțat că „*am fost trimis încă din Lugoj proiectul (de statute) d-lui Iacob (Bologa) ca să-l citească și să-l dea la preo 3-4 domni de aici ca să-l citească asemenea cu răgaz și să aibă timp a medita asupra lui până la reîntoarcerea mea. Cu toate astea când m'am întors am găsit operatul neatins și necitit de nimeni“*. Entuziasmul izbucnește totuși în curând, *Sibiul* se mișcă în sprijinul ideilor lui Visarion Roman. Alte orașe transilvane vor face la fel. În scrisoarea de sub numărul 48 (8 Octomvrie 1870) raporturile Românilor cu *Transilvania* sunt extrem de încordate,

Visarion Roman e demisionat, e foarte înaintată însă acțiunea pentru înființarea băncii *Albina*. Mândria inițiatorului crește: „și ajutând Dumnezeu să se probeze statutele, vă pot încredința că, de când viețuim noi, asta va fi cea mai măreață, mai binefăcătoare și mai aplaudată întreprindere românească în Austria“. Scrisorile de sub numerii 44, 45, 46, 47, 48, 50, 52, 53, 57, 58, ne arată în mod amănunțit întreaga fierbere și întreg sbuciumul care a precedat înființarea băncii *Albina*.

În restul scrisorilor se află apoi alte prețioase informații cu caracter economic fie asupra activității *Albinei*, fie asupra fabricii de hârtie de la Zărnești condusă de Gh. Barițiu, și uneori, asupra vieții bancare din Vechitul Regat. ¹⁾

Scrisorile diverse ne desvăluie diferite acțiuni ale lui Barițiu și ale lui Visarion Roman în afara celor subliniate mai sus, și din când în când, unele chestiuni de ordin familiar.

V. Scrisorile din această lucrare, trecând peste cele menționate mai sus, ne înfățișează apoi marelui spirit optimist și constructiv al lui Visarion Roman, - spirit care vibrează în toate acțiunile sale. De mai multe ori el mărturisește astfel lui Gh. Barițiu, că în cazul neaprobării statutelor *Albinei* „voi eda iarăși foaia pedagogică *Amicul Școlii*,²⁾ mă voi pune la compuneri și edare de cărți școlare pe picior propriu și după putință la înființarea unei librării românești. În călătoriile mele am făcut multe și frumoase legături, pe cari le pot folosi în multe privințe“. Iată dar cum Visarion Roman intenționa să

¹⁾ Vezi în special scrisorile de sub numerii 67, 68, 69.

²⁾ Revista condusă de Visarion Roman în anii 1860-1865.

ne dea și acea editură care în Transilvania a întârziat atât de mult.

Din scrisoarea de sub numărul 3; adresată lui Iosif Hodos, vedem apoi cum viitorul director al băncii *Albina* intenționa încă din 1871 să întemeieze la Sibiu un ziar românesc care să apară *dacă nu în toate zilele, cel puțin de 4 ori în săptămână*; în Aprilie 1884 planul e reluat din nou, în stil mare, încercându-se înființarea unui institut tipografic, cu numele de *Ateneul*, de sub tiparele căruia urma să apară mult așteptatul cotidian românesc.¹⁾

Abilitatea și energia lui Diamand-Manole l-au întrecut, acesta cumpărând tipografia Metzer și împreună cu Ion Slavici, înființând în anul 1884 ziarul *Tribuna*.

Ateneul n'a mai luat ființă.

Fiind ales la 13 Septembrie 1877, de sigur în urma intervenției lui Barițiu, membru corespondent al Academiei Române, Visarion Roman îi dă și acesteia o sugestie scriind în scrisoarea de sub numărul 68 (13 Iunie 1877) următoarele: „*Cetim cu viu interes lucrările în sânul Academiei. Negreșit Academia va proceda acum și la formarea unei secții de economie națională*“. Propunerea dela Sibiu n'a avut însă rezultatul dorit, Academia Română abia în 1938 înțelegând necesitatea unei astfel de secții. În afară de aceste inițiative și acțiuni corespondența de față ne desvăluie și viguroasa concepție economică naționalistă a lui Visarion Roman, cu un accentuat caracter antisemit, tot atât de pornită însă împotriva tuturor streinilor acaparatori ai avuțiilor naționale fie dincoace fie dincolo de Carpați.

¹⁾ Vezi scrisoarea de sub numărul 74.

VI. Cititorul se va fi așteptat poate la o biografie completă a lui Visarion Roman. Nu o dăm însă. Lu-
crarea noastră *Economiști ardeleni și bănățeni până*
la Unire aflându-se sub tipar, un număr de 46 de
 pagini fiind închinată lui Visarion Roman, care s'au
 tipărit deja, socotim inutil să ne repetăm, cu atât mai
 mult cu cât o parte din aceste pagini au apărut mai
 întâi în *Revista Economică* precedând publicarea co-
 respondentei. Legăturile lui Visarion Roman cu Gh.
 Barițiu au început încă din 1860, odată cu apariția
 revistei *Amicul Școalei*, Barițiu fiind unul din cola-
 boratorii distinși ai acestei reviste; ele s'au conso-
 lidat apoi în cadrul *Asociațiunii pentru literatura*
română și cultura poporului român, - Roman fiind în
 primii ani arhivarul și bibliotecarul acestei societăți -
 legăturile lor cimentându-se în urmă prin strânsa co-
 laborare politică.

Visarion Roman murind la 11 Mai 1885, Gh.
 Barițiu i-a dat ultima dovadă de prietenie ținându-i
 în fața mormântului deschis un înălțător și emoționant
 panegiric.

VII. N'am putea încheia însă această lungă in-
 troducere fără a nu aduce călduroase mulțumiri d-lui
Dr. Mihai Velicciu, directorul *Revistei Economice* și
 al băncii *Albina* din Sibiu, care, drept omagiu pentru
 marele său înaintaș, a cărui operă o continuă cu ne-
 biruită energie, a făcut posibilă tipărirea acestei co-
 respondențe.

Respectuoase mulțumiri se cuvin apoi d-lui pro-
 fesor *Dr. Ioan Lupas*, președintele Secției istorice a
Asociațiunii, care, cu bunăvoința ce-l caracterizează,
 a binevoit a ne da prețioase sfaturi și îndrumări, fără
 de care sfiata noastră n'ar fi îndrăsnit a porni la
 drum.

Nu putem uita nici pe *d=1 Eugen Vancu*, redactor al *Revistei Economice*, datorită căruia am ajuns printre colaboratorii acestei prețioase reviste, și care ne-a dat o însemnată mână de ajutor la alcătuirea acestei cărți.

București, în ziua Sfântului Ion, 1942.

II

**CORESPONDENȚA
VISARION ROMAN — GH. BARIȚIU**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II.

1.

Rășinari, 24 Aprilie 1867.

Mult stimate Doamnă,

În Nr. 21 al „Telegrafului Român“ a. c. s'a fost publicat un concurs pentru ocuparea postului de al treilea paroh la biserica Sfântului Nicolae din Brașov, la care aflându-mă de mult pregătit pentru asta treaptă, am competit și eu.

Deși mă hotărâsem în timpul din urmă a mă lăsa cu totul de preoție, stațiunea din Brașov m'a ademenit totuși a mai face una și poate ultima cercare în astă privință. Mai mulți amici de pe aici, dar și din Rășinari mă provocară la aceasta. Apoi voiesc bucuros să schimb Rășinariii, unde nu pot să am nicio activitate, cu Brașovul.

Nu vă mai incomodez cu înșirarea de motive, destul că eu am competit zilele acestea la stațiunea numită și m'am determinat a face totul ca să reușească. Piedeci voi afla, mai cu seamă în Sibiu, însă numai de acele cari prin stăruință bărbătească se pot învinge. Pentrucă sunt și eu un român și am și eu ideile mele politice, încă nu-s de ucis cu pietrolii.

Scopul acestor șire este, doamnă, să vă rog ca să aveți bunătate a-mi sta într'ajutor la pasul ce am făcut.

Știu că aveți - ca și la națiunea întreagă - și în Brașov mare influență în toate cercurile și că prin înțeleapta întrepunere a D=voastră voi fi mult ajutat. Nu mă indoesc nici de bunăvoința D=voastră ce aveți către mine. Apoi să mă ajutați vă rog numai într'atât, încât veți cunoaște, că prin aceasta se promovează binele comunei române de acolo și încât nu vor fi compe-
tinți mai apți ca mine, căci în acest caz din urmă, eu singur mă rog a mi se înapoia cererea.

Fiindcă cererea mea de competență am trimis-o cam târziu prin neguțătorul Ioan B. Popoviciu, nici nu știu dacă ea se va fi prezentat la timp, căci cu ziua de Dumineca Floriilor a expirat termenul de competare. Tot în ziua de Florii nu s'a putut face și alegerea căci aceasta ar fi nelegal; apoi dacă alegerea nu va fi fă-
cută, ori va fi făcută nelegal, am tot dreptul să mi se considere cererea, fie ea sosită și mai târziu.

Vă rog D=le, să nu luați în nume de rău inco-
modarea ce vă fac prin aceasta; cunoscuta bunătate a D=voastră m'a făcut să îndrăsnesc.

Fiind cu profundă venerațiune

Al D=voastră

plecat serv
V. Roman.

2.

Mult Onorate Domnule!

Bunăvoința cât am aflat-o în prețuitul D=tale răspuns, ce avuși bunătate a mi-l trimite în cauza pa-
rochiei din Brașov, îmi dă toată convingerea că nu te vei indigna nici pentru asta a doua incomodare ce ți-o fac. Am tot voit să mă reped odată până la Brașov la Domnia Ta pentru a-ți cere sfatul în mai multe, însă cu lăsatu de azi de mâine a trecut timpul și iată că astăzi te afli la București o împrejurare ca aceasta,

pe care eu nu o pot lăsa nefolosită pentru ținta și năzuințele mele.

Treaba alegerii de paroch în Brașov s'a decis și eu m'am ales cu ce mi-ai profetit - o încercare mai mult. Decât rezultatul acesta n'a fost așa de greu nici pentru mine a-l prevedea.

Dar eu mai făcui, tot pe timpul acela, și o altă încercare deasemenea natură, adică fără multă speranță de reușită: am competat la stațiunea de protopop în tractul Zarandului, rezemat pe inteligența mireană de acolo și mai cu seamă pe d-l Hodoș, cu care fusesem fericit a încheia cunoștință bunicică încă mai de mult. ¹⁾

Însă iată în ce mod se folosește absența de acum a d-lui Hodoș în această cauză foarte importantă pentru acel ținut românesc, pentru acel tract protopopes mare mai cât o dieceză. Exelența Sa D-l Mitropolit Șaguna se află la băile dela Mehadia și când se va întoarce (acum curând) va veni însuși prin Zarand, va aduna comitetul alegător, îl va candida pe individul favorit și așa-i modu alegerii de protopop care se va duce cu grabă în îndeplinire sub conducerea Excelelenței Sale. Omul, care are prospectele de a fi ales, e mai puțin și pe cât Andronie al D-voastră din Brașov.

În acest mod eu îmi pot vedea și aici visul cu ochii și pot fi mai mult ca sigur, că sunt dat frumușel la o parte. Mi se pare apoi că astea îmi vor fi cele din urmă încercări după sfințenie și voiu rămânea tot în cariera-mi începută de a lucra independent în folosul patriei și națiunii mele. *Căci, dacă a voi este a putea, atunci lipsa de puteri și însușiri mari încă nu va putea fi pentru mine o desmîntire.*

Deci, fii bun, Domnule și nu uita de mine în timpul acesta, când tratați acolo despre înălțarea unui mareț

¹⁾ Iosif Hodoș, fost deputat al Zarandului și academician. (1829—1880).

edificiu național¹⁾ și unde vor trebui de bună seamă a se aplica în diferite moduri mai multe persoane, poate chiar și indivizi de a doua mână ca eu.

D^svoastră, în aceste câteva zile, nu veți putea de bună seamă a fini totul. Compunerea gramaticii și dicționarului român va cere un timp mai îndelung. Va trebui de bună seamă spre acest scop și pentru alte afaceri ale Societății literare să organizați acolo în București stabil o cancelarie, unde nu va fi păcat să duceți și de aici un transilvănean, spre a-și afla câmpul de activitate și pâine. Membrii austriaci ai Societății sunt cam tot oameni cu posturi, care în curând vor trebui să se întoarne pe la ale lor. Se va cere dară ca pentru afacerile curente ale Societății să aflați oameni, pe care pozițiunea și ocupațiunea lor să-i ierte a se aplica pe timp mai îndelung în serviciul Societății. Domnia Ta, mult Onorate D^sle, știi trecutul meu, știi sentimentele ce nutresc și principiile, pentru care, după mărginitele-mi puteri, împreună am suferit și sufer; mai află încă, că astăzi sunt deplin disponibil, n'am nicio funcțiune și viețuesc cu totul retras în viața privată, deoarece inamicul comun îmi ține calea de toate părțile, cum bine vedeți.

Se înțelege deci, că aş primi cu toată plăcerea la Societatea înființândă o ocupațiune potrivită puterilor mele, fie pe timp mai scurt, fie mai îndelung, chiar a se petrece acel timp în București sau oriunde. Ce ocaziune ar fi aceasta și pentru înmulțirea cunoștințelor mele!

Tocmai sunt provocat de întreprinzătura „Albinei“²⁾ prin D^sl Dr. Arseniu a merge acolo ca colaborator sub condițiuni favorabile. Eu însă mai bucuros aş merge în partea cealaltă.

Oare ziarul „Românul“ de ce nu deschide o rubrică anume pentru cauza noastră și pentru lupta cu

1) Era în epoca înființării Societății Academice Române.

2) Ziarul românesc din Viena.

jurnalele austriace germano-maghiare ? Căci atunci s'ar demasca atâți mișei (ovrei, nemți, unguri) care întrețin necurmat corespondențe mincinoase și tendențioase cu organele streine de aici ; atunci atâți prăpădiți ar trebui oricum să se sfiiască și să aibă mai mult respect de opinia publicului de acolo, dar și ziaristica streină de aici, văzându-se angajată într'o luptă unde are de a face cu armele adevărului, s'ar vedea și ea silită a-și mai muia coarneau.

Eu, care știu bine nemțește și ungurește aș primi atunci bucuros și asemenea sarcină lângă „Românul“.

Iartă, Domnule, căci îndrăsnii în asemenea cercurștări ¹⁾ cum te afli, a-ți abate pe un moment atenștiunea la cel ce cu profund respect am onoare a fi al D-stale

plecat serv

Visarion Roman.

Rășinari, 17 August 1867.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

3.

Mult Onorate Domnule !

Am primit prețuita D-voastră scrisoare din 9 ale curenteii.

N'am cuvinte prin care să vă pot exprima, așa cum simt, respectuoasa-mi mulțumită pentru bunătatea ce-mi arătați.

Mă invoieșc fără indoială la angajamentul înșcheiat. Cu toate acestea îmi veți permite unele obser-vări. Douăsprezece coale pe lună este cam mult, nu atât cu privire la onorariu, care e bun destul, ci față cu alte ocupaștiuni ale mele. Dacă voi rămânea în aplicare la banca „Transilvania“ ²⁾ făcându-mi-se un salar fix, apoi voi avea de-a umbla mult incoace și incolo.

¹⁾ Ardelenism perimat = împrejurări.

²⁾ Din Sibiu.

Absentând astfel dela Sibiu, va urma întrerupere în citirea ziarelor; căci a le primi regulat în tot locul e peste putință. Prin asta nu voi să zic alta, decât, când se va întâmpla, ca în cutare lună să nu pot trimite întreg cuantul de corespondențe, să mi se concedă a suplini lipsa altădată. Apoi eu cuget că se va privi mai mult la valoarea calitativă decât cantitativă a corespondențelor. A-mi face datoria mă voi sili la toată întâmplarea.

Indreptarul ce ați avut bunătatea a mi-l da în epistola D-voastră pentru lucrările mele, îl voi avea pururea înaintea ochilor și mă veți obliga mult, dacă și pe viitor nu veți pregeta a-mi împărtăși din când în când înțeleptele și folositoarele D-voastră sfaturi.

În privința jurnalelor voi încerca încă astăzi la ambele redacțiuni nemțești de aici,¹⁾ ca să le capăt de se va putea, fiindcă pela ambele am cunoscuți de aproape; deoarece când cu Pascaly presa germană de aici prin acesta s'au fost influențat și când și când o mai facem noi și azi, să cânte și pe coarda noastră. La „Magyar Ujság“ am trimis astăzi banii de prenumerațiune²⁾ și o voi căpăta pe numele meu. Ar fi mai bine când m'aș putea prenumera la toate ziarele ce-mi trebuesc, ca să le pot avea mai curând și mai îndelung la dispunere. 20-30 galbeni ce s'ar mai sacrifica spre acest scop, ar aduce întreprinderii folos împătrat.

Trimiterea corespondențelor și a paralelor este într'adevăr lucrul cel mai delicat aici și eu v'am fost amintit aceasta la întâlnire. Sibiuul este în privința aceasta un cuib blestemat, nici o casă sigură³⁾ cărei să te poți încrede. Lucrul va trebui să se facă în ambele privințe prin mijlocirea Brașovului. De poștă nici vorbă. Banii se vor putea trimite mai bine prin asemnațiuni

¹⁾ *Hermannstädter Zeitung* vereinigt mit dem *Siebenbürger Boten* și *Siebenbürgische Blätter*.

²⁾ Ardelenism perimat. = abonament.

³⁾ Casă de afaceri, bancă.

către vreo casă bună din Braşov, n'ar bate nimica la ochi. Eu fără de aceea mă mai ocup şi cu câte o speculă.¹⁾ Corespondenţele ar fi asemenea bine, când s'ar putea trimite tot pe calea lor de până acum. Căci numai fiind deplin sigur, voi putea scrie cum se cere.

De schimbarea Ministerului şi eu am crezut precum îmi scrieţi şi ne pare la toţi bine că e aşa. Tot pentru siguranţă îndrăsnesc a trimite scrisoarea mea către D=I R.²⁾ cu un mic articol pentru foaie prin D=voastră. Aveţi bunătatea a le vedea şi apoi a le înainta spre locul lor. Două călindare ³⁾ le-am pus pe poştă sub adresa D=voastră dintre care unul Vă rog a-l trimite Domnului dela Bucureşti⁴⁾ şi unul a-l ţinea pentru D=voastră.

Repetându-mi mulţumita pentru bunăvoinţa arătată în așa mare măsură, sunt cu distinsă veneraţiune

Al Mult On. D=voastră

serv stimator

Visarion Roman.

Sibiu, 12 Decembrie 1868

BCU Cluj / Central University Library Cluj

4.

Mult Onorate Domnule !

În 12 ale curenteii v'am trimis prin poştă răspunsul meu la preţuita D=voastră scrisoare cu care m'aţi fost onorat. Am fost trimis împreună şi o scrisoare către D=I R=ti şi un articol pentru foaie, apoi două exemplare din călindarul meu.

Cred că le-aţi primit. Acum îmi permit a vă mai trimite aici doi articoli.

Cu redacţiunile de aici n'am putut face nimica, fiindcă după cum vor ele eu slab m'aş folosi de ziare.

¹⁾ Comerţ.

²⁾ *Rosetti* (C. A.).

³⁾ *Amicul poporului*, calendar editat şi redactat de V. Roman.

⁴⁾ Tot *Rosetti*.

De aceea m'am mai prenumărat la „Neue Freie Presse“ și la „Századunk“ și poate mă voi mai abona la vr'unele.

Vă rog onorați-mă cu un răspuns, ca să fiu liniștit.

Al D=voastră

serv stimator

Visarion Roman.

Sibiu, 17 Decemvrie 1868

5.

Mult Onorate Domnule!

Imi iau libertatea a Vă trimite și al treilea articol pentru foaia știută. Direcțiunea vrea să mă trimită iarăși pe vre-o 2-3 săptămâni la Brașov. Intr'o privință va fi poate bine. Nu sunt încă determinat a veni sau nu; pentrucă atârnă și dela noi dacă vrem a merge ori nu. Voi vedea.

Neavând nimic nou a Vă împărtăși, rămân cu distinsă venerațiune.

Al D=voastră

serv devotat

Visarion Roman.

Sibiu, 19 Decemvrie 1868

6.

Mult Stimate Domnule!

Intâiul rezultat al înțelegerii l-ați putut vedea din declarațiunile făcute în adunarea scăunală dela Sibiu¹⁾ în săptămâna trecută, din telegramele tuturor foilor din Viena și Pesta, din descrierile ce au ieșit în foile ro-

¹⁾ Notarul din Rășinari, *Ilarion Mușiu*, ca purtător de cuvânt al Românilor, arătase hotărîrea acestora de a nu recunoaște incorporarea Transilvaniei la Ungaria și de a nu participa la alegerile dietale ordonate pentru legislatura 1869—1872. Înțelegerea de care vorbește V. R. e cea dintre pasiviști. Lămuriri în scrisorile următoare.

mănești și din o mulțime de scrisori private, care s'au expediat de aici în toate părțile. Lucrul nu se mai putea amâna, din cauză că era pus pe tapet. Lucrul a costat multă osteneală, a reeșit însă cu atât mai bine. Ș.) năcăjit rău pentru acestea, instrumentele rău mustrate căci n'au băgat de seamă.

Al D=voastră

serv. devotat

Visarion Roman.

12 Ian. 1869

7.

Mult Stimate Domnule !

Era de prevăzut, că maghiaronii²⁾ d'aici vor folosi faimoasa îndreptățire a comunelor din scaunele filiale Săliște, Tâlmăciu și districtul Brașovului urmată printr'o ordinațiune a ministerului cu „mâna liberă“ de Lockspeise pentru bietul popor. Dr. Borcea³⁾ a convocat o conferință a inteligenței din Sibiu. Se vorbea, că D=I Borcea voiește nici mai mult nici mai puțin, ca a nimici declarațiunea Românilor dată în adunarea scăunală dela Sibiu și a face ca Pușcariu⁴⁾ să fie ales în ținutul Sibiului ca deputat. Intărătarea era mare și oamenii credeau aceasta cu atât mai vârtos, căci tocmai în acea zi Ș... chemase la prânz o mulțime de tineri de aici. Am mijlocit de a venit toată rezerva noastră încă și de pe sate. Conferința a eșit în ăst mod numeroasă, încât la orice caz opozițiunea rămânea în minoritate ridicolă.

Nu știu dacă pentru aceea sau nu, dar n'a eșit nimeni cu tuzul.⁵⁾ Singurul obiect, care s'a per-

¹⁾ Șaguna.

²⁾ Maghiarofilii (Ardelenism perimat).

³⁾ Dr. Ion Borcea, avocat în Sibiu, devotat al lui Șaguna.

⁴⁾ Dr. Ion Cav. de Pușcariu, devotat al lui Șaguna și cunoscut activist.

⁵⁾ Cartea hotăritoare în jocul de cărți ungurești.

tractat, a fost că ce să facă acum comunele respective față cu aceea ordinațiune. Aibă orice cuget opozițiunea, aici nu curând îi veți vedea reeșind și eu cred că suntem asigurați de cel puțin pe 2 ani.¹⁾

Am fost trimis singur la d-l Măcelariu²⁾ pentru ntrarea sa la banca „Transilvania“. Se 'nțelege c'am vorbit și ceva politică la olaltă; experiențele ce le făcui nu m'au îmbucurat. D=sa se vede că prin declarațiunile astea de neparticipare la alegeri, își vede nimic orice plan al său, căci tare mi-a vorbit în contra, încât m'am convins ca niciodată, că dela ce lucruri mici depind și evenimentele mari. Dacă nu eșiam noi aici deodată și pe neașteptate cu programul nostru, ci mai întrebam în dreapta și stânga, nu se făcea nicăiri absolut nimica. Firește mai e mult încă de făcut, ca declarațiunile să se susțină în tot locul și în ziua alegerii. Dar eu cred că oricum fie, ele tot și-au avut folosul.

În Sibiu, la inițiativa d-lui Bologa, vom reînființa casina română.

Dl Măcelariu zice c'a trimis lui Pechy³⁾ o singură scrisoare la provocarea cunoscută și fiindcă el nu i-a răspuns nimic la aceea, nu i-a mai scris... De venirea la Brașov s'a lăsat deocamdată. Consiliul de administrație al băncii „Transilvania“ are de cuget a cere și în România concesiune pentru lățirea băncii, a înființa la București o direcțiune generală filială pentru toată România și cu conducerea ei a încredința pe d-l Măcelariu. Mai puțin ca 5 - 6000 fiorini n'ar avea D=sa pe an atunci.

Al D=voastră

Stimător

Visarion Roman.

Sibiu, 17 Februarie 1869.

¹⁾ De imposibilitatea lor de a schimba direcția politică a pasiviștilor.

²⁾ *Dr. Elie Măcelariu*, consilier guvernial. (1822-1891).

³⁾ *Emanuel Péchy*, comisar regeșc încredințat cu instrucțiuni speciale pentru conducerea guvernului ardelean (Cluj).

Mult Onorate Domnule ?

În urma mergerii mele la Miercurea, d-*l* Măcelariu a trebuit să vie însuși la Sibiu, spre a vorbi cu consilierii „Transilvaniei“ în cauza, de care v'am scris. El petrece acum de Miercuri aici. Astăzi, vrând să plec pentru vreo 2 zile la Rășinari, am mers la d-nu Bologa ¹⁾ să-mi iau aviz. S'a întâmplat de era și D-nu Măcelariu acolo. După o vorbă și alta vine treaba la politică. Așa am dat-o cu aceste vorbe : „Ați cetit ce zice Mureșan în „Gazeta“, că nu va mai primi pole-mice personale, până nu vede inteligența noastră transilvană organizată și disciplinată într'un feliu cu comitete : central, ținutul și comunal“ ?

B(ologa). „Da ; am cetit, și într'adevăr am avea lipsă să ne adunăm odată cri și cum. Uitați, Ungureni ne-au întrecut“. ²⁾

Eu. „Cine e de vină ? Un singur om - îl știți !

M(ăcelariu) „Așa e, dar n'avem ce face“.

Eu. „Am avea ce face dacă am vrea“.

M. „Și ce am putea face după părerea D-tale ?

Eu. „Au cugeți Domnia Ta, că fără Ș. noi perim, și fără invoirea lui să nu putem face nici când ceva. Te rog, nu ne batjocori așa“.

M. Apoi vezi, că n'are cine ne aduna.

B. Da tu ne-ai putea convoca.

Eu. Firește ! Unde stă scris, că până e lumea tot capii bisericii să ne conducă. În conferința dela Timișoara văd că n'a fost niciun episcop. ¹ bis).

M. Aceia n'au condus-o nici când națiunea, însă noi ce cuvânt de scuză am avea față de Ș. ?

¹⁾ *Iacob Bologa*, consilier aulic trans. (1817—1888).

¹ bis). Aluzie la adunarea națională din Timișoara convocată la 20 Ianuarie 1869 de Al. Mocioni.

²⁾ Românii din partea vestică a Munților Apuseni.

tractat, a fost că ce să facă acum comunele respective față cu aceea ordinațiune. Aibă orice cuget opozițiunea, aici nu curând îi veți vedea reeșind și eu cred că suntem asigurați de cel puțin pe 2 ani.¹⁾

Am fost trimis singur la d-l Măcelariu²⁾ pentru intrarea sa la banca „Transilvania“. Se 'nțelege c'am vorbit și ceva politică la olaltă; experiențele ce le făcui nu m'au îmbucurat. D-sa se vede că prin declarațiunile astea de neparticipare la alegeri, își vede nimicit orice plan al său, căci tare mi-a vorbit în contra, încât m'am convins ca niciodată, că dela ce lucruri mici depind și evenimentele mari. Dacă nu eșiam noi aici deodată și pe neașteptate cu programul nostru, ci mai întrebam în dreapta și stânga, nu se făcea nicăiri absolut nimica. Firește mai e mult încă de făcut, ca declarațiunile să se susțină în tot locul și în ziua alegerii. Dar eu cred că oricum fie, ele tot și-au avut folosul.

În Sibiu, la inițiativa d-lui Bologa, vom reînființa casina română.

DI Măcelariu zice c'a trimis lui Pechy³⁾ o singură scrisoare la provocarea cunoscută și fiindcă el nu i-a răspuns nimic la aceea, nu i-a mai scris... De venirea la Brașov s'a lăsat deocamdată. Consiliul de administrație al băncii „Transilvania“ are de cuget a cere și în România concesiune pentru lățirea băncii, a înființa la București o direcțiune generală filială pentru toată România și cu conducerea ei a încredința pe d-l Măcelariu. Mai puțin ca 5 - 6000 fiorini n'ar avea D-sa pe an atunci.

Al D-voastră

Stimător

Visarion Roman.

Sibiu, 17 Februarie 1869.

¹⁾ De imposibilitatea lor de a schimba direcția politică a pasiviștilor.

²⁾ Dr. Elie Măcelariu, consilier guvernial. (1822—1891).

³⁾ Emanuel Péchy, comisar regesc încredințat cu instrucțiuni speciale pentru conducerea guvernului ardelean (Cluj).

Mult Onorate Domnule!

În urma mergerii mele la Miercurea, d-î Măcelariu a trebuit să vie însuși la Sibiu, spre a vorbi cu consilierii „Transilvaniei“ în cauza, de care v'am scris. El petrece acum de Miercuri aici. Astăzi, vrând să plec pentru vreo 2 zile la Rășinari, am mers la d-nu Bologa ¹⁾ să-mi iau aviz. S'a întâmplat de era și D-nu Măcelariu acolo. După o vorbă și alta vine treaba la politică. Așa am dat-o cu aceste vorbe: „Ați cetit ce zice Mureșan în „Gazeta“, că nu va mai primi pole-mice personale, până nu vede inteligența noastră transilvană organizată și disciplinată într'un feliu cu comitete: central, ținutul și comunal“?

B(ologa). „Da; am cetit, și într'adevăr am avea lipsă să ne adunăm odată cri și cum. Uitați, Ungurenii ne-au întrecut“. ²⁾

Eu. „Cine e de vină? Un singur om - îl știți!

M(ăcelariu) „Așa e, dar n'avem ce face“.

Eu. „Am avea ce face dacă am vrea“.

M. „Și ce am putea face după părerea D-stale?

Eu. „Au cugeți Domnia Ta, că fără Ș. noi perim, și fără invoirea lui să nu putem face nici când ceva. Te rog, nu ne batjocori așa“.

M. Apoi vezi, că n'are cine ne aduna.

B. Da tu ne-ai putea convoca.

Eu. Firește! Unde stă scris, că până e lumea tot capii bisericii să ne conducă. În conferința dela Timișoara văd că n'a fost niciun episcop. ¹ bis).

M. Aceia n'au condus-o nici când națiunea, însă noi ce cuvânt de scuză am avea față de Ș.?

¹⁾ *Iacob Bologa*, consilier aulic trans. (1817—1888).

¹ bis). Aluzie la adunarea națională din Timișoara convocată la 20 Ianuarie 1869 de Al. Mocioni.

²⁾ Românii din partea vestică a Munților Apuseni.

Eu. Aceea că : 1) a avut destul timp a-și face datoria și n'a voit nici chiar atunci, când era rugat prin deputațiuni din diverse ținuturi ; 2) ba dacă va face el convocarea nu va veni nimeni la conferință ; 3) ba dacă îl iubești, trebuie să lucrezi să nu vină acolo vei ști pentru ce.

M. Asta e așa cum zici, m'am socotit și eu de multe ori și trebuie să spun, că nu aflu modu de a o scoate cu el la nimica.

B. (aprobă).

Eu. Gluma la o parte d-lor, ia să facem o încercare.

M. Eu nu mă pot vâri în frunte dar să o facă B.

Eu. Ori carele din amândoi este bun. Inșă aș fi de părere, ca mai înainte de a face pasu să întrebăm cel puțin în trei locuri : Brașov, Turda, Dej. Dacă-mi dați mie încredere, eu scriu bucuros.

M. Să telegrafiem. (Se scoală, se preumblă meditând). Apoi știți ce ? hai să facem : numai mi-e teamă, că ne vor opri.

Eu. Și dacă ne vor opri am făcut mai mult, ca când n'am fi încercat nimica.

M. (către mine). Te rog fii bun, ia condeiul și concepe telegramul în numele meu.

M'am pus la masă. l'am conceput. Toți trei am conferit câte 80 av. și m'am dus eu de l-am expediat.

Nu știu ce veți răspunde ; ași voi inșă să vă învoiți și să scriem în toate părțile ca să vină câți încă se tânguiau toți despre ticăloșia noastră, că nu ne putem aduna și înțelege. Oamenii noștri însetează după o conferință și am îndrepta poate multe erori din trecut. Cât pentru loc am propus tot la Mercurea, pentrucă M. voia să o facem tocmai în Cluj. Locul inșă se poate schimba, este vorba de principiu. Am mai statorit ca Ș. să nu afle de toate acestea nimica

până când va fi de lipsă, și că după sosirea răspunsurilor să ne mai adunăm iarăși, mai chemând și pe H. ¹⁾ și numai aceia să se facă la ce ne vom învoi toți patru, pentrucă vin încă multe de înțeles.

Iacă dară, că din o mică întâmplare se realizează un ce mare. Vreți să știți pentru ce grăbesc a vă comunica totul în detai? Dacă aveți oarecare dorinți și opinii, pe care ați voi să le vedeți realizate în obiectul acesta, apoi vă rog onorați-ne cu încrederea D=voastră și eu voi face tot ce poate atârna dela mine, mai vârtos căci sunt convins, că cele mai folositoare sfaturi *pentru*, pot să vină numai dela D=voastră.

Primiți asigurarea stimei mele distinse, cu care sunt pururea.

Al D=voastră

servu devotat
Visarion Roman.

Sibiu, 20 Faur 1869.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mult Stimate D=le!

Tot Sâmbătă când s'au expediat d'aici telegramele de întrebațiune în obiectul conferinței noastre, au sosit aici două răspunsuri, al treilea sosi Dumineca. Răspunsurile tustrele au fost afirmative. M. îndată după primirea telegramului din Brașov voia să pășim la stilizarea apelului, a primit totuși propunerea mea de a aștepta și epistola promisă în telegram, în care vor fi desigur multe sfaturi și idei bune. Deci ne dușerăm pe Dumineca toți trei cu d=I Bologa împreună la Rășinari la nunta unei rudeni ale mele; oaspe la acea nuntă fu și Pinciu dela Sânt Martin cu care încă s'a făcut înțelegerea de lipsa pentru conferinți. Luni dîmineața ne întoarșerăm cu toți la Sibiu, unde aflarăm epistola D=voastră cu al treilea telegram sosit. Ne adu-

¹⁾ Ion Hannia, protopop în Sibiu.

naserăm 4 inși (căci în Sibiu tot nu știau alții nimic de cugetul nostru)! *M. B. H.* și *eu*. Se dete citire mai întâi de toate epistolei D=voastră, care ne umplu de bucurie și curaj, apoi micuța adunare mă însărcină pe mine cu conceperea unui apel scurt către inteligenții români pentru jurnale. Astăzi dimineată la 8 ore ne adunaserăm tot noi, s'a citit conceptul meu și s'a primit fără de nicio schimbare. Am mai pus noi pe hârtie numele mai multora, căroră ar fi a se scrie din partea lui *M.* și câte o epistolă. Ne=am pus și am descris cu d=nu *M.* conceptul de 4 ori, unul câte două exemplare.

D=sa le=sa subscris apoi și pela 11 ore s'au pus toate pe poștă.

D. M. vă va mai scris și vă rog și *eu*. 1) Ca să aveți bunătate a nu lipsi dela aceea conferință. 2) că să binevoiiți a publica în jurnal câteva șire subscrise de D=voastră pentru aprobarea ideei și pentru îndemnare ca să vină mulți și 3) în ținuturile unde veți cugeta că este de lipsă a fi mișcați oamenii și dintr'altă parte, a scrie câte o epistolă în interesu conferinței.

Cred că prin această conferință, dacă nu va fi oprită se va smulge definitiv din mâna popilor conducerea națională, apoi acum când se fac chiar și p'aci încercări de=sa slăbi declarațiunile noastre de neparticipare, conferința va putea mai mult ca orice să ne asigure triumful.

Tocmeala cu d=I Măcelariu pentru banca „Transilvania“ este încheiată. D=sa are 1200 florini salariu pe an, plata cărăușiei și proviziuni, cari împreună cu pensiunea D=sale îi asigură un frumos venit. Se va muta la Sibiu, ca până la adunarea generală să se deprindă cu lucrul cel nou aici. Pentru România se vor face pașii mai târziu. Prin intrarea D=sale scopul ce l=am fost statorit ambii când eram în Brașov, se va realiza foarte curând, prin urmare banca „Transilvania“

va fi de mare însemnătate pentru Români. Prin D=Ń M. noi mai căpătăm în Sibiu și un factor însemnat, pentru cauza națională.

Al d=voastră

serv

Visarion Roman.

Sibiu, 28 Faur.

10.

Mult Onorate Domnule !

Nu primisem încă prețuita D=voastră scrisoare din 22 când am trimis-o pe a mea cea din urmă ; veți fi putut observa aceasta din cuprinsul ei.

Eu vă înțeleg bine și m'aș învoi la toate, dacă nu m'aș teme de multe. Mai întâi doresc, ca conferința convocată să nu stea din oameni de a doua și a treia mână, ci pentru importanța ei să avem între noi și superiorități, oameni mai cu vază, autorități politice. Și dacă nici D=voastră nici D=nu Rațiu nu veți fi acolo, atunci conferința își pierde în respectul acela foarte mult, dacă nu tot. După aceea e posibil ca inamicii să-și pună carul în petri, ca să ne majoreze, și atunci noi ce facem ? Dar blestemăția cea mai mare de care mă tem, este, că, cum v'am mai scris, convocatorul ¹⁾ însuși nu este pentru declarațiunile de ne-participare făcute în cele mai multe părți și bine că dacă vor fi oameni, cari vor ști să-i împună sau dacă va fi majoritatea pe partea noastră, el n'o să miște nimica ; însă îndată ce va vedea o majoritate după convicțiunile sale ²⁾ este dus. Apoi, dacă nu vom fi opriți, noi vrem să ne constituim în întreaga țară și am dori ca acelora, căroră vrem a le încrede conducerea pe viitor, să vină în mijlocul nostru. Inițiativa nu s'a luat din partea D=voastră și ca membri ai conferinței nu poate să vă atingă nici să vă bage vină.

¹⁾ *Elie Măcelariu.*

²⁾ *Convingeri.*

De altmintrelea se poate, ca după frumoasa și admirabila cunoștință ce aveți de toate lucrurile câte ne privesc pe noi, să aveți drept, și eu prin cele de mai sus mi-am exprimat numai convicțiunile proprii.

De altă parte de aici facem pe tot minutul câte ceva în interesul conferinței pentru ca să iasă bine și va eși.

M. a scris însuși lui Pechi în cauza conferinței pentru ca să prevină oprirea.

Una totuși veți avea bunățate a nu ne refuza, ca să esoperați în modul cum veți ști D=vs. mai bine, ca să vină cât mai mulți și mai însemnați oameni la conferință.

Uitasem să spun mai sus, că prin venirea D=voastră în mijlocul nostru mai voiam să dăm de minciună toate calomniile trecutului și să manifestăm, în interesul nostru propriu, aceea ce suntem datori.

Ertăți, că pentru plecarea poștei, am scris pe fugă.

Al D=voastră

Serv devotat
Visarion Roman.

Sibiu, 25/28 Faur 1869.

11.

Mult Onorate Domnule !

Am mijlocit să fiu trimis din partea băncii noastre la Mercurea pentru întregă săptămâna aceasta. Voi lucra aici și în ținut în interesul băncii, iar de altă parte mă voi afla lângă D. Măcelariu, dela care mai mult acum ca dela toți atârnă rezultatul conferinței noastre. Eu nu voi lăsa aici nimica neîntrebuințat, pentru că acest lucru merită să reeasă întru folosul cauzei noastre cele sfinte.

Din prețuita D=voastră scrisoare din 25 ale curenteii ne-am convins și mai mult, că nu veți putea

veni la conferință, și motivele vă sunt într'adevăr tari. Ne pare rău dar dacă așa trebuie să fie, n'avem ce face ; cu atât mai grea sarcină cade acum pe noi și cu atâta mai mult ni se înmulțesc îngrijorările.

Nu știu ce consiliu „v'a scris D. Măcelariu c'a rămas" jos, de nu cumva convocarea alegătorilor și adunarea aici a deputaților noștri spre a-și da seama de lucrurile lor. Eu unul n'am putut fi pentru aceasta, nu din altă cauză, ci pentrucă dela atare încercare nu aștept niciun rezultat. Niciodată nu veți putea uni nici 4 din ceiști deputați, ca să-și facă o dare de seamă așa precum se cere. N'am dat conferinței nici epitetul de „electorală" pentrucă, cum veți fi văzut din „apel" noi vrem ca conferința să suplinească, în câțva congresul de atâtea ori cerut și dorit, sau cel puțin să ne deschidă calea pentru ținerea lui ! Vrem constituirea partidei naționale române în toată Transilvania nu numai în privința alegerilor, ci în interesul tuturor chestiunilor ce ne preocupă și ne privesc acum și în viitor ; vrem statorirea unui mod de procedare solidară nu numai față cu alegerile, ci și în privința altor chestiuni. Și iată, asta e cauza pentru care doriām să vină și bărbații noștri cei mari la conferință. Acum lucru e început, a se revoca nu se mai poate. Atâta vă pot înștiința că nu vom fi opriți, deoarece D. Măcelariu a primit astăzi un răspuns dela Pechi dat în 28 Febr. detto Ad. pers. 413, în care zice că n'are nimica în contra conferinței, decât își exprimă speranța că D. Consilier își va întrebuița influența sa, ca adunarea să lucreze între marginile legii și cuviinței, având în vedere interesul patriei...

Astăzi a scris D. Măcelariu și lui Șaguna spre a-l înștiința, pentrucă dela convocare încoace n'au dat față unii cu alții. Șaguniștii se pregătesc să vină în număr mare și va fi trist destul, când alții vor arăta mai puțină interesare și nu vor veni. Noi vom face tot ce se poate. Ar fi bine ca să vină oricum cineva

și dela Brașov, măcar dintre D. D. neguțători, d. e. D. Diamandi Manole, Georgiu Ioanu etc.

D. Mureșianu a publicat apelul ¹⁾ într'un mod mai ca și „Telegraful“, fără ca să îndemne cu un cuvânt măcar, ca să vină oamenii. Un asemenea lucru dacă nu este sprijinit din toate părțile pierde mult din importanța sa.

Cât pentru timp a trebuit a se pune așa scurt din cauza alegerilor, cari prin unele locuri se săvârșesc prin 15 Martie. Inșă „Telegraful“ și „Sieb. Bote“ ²⁾ au publicat apelul încă din Joia trecută, epistolele private mai în toate părțile țării, s'au trimis cam tot pe atunci, și în unele părți și mai înainte. — „Ăpelul“ s'a putut citi prin Sibiu în „Ălbina“ din Viena încă de alaltăeri ~ D. Măcelariu vă trimite salutarile sale.

M'am ținut de datorință a vă încuoștiința despre acestea, semnând cu profundă stimă.

Al D-voastră Stimător, serv
Visarion Roman.

Mercurea, în 2 Martie 1869.

12.

Mult On. Domnule !

Ieri v'am trimis de aici o scrisoare în cauza conferinței noastre. De eri până azi s'au mai întâmpalat acestea :

D. canonic Mihali trecând pe aici și arătându-i-se scrisoarea prezidială a lui Pechi, se puse îndată și scrise la Blaj, ca să se știe, că acum nu numai *trebuie* ci și *pot* să vină Domnii de acolo. D. Consilier a învitat în scris și pe Vancea. ³⁾ Semne de corespondență între Sibiu-Cluj-Pesta în obiectul conferinței. In-

¹⁾ În *Gazeta Transilvaniei* pentru conferința dela Miercurea.

²⁾ Ziarul săsesc din Sibiu.

³⁾ Mitropolitul Blajului.

cercări fine și secrete de seducerea convocătorului. Cu toate lucrurile stau bine și eu numai una doresc: majoritatea de voturi în partea noastră. Lucrul intră în faze tot mai interesante și va fi tare trist, când nu vor veni mulți de-ai noștri. Eu unul sunt rezolut la orice pentru triumfarea noastră și apoi rezoluțiunea bărbătească insuflă speranță.

Vă rog și în a 11 oară, trimiteți-ne oameni și nu lăsați desconsiderate rugărilor mele. Mă cunoașteți cred, și de aceea nu cred să priviți vorbele mele de cuvinte deșarte.

Primiți vă rog asigurarea stimei deosebite, cu care sunt

Al D=voastră

Serv

Visarion Roman.

Mercurea, în 3 Martie.

13.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mult On. Domnule !

Am primit ambele D=voastră scrisori din 1 și 3 Martie. Cea dintâi o promisem la Mercurea, pentru că am fost dispus ca tot ce vine la Sibiu pentru mine să să mi se expedieze la Mercurea, iar cea din urmă îmi veni eri aci. Eu v'am scris dela Mercurea de două ori în 2 și 3 Martie, cred că ați primit scrisorile. Deși era să rămân la Mercurea până după conferință, fiindcă D. Măcelariu a trebuit să vină la Sibiu, am venit și eu cu el și azi ne reîntoarcem tot amândoi.

Prețuita D=voastră scrisoare din 3 ale curenteii îmi cășună multă bucurie și vă mulțumesc pentru împărtășirile făcute. Conferința noastră devine din ce în ce mai interesantă. Cauza venirii la Sibiu a convocătorului este de care vă amintisem în scrisoarea-mi din urmă, între Sibiu-Cluj-Pesta. Despre aceasta mai pe larg după trecerea conferinței.

Am întrebat pe Măc., că ce va putut scrie în epistola-i din urmă în privința abaterii dela nu știu ce propus primit. El zice că de așa ceva nu poate fi vorba și se roagă a se confrunța bine cel : două scri-sori ce vi le-a trimis.

Aflându-ne astăzi adunați în odaia d-lui Măc. la „Impăratul Romanilor“, mai mulți, adecă Bologa, Hănia, Ioan Bădilă¹⁾ și eu, bate cineva la ușă și cine intră ? - Pușcariu dela Pesta. Va veni și el la Mercurea. C'o dovadă mai mult că regimul pune toate 'n mișcare, ca conferința dela Mercurea să iasă precum dorește. Eu unul sunt tot cum am mai fost - îngrijat că nu vor veni în număr deajurs oamenii *noștri*, căci când ar veni, nu mi-ar păsa să vină toată Pesta acolo.

Până după conferință nu vă mai scriu.

(F. D.)
BCU Cluj / Central University Library Cluj

Al D=voastră
Stimator, **V. Roman.**

14.

TELEGRAMĂ

(Expedită din Miercurea, în 8 Martie,
ora 6.50 ; ajunsă Brașov ora 8.40).

Georgiu Barițiu

Kronstadt.

Pasivitate absolută primită cu entuziasm de toată adunarea afară de 4, adunare foarte numeroasă, tră-iască solidaritatea !

Roman.

¹⁾ Asesor consistorial.

Mult On. Domnule !

Veți fi așteptat ca să vă scriu mai curând, însă credeți-mă, că mi-a fost peste putință. Nu e destul că înainte de conferință o săptămână întreagă am stat lângă Măcelariu, ca un păzitor, ca să nu cadă în cursele ce-i erau întinse, ci mai căzu asupra-mi și sarcina de notar al conferinței pentru ca și după încheierea ei să mai trebuiască a șede în Mercurea 3 zile.

Ziua de 20 Februarie, în care ne veni la B. în casă ideea acestei conferințe, a fost o zi norocoasă. Cum vedeți, triumful nu poate fi nicicum mai mare.

Însă să încep de unde v'am lăsat în epistola ce v'am trimis mai pe urmă.

De convoca oricine altul conferința, ea era oprită, însă M. a scris lui Pechi o epistolă atât de blestemat compusă, încât putea omul să creadă că el e pentru act.vitate. Nu știu pentru ce dar regimul a pus așa de mare însemnătate pe conferința noastră, încât eu nici acum nu mă pot mira deajuns. Mai întâi s'a scris comesului Moritz Conrad dela Cluj cu 5 zile înainte de conferință : „Măcelariut minden áron meg kell nyerni“. Noi eram pe atunci în Mercurea. Judele regesc al Mercurei Wendel, e un prieten foarte bun atât cu comesul cât și cu Măcelariu. Comesul îi scrie lui și-i descopere tot, apoi îl însărcinează să afle, dacă mai vine M. la Sibiu înainte de conferință și când ? Că dacă nu, să-și facă el cale până la S. Sebeș și în trecere prin Mercurea să-l viziteze. W. spune lui M. toată starea lucrului. M. se rezolvi a veni el la Sibiu și d'aceia am fost venit atunci amândoi încoace. M. mi-a spus negreșit lucrul și mie, și în aceasta am avut c'o dovadă mai mult despre cugetul lui cel bun ; pentrucă altfel nu-mi spunea. M. nu voia nici mai mult nici mai puțin, ci ca să aibă ceva în mână dela ei și apoi să facă despre aceasta întrebunțare chiar în conferință.

După ce venise la Sibiu, com. (esul) îl vizitează și promite cerul și pământul. A cerut să-i dea în scris, el a întrebat la Cluj dacă să-i dea și ce a venit de acolo nu mai știu, pentru că era Vineri și noi trebuia să ne întoarcem la Mercurea. Aceasta e un semn.

Altul e venirea lui Pușcariu și a lui Hoszu¹⁾ tocmai dela Pesta pentru conferință. Poruțiu²⁾ se afla zilele acele în Blaj în trebi oficioase și i s'a transmis dela Cluj prin stafetă ordin ca să vină la Mercurea, precum a și venit. Partida lui Șaguna a venit cu mic cu mare, ca la o luptă unde are a se decide despre moarte și viață. De aceea eram eu atât de îngrijat înainte de conferință, fiindcă vedeam toate acestea. Dar ce e drept nici noi n'am lăsat nici o piatră nemișcată pentru ca să câștigăm lupta. Alt semn mai departe a fost că toți amployații noștri cei mari dela Pesta au scris și de câte două ori lui Bologa și Măc. ca să-și păzească treaba. Cuget, că tocmai căci inamicii au fost atât de bine pregătiți și disciplinați, triumful nostru este mai mareț. Veți întreba, că ce e cauza de din 400 inși numai 4 au votat în contra, iar Șaguniștii cei mulți au stat cu majoritatea? Pentru că, Domnule, încă de când sunt n'am văzut o adunare atât de însuflețită pentru cauza în care s'au adunat și vorbirile fură atât de simțite, atât de convingătoare, încât în fața lor trebuia oricine să se supună, afară dacă nu era desbrăcat de orice sentiment de om și de român. Chiar Pușcariu pe timpul votării a părăsit conferința.

Comesul într'aceea și-a căpătat răspunsul dela Cluj, dar că cum nu știu. Destul că Duminecă dimineața el era în Mercurea în locuința lui Wendel, iar acesta veni la conferință și la tot pătrarul de oră eșia, de-i rașorta. Comesul a rămas în Mercurea până Luni după amiaz, însă incognito, și-a făcut rapoarte de acolo,

¹⁾ Dr. Iosif Hoszu de Kis. Nyres et Restolcz cons. de secție în M. d. I. (1825—1897).

²⁾ Samoil Poruțiu, cons. reg. și secretar guvernul.

și a plecat. Hoszu cu toată propunerea s'a purtat altfel foarte omenește, cu atât mai ticălos se purtă P.

Hoszu a mărturisit pe față că lui însuși îi pare bine de concluziile conferinței, pe cari le-a prorocit guvernului unguresc de mult, fără să afle crezământ. La masă a ținut un toast, în care a zis, că a plecat dela Pesta cu convingerea că inteligența română este în stare să audă și opiniuni contrare. Ii pare bine, că nu numai nu s'a înșelat în aceasta ci că el trebuie să mărturisească, că în toată viața lui n'a fost încă, nici n'a putut vedea așa o societate mare, în care să domnească atâta solidaritate. Deși opinia lui nu s'a primit, conferința prin concluziile ei a dovedit, că cunoaște bine împrejurările și situațiunea în care ne aflăm. El crede că țara asta numai atunci va fi fericită, când românii vor fi fericiți etc. Ce e drept oamenii noștri s'au purtat către el foarte înțelepțește. Dar chiar prăpăditu de Pușcariu fu ascultat cu toată răbdarea.

Cele ce mi-ați scris, le-am împlinit, toate. Cui petițiunea a rămas așa ca s'o ducă în îndeplinire comitetul. Mulți, chiar și Rațiu¹⁾ era în contra petiționării și că să nu mai facem nici un pas nicăiri.

Indrăsnesc a vă aduce aici o copie a protocolului conferinței ca să vedeți intenția lucrurilor noastre, pentru că ce a fost acolo nu se mai poate nici cum reproduce. Am acolo și un stenograf nu știu dacă va putea citi ce a scris, după ce va descrie totul vom mai complecta operatul. N'am putut să scriu în săptămâna asta nimica pentru „Românul“, căci oricum este un lucru de mare importanță.

Acum cred că la cea dintâi ședință, a comitetului care se va convoca cât mai curând, veți avea bunătate a veni și D=voastră. Ceea ce v'am scris este de ajuns. Conducerea națională e smulsă din mâna popilor și, dacă vom socoti bine, chiar și din a amplotațiilor.

¹⁾ Dr. Ioan Rațiu, cunoscutul om politic (1828—1902).

Sunt cu totul obosit, pentrucă v'aş scrie mai multe însă eu sper că ne vom putea întâlni cumva. De altminteri vă voi mai scrie şi după asta.

De preşedinte al Comitetului era să vă aleagă conferinţa pe D=voastră, dar apoi în urmă apucară unii a striga pentru M. şi nu le venea oamenilor bine a zice că nu.

Al Dvoastră.

Stimătoriu
V. Roman.

Sibiu, 11 Mart. 1869.

16.

Mult On. Domnule!

Prin rezultatele dela Mercurea cred, că partida lui Şaguna e acum bătută total, că vom avea pace de dânsa fiindcă nu se va mai mişca curând.

M. a mers zilele acestea la Şag., acesta i-a eşit înainte, la îmbrăţişat şi sărutat zicându-i: „Tu eşti clarivirul cel bun, care totdeauna ştie să întoneze la timp, adevăratele sentimente naţionale. Vezi asta doriam şi eu de mult, aşa trebuia de mult să facem ca să nu mai rătăcim“. Auzi drăcie! Stenograful nostru fu din întâmplare un teolog greco-răsăritean; zilele acestea l-am provocat să ne descrie lucrările sale şi să mi le dea spre lucrare mai departe. Mi-a zis că l-a chemat Excelenţa sa şi i-a poruncit, ca tot ce e stenografiat să ducă la dânsul după ce va decopia, ca să le citească. Aţi văzut obrăsnicia?

Uitasem să vă scriu, că M. v'a fost scuzat în conferinţă pentrucă n'aţi putut veni, a scuzat tot atunci şi pe Şaguna, adică ca pe doi prieteni buni la un loc.¹⁾

Comesul a dat ordin secret pe la unele jurisdicţiuni săseşti, ca să vegheze toţi paşii inteligenţei

¹⁾ Aluzie la raporturile incordate dintre Şaguna şi Bariţiu.

române și îndată ce vor afla pe cineva chemându-i
pe alegători dela participare să-l prindă și să-l tragă
în cercetare judecătorească.

Al D. voastră

(F. D.)

Stimator

Visarion Roman.

17.

Mult On. D=le !

Dela 8 Martie incoace v'am scris de două ori,
odată v'am trimis protocolul conferinței din Mercurea
și eri v'am trimis o altă corespondență. In ambele
epistole v'am scris multe ; sper că le-ați primit.

Nou nimica.

(Nesemnat)

17. Martie 1869.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

18.

Mult Onor. D=le !

Am primit cu mulțumită scrisoarea D=voastră
din 17 c. Machinările în contra Comitetului nostru le
credem, știu însă și aceia că efectul cel salutar al con-
ferinței nu se mai poate acum nimici prin nimica,
asemenea cred că nici vaza și influența lui Pașa din
Sibiu ¹⁾ nu se va mai stabili până vom trăi noi ăst
rând de oameni. Măcel. îndată după conferință a scris
iarăși lui Vodă ²⁾ din Cluj, că comitetul vine a se
privi ca toate comitetele cluburilor constituționale din
țară și i-a trimis și copia protocolului conferinței
noastre. Hosszu când s'a dus din Mercurea a mers
pe la Cluj a vorbit acolo cu P. și apoi i-a scris lui M.

¹⁾ O poreclă a lui Șaguna.

²⁾ Altă poreclă pentru Pechi.

că de vorba cu P. înainte de conferință ar fi fost și mai mult pentru „activitate“. „De aceea P. era tare infuriat pentru înființarea comitetului și numai după ce i-a spus Hosszu, că nu este reînființarea comitetului permanent dela 48, s'a mai liniștit“. Bologa este tare îngrijat pentru pensiuine și i-e frică că o va pierde pentru că face parte din comitet, însă Măcel. își ține curajul. La întâia ședință a comitetului nostru vrem a face întrebuițare din operatul de petițiune ce ni l-ați trimis; așa dară, dacă nu vom fi dizolvați până atunci, eu vă rog și acum repet ca să veniți. Uitasem să vă spun, că voiam, ca protocolu conferinței să fie scris în alt ton și să reprezinte mai detaliat cele petrecute în acea adunare memorabilă. Însă n'am avut ce face cu amplexii noștri, a trebuit să se șteargă totul și să se contragă în niște puncte nevinovate cum le-ați văzut. Dar de una nu e rău, și apoi având stenografiile, vom putea să tipărim o broșură despre tot decursul. Ați văzut că „Telegrafu“ începe să publice stenografiile noastre luindu-le înainte de noi prin porunca dela bietul claric. Măcelariu se puse îndată și scrise redacțiunei o înfruntare groasă făcându-o să înceteze cu publicarea și provocându-o să publice acea înfruntare. Scrisoarea n'a publicat-o, iar din stenografie aduce acum numai vorbiri d'ale celor 4.¹

Correspondențele lui „Századunk“ a încetat cu totul trebuie că nu le umblă moale la București. Condamnarea lui Romanu²) la închisoare este un lucru trist și ar trebui ca să-l folosim în interesul cauzei naționale. S'ar putea face oarecari demonstrațiuni și ar trebui deschisă o colectă pentru el. Se înțelege, că din partea comitetului nostru nu se poate face niciun

¹) Cei 4 cari au votat pentru activitate: Dr. Iosif Hossu, I. Poruțiu, N. Cristea și Bardoși.

²) Profesorul Alex. Romanu, directorul Federațiunii (1826—1897) condamnat la un an închisoare pentru art. „Porunciamentul dela Blaj“.

pas în cauza asta, s'ar putea însă din alte părți. Adresele de condoleanță și contribuțiile voluntare de bani sunt lucruri nevinovate și ertate. Dacă nu cumva tot lucru este o manevră de al înfrica, pentru că sentința s'a adus în absența lui după ce a dovedit imposibilitatea de a se infățișa. El va fi recurs și poate încă să se mai iee lucrul din nou. Când aș ști că oamenii noștri nu vor face nimica pentru el și prin el pentru cauza comună, atunci aș fi de părere să urmeze re-dactorului dela „Politic“, mai vârtos ca pedeapsa asta va aduce cu sine și pierderea postului său.

Al D=voastră

Stimulator

Visarion Roman.

24/3 1869.

19.

Mult Stimăte Domnule! *by Library Cluj*

Ați fost proroc. Comitetul nostru s'a disolvat prin o hârtie a lui Vodă către M. în care se face provocare la un ordin din Pesta. Ce e de făcut acum? Măine plecăm cu Măcelariu la Cluj în trebile băncii și d'acolo mai departe în direcțiunea ce era s'o călătoresc eu dăunăzi, adică la Gherla, Dej, Năsăud. Că ce ochi vor face Ungurii la asta călătorie de geschäft se poate știi.

M. voește în Cluj să aibă o audiență, după cum spune dânsul memorabilă, dacă va fi primit și dacă nu va fi dat afară... Una știa că D. D. amplioiați nu mai pot da acum înapoi, și e bine așa. Aveam vorbe ca după reîntoarcere să venim la Brașov tot în trebile băncii și că cu ceva ocaziune să chibzuim asupra memorandumului. Măc. a cerut ca în tot locul eu să fiu cu el în călătoriile sale pentru bancă, neiertându-l pozițiunea de-a săvârși singur toate ale băncii.

Dar statul săsesc se pune în lucrare și vom fi cari vom adscrie lucrul concluziilor dela Mercurea.

De pe drum vă voi scrie: pentru acum vă trimit deodată două corespondențe.

Al D=voastră

(F. D.)

Stimator

Visarion Roman.

20.

M. O. Domnule !

Dela Cluj v'am trimis o scrisoare; cred că ați primit-o. Hârtia dată lui Pechi de către M. de care vă amintii în acea scrisoare, mi s'a împărțit, este bună și peste tot M. e credincios, sincer și corect în cauza noastră. Trebile stau bine. Sunt încântat de purtarea poporului nostru de pe aici, în tot locul exemple de rezoluțiune și de martiriu; acum c'o dovadă mai mult că la noi nu sunt partide politice, că cu inteligența și poporul nostru se poate încă duce în îndeplinire mari lucruri și tot ce ne mai lipsește, sunt oameni de inițiativă și o bună disciplină. Sper că în viitor nici acestea nu ne vor lipsi în acel grad ca în trecut.

Bohățiel ¹⁾ trecu ieri pe aici la Cluj, se spune că a căzut în disgrația superiorilor săi pentru că n'a putut să realizeze voia regimului la Năsăud și că ar fi amenințat chiar și oficiul său. Un prea bun efect acesta al purtării Românilor.

Conferința dela Mercurea fu de nespus folos pentru cauza noastră și întâlnirea noastră la Brașov în iarna trecută a contribuit foarte mult, dacă nu tot, la realizarea acelei conferințe.

¹⁾ Al. Bohățiel, căpitan suprem al districtului Năsăud, (18 6—1897).

Mâne dimineață plecăm la Dej, unde vom petrece două zile, mergând apoi la Năsăud.

Știu, că azi a mai fost la Dej o conferință frumoasă națională.

Primiți sincerile mele salutări.

devotat

Visarion Roman.

Gherla, 5 Aprilie 1869.

21.

M. O. Domnule!

Mâne plecăm de aici la Bistrița și poimâine vom fi la Năsăud, unde vom petrece vreo patru zile. În 3 ale curenteii v'am expediat din Cluj o scrisoare și alaltăieri v'am trimis alta dela Gherla; sper că le-ați primit pe amândouă. V'am spus că Poruțiu fu însărcinat cu traducerea pentru Vodă a articolului din „Românul” despre conferința din Mercurea. Auziți acum o măgărie din cele mai cornurate. Știți cum a tradus el pasagiul „Transilvania fara da se“?

Departede-ași putea închipui că „fara da se” este italienește, el a luat-o drept contracțiune românească, și a crezut că a bună seamă s'a lăsat ceva afară din vina tipografului și contracțiunea nu e întreagă. Înțeleptul a aflat curând și că ce s'a lăsat afară și a completat contracțiunea așa „Transilvania fără de a se anexa la România nu poate fi fericită”.

Am rugat pe d-l Măcelariu de a scris lui Poruțiu din Gherla, ca să meargă să-și ceară traducerea îndărăt și să nu se prostitue pe sine. Că ce a făcut vom vedea când ne vom întoarce. În tot locul suntem primiți cu multă bucurie și facem pentru banca Transilvania negoate¹⁾ prea frumoase. Sper că la Năsăud să aflu, precum v'am rugat o scrisoare dela D=voastră.

Al D=oastră

Stimator

Visarion Roman.

Dej, 7 Aprilie 1869.

¹⁾ Afaceri.

22.

M. O. Domnule !

Ne-am întors la Sibiu din 16 ale curenteii. Umblarăm în pace pe tot locul, fără ferești sparte și fără de nicio patimă rea.

Ce cugeți ce să facem cu materialul cel frumos al conferinței dela Mercurea ? În speranța că se va putea aduna măcar odată Comitetul să decidă între altele și aceasta, noi n'am făcut încă din acel material nicio întrebuințare, cu toate că este păcat a se lăsa nefolosit ; apoi memorandumul să se facă cu orice preț din partea prezidiului dacă nu există comitet. Cred că acum mai curând ne vom regăsi la Brașov în cauza băncii și atunci se va face înțelegerea definitivă în privința aceluia memorandum și a protocolului stenografic. N'ar trebui lăsat timpul să treacă, ca să nu-și piardă lucrul valoarea. Călătoria noastră la Brașov poate să urmeze încă în săptămâna aceasta. Pe drum ne-am întâlnit și cu Rațiu și el rămâne strâns pe lângă părerile sale spuse cu ocaziunea conferinței, pe care mi se pare vi le-am comunicat eu.

Văzui din „Românul“ că ați primit scrisori de ale din Cluj, sper că ați primit și pe cele trimise din Gherla, Dej, Năsăud (două). Celelalte la întâlnire.

Al D=voastră

Stimulator

Visarion Roman.

Sibiu, 19 Aprilie 1869.

23.

Mult Onor. Domnule !

Am vorbit cu librarul Filtsch în privința lexiconului D=voastră și a zis că primește bucuros în comision un număr de exemplare pe lângă 25 % proviziune.¹⁾

¹⁾ Rabat

Dealtminteri i-am zis să ne pună în corespondență cu D-voastră în obiectul acesta. Vă rog dacă vă dă mâna, trimiteți-mi un exemplar românesc din statutele societății pentru dare la semn, că ne face mare trebuință. D. M. nu s'a mai întors de acasă, îl aștept pe tot minutul. După reintoarcere ne vom înțelege pentru plecare mai departe la V.

Redactorul „Albinei“ nu mi-a răspuns nici până astăzi la scrisoarea ce i-am trimis. Dar cu oprirea „Albinei“ s'a tras dungă peste socoteală.

26 Mai 1869.

Știutul.

24.

M. O. Domnule !

Răspunsul dela Viena mi-a venit afirmativ și în scurt voi trimite lucrurile.¹⁾ Oprirea „Albinei“ a fost minciună de ziare. Noi plecăm de aici la Banat cam de poimâne într'o săptămână. D-l Inspector general M. e dus la Blaj.

29 Mai 1869.

X.

25.

c.

M. O. Domnule !

Alătur o traducțiune a articolului din „N. Fr. Pr.“ dela 2 Iunie, că dacă n'a apucat a se traduce acolo mai înainte, să se tipărească. Am căpătat din altă parte un exemplar din statutele societății dării la semn din București, vă rog să nu vă mai osteniți cu trimiterea altui exemplar.

D-l Măc. este iarăși dus la Blaj, fiindcă Cipariu subscris 150 acțiuni la Banca Transilvania. Numai decât după reintoarcerea sa vom pleca spre Banat.

X.

¹⁾ Actele conferinței dela Miercurea.

În 15 ale curenteii plecăm de acasă către Banat, Dela Deva făcurăm o excursiune de 6 zile prin Zarand, de unde ne reîntoarserăm ieri aici. Luni vom continua călătoria mergând deadreptul la Arad. Până atunci cred a vă mai putea scrie de două ori de aici.

Statutele societății de dare la semn le primisem încă în Sibiu, pentru care vă mulțumesc. D=I Dimitrie Moldovan încă a venit ieri cu noi aici dela Tretia.

Omul nostru va merge cum mai curând la V., tipăriirile încă se vor face.

Deva, 26 Iunie 1869.

Stimator
X.

26.

M. O. Domnule !

Fiindcă „Telegraful“ voiește iarăsi lupte, aflai de lipsă a răspunde pe scurt, deoarece știu că „Românului“ nu-i place a se ocupa prea îndelung cu trebi d'ale noastre, afară d=aceea cred că „Rom.“ e îmbulzit de material.¹⁾ Suntem în Arad, unde D=I Episcop ne=a primit în cortel la sine. Misiunea noastră succede de minune. Dela Sibiu până în Lîpova făcurăm 100 acțiuni. Ce păcat că institutul nu e încă curat românesc. Lipsa de întreprinderi pe terenul material o simt oamenii noștri în tot locul. Eu mă ocup cu compunerea unor statute pentru un institut curat românesc. La Pesta voi folosi ocaziunea de a mă informa despre organismul diverselor institute de felul acesta. Ceeace vom înființa în rândul întâi va fi un Sparrkassa mare românesc.

5 Iulie 1869.

¹⁾ Vezi *Românul* din 5 Iulie 1869. Duelul polemic dintre redactorul *Telegrafului Român*, N. Cristea, și V. Roman, care din cauza anonimatului său e confundat cu G. Barițiu.

27.

M. O. Domnule ?

Mâne noapte vom călători la Pesta și de acolo la Viena curat numai pentru punerea în lucrare a înțelesului nostru de demult. S'a cam întârziat lucrul, însă din cauza împrejurărilor neatârnatore de noi. Prea târziu nu va fi nici acum. Trebuia mai întâi să împlinim ale băncei. Binevoîți a scrie la Viena bărbatului, care să conducă și indemne la toate cele bune pe M.¹⁾ Pela jumătatea lui August eu va trebui să mă întorc la toată întâmplarea la Sibiu. Salutare !

Timișoara, 1 Aug. 1869.

28.

Mult On. Domnule ?

În fine, după o călătorie ostenitoare de două luni m'am reîntors la Sibiu, unde sper a rămânea mai mult timp. Eu am umblat cu Ilie împreună până la Pesta. Domnia Sa s'a dus la Viena în cauza știută,²⁾ iar eu a trebuit să vin la Sibiu, scriind Direcțiunea³⁾ de trei ori după mine, fiindcă cu deschiderea ramului al doilea de asigurare eu sunt tare de lipsă de aici. Și dânsului numai cu mare anevoie i s'a dat concediu pe două săptămâni. Ilie se află în Viena din 10 Aug. ; cred că va face toate după așteptare, căci înțelesul până în momentul despărțirii ne-a fost bun. Dacă veți fi scris mai înainte cum v'am rugat, va fi cu atât mai bine. Cauza că nu am scris de mai mult timp este, că n'am aflat consult a scrie din Pesta. Dar încât voi putea, voi suplini.⁴⁾

Al D=voastră

Stimator
V. R.

Sibiu, 13 August 1869.

1) Măcelariu.

2) Pentru prezentarea unui Memorand.

3) Direcțiunea Transilvaniei.

4) E vorba de corespondențele pentru *Românul*.

29.

M. O. Domnule !

Prețuita D-tale epistolă din 15/3 Iulie a. c. am primit-o alaltăeri cu 50 fl., asta e unica scrisoare ce am primit dela D-voastră dela despărțirea noastră din Brașov până azi. Insemn aceasta pentruca să nu se piardă vreo scrisoare, fără să știm careva de ea. Primind numai acum acea scrisoare, n'am putut mai înainte să mă orientez în scrierea corespondențelor¹⁾ precum mi-ați scris. Inșă D-voastră și D-l Costache puteți schimba oricând și orice în acele corespondențe, după cum aflați cu cale. Că D-l Costache e mulțumit cu lucrul meu îmi pare foarte bine, cu toate că eu nu cred a fi meritat nici o laudă, deoarece timpul pentru acele corespondențe îl fac cum pot și între ocupațiunile celelalte ; apoi prin dese și îndelungate călătorii, trebuie să întrerup citirea de jurnale și de muște ori să mă ajut cum pot. Ar fi cu totul alta când aş vedea pe loc, când m'ar ierta jurstările²⁾ să studiez cauzele cum se cuvîne și să pot medita mai mult asupra lucrului. Pe semne noi ăst rând de oameni așa suntem urșiți să fim de toate.

Ilie dela Viena mi-a scris din 14 c. între altele : „despre cauza sau soarta memorandumului nu-ți pot împărtăși nimic pozitiv. Încă nu am avut întâlnire cu nimeni. Eu însumi as-dimineață l-am citit mai întâi cu atențiune, și-ți spun drept că de făceam asta mai curând, îl lăsam să rămână nememorand, sau cel puțin să-l memoreze ori și cine altul, numai eu nu... Din întreg memorandumul se poate întrebuița — după împrejurările de față — foarte puțin, ba încă nici nu se poate numi memorand ci petițiune, despre ce conferința din M. nici că a vrut să știe, de care părere au fost și sunt și azi cei dela conferință cât și alți bărbați distinși.

1) Idem.

2) Imprejurările.

M. am sau m'ați băgat într'un calabalc, din care numai bunul D=zeu știe cum voi eși, pentru care plăcere sufletească aduc tuturor cea mai cordială mulțumită, și din această pică o parte bunicică și pe D=sta; cred că o vei primi cu sinceră bucurie. Ce voi face sau nu voi face cu memorandumul, îți voi scrie peste 2-3 zile, după ce voi cugeta asupra=ei, spre ce am destulă materie — laudă Domnului, și încă odată mulțumită amicilor. Atâta însă îți pot spune că de făcut tot voi face ceva, dacă nu mai mult, cât se poate cere dela un soldat care a mers la bătălie fără pușcă și munițiune. Voi face zic atâta, cât îmi vor ierta puținele puteri și fatalitatea circumstanțelor.“

Din acest pasagiu al scrisorii lui Ilie, veți putea vedea cum se simte el în pozițiunea=ei prezentă. A fost păcat că n'am putut merge și eu, însă n'aveam ce face; trebuia să mă întorc. Memorandumul ce zice că l'a citit eri, este elaboratul ce se trimise la Miercurea.

Cred, că ați ajuta mult cauzei acesteia scriind în grabă atât lui Ilie, spre a=1 îmbărbăta și a=1 mai îndruma, cât și altora de pe acolo, ca să stea pe lângă el și să=1 ajute. Mă unesc cu părerea lui, aceea că nu trebuie petițiune; totul ce ar trebui de făcut e un memorandum despre cauza noastră transilvană cuprins într'o broșurică politică destinată curat numai pentru opiniunea Europei, dar care ar trebui să fie apoi cu atât mai bine lucrată și după cum vorbisem, tradusă și în francie și italianie.

Să folosim dară această ocaziune și D=voastră puteți mult contribui.

Ilie se află: Wien, Hotel Schipler.

Al Dv.

Salutator
V. Rom.

Sibiu, 19 Aug. 1869.

30.

Mult Stimat Domnule !

O

În legătură cu scrisoarea mea din urmă mă grăbesc a vă încunoștiința spre orientare, că după o scrisoare sosită azi aici dela Ilie către H., dânsul va sosi la Sibiu în 23-24, ale curenteii, adică zilele acestea. Din toate acestea se vede că n'a făcut nimica.

Primiți asigurarea stimei mele distinse.

Al D=voastră

devotat

Visarion.

S i b i u, 21 August 1869.

31.

Mult Onorate Domnule !

Am mai primit totuși o scrisoare dela Ilie dată 19 c. Cu privire la cauza știută, dânsul îmi scrie în aceeași următoarele : „Cauza reînțarcerii mele mai curând ca cum gândeam, e înainte de toate, aceea, că treaba cu memorandumul sunt silit a o lăsa neisprăvită, spre așa ceva se cere ori și cum timp mai îndelungat și pregătiri mai serioase. Cu un atare pas e împreună o foarte mare responsabilitate, pe care a o lua asupra=mi, ar fi prea mult riscat din parte=mi, mai cu seamă cunoscând ce șozi ¹⁾ sunt unii oameni de ai noștri și ce înclinați a privi orișice pas din alt punct de vedere, și nu din acela din care se face. De altminteri e mult adevăr în aceea, că decât un pas — dacă nu și greșit — cel puțin jumătățit, mai bine nimica, și una și alta ar fi numai apă pe moara contrariilor, de cari laudă Domnului avem destui. Dară abstragând dela toate acestea, mai repețesc încă odată, că mai cu seamă din cauza scurtimei timpului, am

¹⁾ Ciudați.

crezut a precipita lucrul pentru care 2-3 săptămâni în V. sunt nimica, dacă vrea omul a mai auzi dela unul și altul, cum și din cătrău bate vântul. Dintre matașdorii a. 1861 nu am aflat nici pe unul, sunt toți duși în provincii, asemenea și redactorul dela „Osten“, ¹⁾ acesta din urmă însă mi-a făcut tocmai aseară cunoscut prin un om al lui, că în 20/8 va fi în V. Cu Schuselka ²⁾ am avut de două ori convorbire, a fost interesant, că la întâia ocaziune am aflat la dânsul trei Croați, făcându-i tot aceleași descoperiri, ca și mine. Cauza Croaților seamănă foarte mult cu a noastră, cel puțin după cum mi-au descris-o aceștia. Miletici ³⁾ încă e aici iarăși în cauza națiunei. După cele espirate până acum, se lucră tare spre soluțiunea A. (ustriei) Alipirea nemților din sud se privește ca faptă complinită, după care apoi vor urma ceialalți. Cum ne va afla pe noi un atare eveniment cutrierător, nu știu cred însă, și asta e și părerea altora, că interesele vor aduce cu sine, a da semne de vieață, și încă cât mai curând. Vei zice că vorbesc pentru părerea D-tale; așa e, - însă sub curând se poate percepe și termenul de 2-3 săptămâni, până atunci sperez că ori și cum se va face ceva! Ne știind dacă Ilie v-a scris sau nu D-voastră, aflai de lipsă a vă comunica acest pasagiu, din epistola lui. Este de mult acum, de când zic către toți: „Oameni buni vedeți să nu stăm cu mâinile în sân; pozițiunea noastră e așa, că trebuie să dăm într'una semne de vieață. Moduri nevinovate de manifestare avem destule“. Un memorandum bine lucrat și răspândit în modul cum ne-am înțeles, ne mai dăregea binișor și eu și acum în ora a 11 sunt pentru memorandum. Onu tocmai se află la Brașov asemenea și P. ar fi o bună înțelegere în

¹⁾ Indicat de Barițiu pentru sprijinirea lui Măcelariu.

²⁾ *Francisc Schuselka*, om politic și publicist (născ. în Boemia 1826).

³⁾ *Svetozar Miletici*, om politic sârb (1826—1901).

privința edării în timpul cel mai scurt al unui pamflet economic - fie și anonim despre cauza Transilvaniei și a Românilor Transilvani. Răspândirea să se facă în modul statorit odată, se înțelege în limbile română, germană, franceză, italiană. Spesele le-am acoperi noi în vreun mod. Prea multă cugetare strică de multeori ca și pripa; folosirea momentului e lucru mare. Pa-remise că dacă și până când D=voastră nu veți com-pune acel pamflet, nu se va mai alege nicicând ceva din tot lucrul. Ilie mâne, poimâne e aici, dacă e de lipsă, se poate face, ca să vină la Brașov, fiindcă cele ce a aflat el vor fi de mare folos pentru operat. Prin împărtășirea acestei modeste păreri a mele, cuget a-mi fi împlinit o datorință către măreața cauză, de care nu trebuie să uităm nicicând.

Al. D=voastră

Stimator :
Visarion.

Sibiu, 23 August 1869.

32.

M. On. Domnule!

Neputând ști bine, dacă sunteți în Brașov ori București și în sperare, că și dacă ați plecat, veți fi avut bunătața a dispune, ca scrisorile sosite în timpul absentării, să vi se trimită la locul aflării D=voastră, mă servii și acum tot de adresa veche. Adeverez primirea prețuitei scrisori din 25 Aug. cu 50 fl. și mă grăbesc a vă încunoștiința, că și d=1 consilier M. a primit aici în Sibiu scrisoarea ce i-ați trimis, cum și că atât D=sa cât și B. se vor grăbi a vă trimite datele, faptele și actele cerute pentru compunerea ope-ratului atât de necesar.

Sunt cu profundă venerațiune.

Al D=voastră

devotat
Visarion.

Sibiu, 28 Aug. 1869.

Mult Onor. Domnule!

Fiind ajunși la punerea în lucrare și al ramului al doilea de asigurare a vieții, fui trimis din nou la Brașov pentru deschiderea aceluia ram și pela organele noastre de pe aici. Trei zile am șezut mai mult de cum cerea misiunea mea, numai ca să vă pot întâlni și vedea pentru mai multe lucruri ce cugetam că se vor putea lămuri mai bine prin grai. Văzând însă că nici cu posta de azi n'ați sosit¹⁾ a trebuit să plec. Cu privire la prețuita D=voastră scrisoare ce am primit la Sibiu înaintea plecării încoace îmi permit a vă încunoștința, că pe cât știu eu, am fost primit dela D=voastră în luna Maiu a. c., când ne aflam cu D. Măcelariu aici, onorarul pe luna Aprilie a. c. De atunci încoace am mai primit prin bunătatea D=voastră de trei ori câte 50 fl.

D=I Vasiciu²⁾ îmi trimite mie articolul pentru calendar și-mi spune, că dacă va fi prea întârziat cu el, să-l predau D=voastră pentru foaia „Transilvania“. Deși articolul a sosit la timp, eu nu țin de consult a-l tipări în calendar, pentrucă sfatul și învățăturile ce el conține se potrivesc mai curând pentru poporul englez decât pentru cel românesc, care cu posturile lui cele multe și pe lângă modul său de viețuire față cu lucrul cel mult ar avea trebuința de a viețui mai bine și anume de a mânca mai multă carne. D=I Vasiciu poate să aibă drept, însă eu cred că aserțiunile sale nu se pot pune de regulă generală și sunt de părere că modul de viețuire prin urmare și nutremântul fiecărui are a se orienta după ocupațiunea individului. Nutremântul recomandat de d=I Vasiciu e bun pentru oameni, cari duc o viață sedentară, însă țaranului care lucră din

1) Posta cu cai.

2) Dr. *Paul Vasici*, consilier c. r. pentru școlile ortodoxe din Transilvania. Autor de studii medicale.

crăpatul zilei până seara în arșița soarelui și mai de aproape țaranului român nu va fi bine să-l sfătuim a nu mânca carne. De aceea articolul amintit va fi foarte acomodat pentru „Transilvania“ care are oricum un public mai inteligent, decât pentru „Ămicul poporului“ destinat pentru clasa cea mai de jos a poporului nostru.

Veți avea așa dără bunătatea a-l întrebuința după cum veți afla cu cale. Eu voi scrie d-lui Vasiciu că articolul mi-a sosit prea târziu și de aceea am urmat, cum mi-a scris.

Altceva rugasem eu pe d-l V. a-mi scrie.

Dacă aveam norocire să vă întâlnesc, aflu poate dacă e vr'un prospect despre realizarea vechei noastre dorinți cu memorandumul politic al Românilor transilvani? Măcelariu începuse a aduna date pentru D=voastră, nu știu dacă și el și alții v'au trimis ceva? Decât (doar) trebuința d'a mai mișca ceva, d'a mai da semn de viață este mare.

N'aș fi crezut niciodată, că M. să meargă până la Viena și să nu facă absolut nimica, după ce atâtea luni de zile i'ași ține asupra-și realizarea lucrului.

În Consiliul băncei „Transilvania“ a mai intrat acum și colonelul Ursu.¹⁾ Cugetam că voi putea să vorbesc mai de aproape cu D=voastră și despre acest institut, pentru că când aș ști că voi fi numai instrument pentru adunarea banilor pe seama sașilor și că scopul nostru nu se va putea ajunge, atunci în momentul acela m'aș retrage, cu atât mai vârtos, că astăzi mi s'au deschis ochii mult și văd c'am putea să facem atare institute pure românești. Alt motiv mai e pentru mine și acela, că prin absentarea continuă de acasă pătimeste educația copiilor mei foarte mult. Dela Sibiu vă voi mai scrie.

După „Albina“ o conferință de învățături nu știu în care parte a Banatului a decis să-mi trimită o adresă

¹⁾ David Baron Urs de Margina. (1816—1897).

în care să mă provoace a începe să continui foaia „Amicul Școlii”¹⁾ Cred, că, după ce toate alte încercări d’asemenea natură n’au reușit, reapărerea numitei foi ar fi salutată cu bucurie și ar afla bun sprijin; cu toate astea fără de o subvențiune oarecare și fără de un sprijin mai măreț cu greu se mai poate supune un individ cu puteri atât de mărginite ca eu la o sarcină așa de mare.

Binevoii a primi asigurarea stimei mele.

Al D=voastră

devotat
Visarion.

Brașov, 7 Oct. 1869.

34.

Mult Onor. D-le!

Ocupațiunile cu calendarul meu mă făcură a rămâne în restanță cu două corespondențe, mă voi sili a le trimite încă săptămâna aceasta.

Fiind înainte cu 2 minute la mine Ilie l-am întrebat, dacă v’au trimis datele promise. Mi-a spus că a scris mai multe coale și cu mutarea sa la Sibiu nu știe ce s’au făcut. Am făcut apoi niște observări nu prea măgulitoare, în urma cărora mi-a promis, că încă mâne vă va expedia o parte a notițelor sale.

„Albină” văd că nu știu din ce cauză, a întrerupt publicarea actelor noastre. Poate din cauza schimbării în redacțiune. Pe când s’ar cere a cugeta la măsuri de manifestări noi, noi dormităm și mai mult. Lipsa de înțelegeri, întâlniri și conveniri mai dese încă (tot) mai e cauza a toată stagnarea noastră.

Primiți cordialele-mi salutări

Al D=voastră

devotat
V. Rom.

9 Noemvrie 1869

1) Revista înființată în 1860 de V. R. A apărut până la 1865.

35.

M. O. Domnule!

De 10 zile mă aflu în Arad cu Ilie. D'aici vom merge la Lugoj și numai pe la finea lunii Decembrie ne vom întoarce la ale noastre acasă.

În trecerea sa prin Pesta Hodoșiu, aflând de noi aici, s'a oprit pentru doua zile în Arad. Ne-am consultat mult asupra modului, cum și ce-ar mai fi să facă în împrejurările de față Româniilor transilvani în interesul cauzei lor, pentru ca să nu-i țină lumea de morți. Ideea comunicată în „Federațiunea“ ¹⁾ despre o deputațiune grandioasă și apoi memorandumul, ni se pare mai acomodată. Totuși, cugetând la modul realizării, detersăm peste piedici foarte mari. Ne despărțirăm că atât H. în Pesta, cât și noi în Transilvania să comunicăm lucrul și cu alți bărbați competenți și să le cerem părerea.

În puterea acestui înțeles îmi permit a vă aduce lucrul la cunoștință, ca să meditați dacă ar fi de lipsă, ce și cum să se facă astăzi în interesul chestiunii româno-transilvane? Veți avea apoi bunătatea a comunica prețioasa D=voastră opinie unuia dintre noi trei. Dar dacă am mai putea mișca ceva? Dacă nu înțelesul n'o să ne strice nimica.

Al D=voastră

devotat

V. R.

Arad, 5/12 1869.

36.

Prlea Stimate D=le!

În protocolul conferinței dela Mercurea la punct. 16 se zice, că adunarea a primit de a sa petițiunea prezentată prin D=voastră și Dr. Rațiu Maiestății Sale Imperialului în cauza Transilvaniei și că acea petițiune se

¹⁾ Ziar românesc în Buda-Pesta.

aclude la acel protocol. Cred așa dar că ea, ca parte întregitoare a protocolului nu poate lipsi dintre actele conferinței cari se tipăresc în „Albina“ Vă rog așa dară aveți bunătatea a-mi trimite un exemplar din acea petițiune sau mie la Lugoj pe adresa Constantin Rădulescu avocat, sau apoi de-a dreptul la Redacțiunea „Albinei“, căreia i-am scris astăzi în această privință. Veți avea însă bunătate a o expedia încă în ziua când ați primit această scrisoare, fiindcă protocolul conferinței s'a tipărit deja și acluzele lui ar trebui să urmeze îndată. Iertați că trebuie să vă incomodez ast mod, fiindcă deși ne-ați fost trimis la Mercurea mai multe exemplare din acea petițiune, le apucară totuși unii și alții, încât nu ne rămase nici unul.

Primiți asigurarea stimei mele deosebite

Al Mult Onor. Domn

devotat

V. Roman.

Arad, 9/Decembrie 1869.

37.

Mult Onor. Domnule!

Evenimentele ne cresc peste cap, trebuie făcut ceva pentru onoarea noastră națională și încă făcut curând. Ilie veni și la ideea următoare: Să se realizeze cum mai curând o contălnire amicală a câtorva persoane distinse și de încredere a națiunii noastre într'un loc acomodat în Transilvania, cum d. e. în Sas-Sebeș, pentru a se consulta odată și bine, că ce și cum trebuie făcut? După părerea lui Ilie acelea persoane ar fi D=voastră, Rațiu, Axente, Balint, Moldovănușiu, dela Pesta: Hodoșiu, Romanu, Mocioni (Alexandru), Babeșiu. Ilie pleacă azi de aici la Sibiu, eu trebuie să mai rămân vreo 10 zile. Vă rog scrieți lui Ilie la Sibiu cu provocare la epistola mea din rândul trecut și d'acum - părerea D=voastră la caz

de-a afla de bună ideea de mai sus, a vă da părerea în privința persoanelor, a locului și timpului.

Părerea D=voastră are să decidă.

Primiți expresiunea simțimentelor mele cele mai dîstînse.

Al M. O. D=voastră.

V. R.

L u g o j, 13/12, 869.

38.

Mult Onor. Domnule !

De mai multe zile mă aflu reîntors la Sibiu, unde voi petrece până după sărbătorile noastre. D=I M. zice că n'a primit încă răspuns dela D=voastră. Nu cumva veți afla cu cale, a mă onora pe mine cu aceleași în timpul cât voi fi aici ? De lipsă e la toată întâmplarea a ne cunoaște părerile pentru lămurirea lucrului și pentru înaintarea cauzei.

Eu ași mai avea multe să vă comunic și să vă întreb, cari însă numai la o întâlnire s'ar putea cu rezultat. Intre altele și treaba cu banca noastră „Transilvania“ ar trebui să mai devină odată obiect de înțelegere serioasă între oamenii noștri.

Binevoți a primi sincera expresiune a stimei mele.

Al D=voastră

devotat

V. Roman.

S i b i u, 27 Dec. 1869.

39.

Mult Stimate Domnule !

D=I Măcelariu in'rând în serviciul de inspector general al Băncii „Transilvania“ în locul destituitului bătrân Winkler, și-a început mai întâi activitatea sa aici în Mercurea, prin aceea că a făcut să se asigure întreaga comună contra focului și că 1/3 să se plă-

tească... iar 2/3 să se reporteze pe particulari. Pentru a aduce la îndeplinire ast lucru greu sunt trimis iarăși la Mercurea. Conscriu acum de trei zile și voi mai avea vreo trei. Asta e cauza că sunt iarăși aici, de unde v'am scris în săptămâna asta de două ori; cred că le-ați primit. Eri a ținut d-l Măc. în Sibiu o conferință cu membrii din loc ai comitetului central pentru a se înțelege despre convocarea întregului comitet, ziua s'a fixat pe 8 Aprilie n. a. c.

Spre orientarea D=voastră.

(F. D).

Știți cine.

40.

Mult Onorate Domnule !

Ajungând să-mi pot realiza un vechi propus : mutarea dela Rășinari la Sibiu cu toată familia, și fiind ocupat o săptămână întreagă cu acest mutat, când omul de comun vine în dezordine cu trebile sale, - abia acum sunt în stare a răspunde la prețuita D=voastră din 28 Dec. tri... primită în 31 ale aceleași. Înainte de toate adeverez cu mulțumire primirea sumei de 150 fl. v. Din cauză că încă nu-mi sunt deplin regulate referințele, nu sunt în stare a da acum un răspuns precis la întrebarea d-lui Costache : „dacă și până când mai pot colabora“ ?

Rugarea mea deocamdată ar fi, că dacă se poate, pe triloniul întâi al anului acestui, adică până în 1 Aprilie 1870, să fiu dispensat dela obligământul meu de a colabora. Voi scrie și eu și în acele trei luni de câteva ori mă vor ierta împrejurările însă mai puțin și fără a pretinde pentru aceea vreun onorariu.

Cauzele, cari mă îndeamnă a vă face această rugăminte sunt :

a) Că sunt ocupat cu compunerea unor statute pentru înființarea unui institut de credit pentru proprietăți mici în cuprinsul Transilvaniei și Banatului, între-

- prindere care să fie curat românească, dacă atare va putea fi aprobată de părintescul Minister Pestan.
- b) Că în acest timp și trebile la banca „Transilvania” se vor regula pe baze mai bune și mai sigure și poate mi-ar succede, ca să fiu aplicat la serviciul intern, aici pe loc, când apoi negreșit voi putea să colaborez și mai mult și mai bine; iar dacă nu
- c) îmi voi face până atunci alte întocmeli. Destul că atunci la toată întâmplarea voi putea spune lămurit, dacă mai pot să colaborez ori nu și având d-l Costache trebuință d'aceea colaborare - ne vom putea înțelege din nou.

Până atunci vom mai vedea cum stă și cu politica. Iar când d-l Cost. n'ar putea fi nici acestea trei luni fără colaborator, și dacă este într'adevăr mulțumit cu lucrările mele, atunci eu, lăsând toate începuturile amintite la o parte, voi continua a colabora neîntrerupt și anul acesta. În chestiunea Worell vă pot asigura, că noi vom fi triumfătorii și încă în *curând*. Indată după adunarea generală, care se va ține în 30 Ianuarie a. c. veți auzi și apoi din urmări veți putea judeca, dacă am știut să procedăm înțelepțește și dacă avem vre'o influență la bancă sau nu.

La acea adunare generală se va face propunere pentru trecerea institutului și în România. Cu această ocaziune îmi permit întrebarea oare n'ar fi *mai bine*, să se creeze dincolo un institut general de asigurare românească, care cu timpul să se estindă și în Transilvania. Până când bărbații României nu-și vor îndrepta atențiunea și asupra intereselor materiale ale țării, vom comite păcatu, de a fi pierdut din vedere factorul cel mai putinte al prosperării, fără de care toate luptele politici vor fi în darn.¹⁾ Mijlocul cel mai bun, de a scăpa de evrei este, de a ne mișca și pe terenul material și de-a le face concurență în toate întreprinderile.

¹⁾ Zadarnic.

Pe calea asigurărilor diverse încă es din România sute de mii de galbeni în pungă jidovești, fără a se mai reîntoarce în țară pe altă cale. Aud că chiar și întâia Casă de Păstrare, ce s'ar fi înființat de curând în București, e întreprindere streină. Că în fruntea Băncei „România“ stă un Hertz, este deja un lucru vechi, iară înființarea unei navigațiuni române cu va=poare pe Dunăre și alte râuri navigabile din România este proiectată și întreprinsă de unul A. Dinelli pe care l-am întâlnit săptămânile trecute prin Banat, pro= vocând pe streini să subscrie acțiuni la aceasta socie= tate. Unde o să ajungă România pe această cale ?

Fiindcă cu banca „Transilvania“ încă tot nu se poate ști bine ce va fi, fiindcă ea oricum este o în= treprindere săsească și că cu capitalurile institutului, adică cu banii incasați în partea cea mai mare dela Români, să se înmulțească averea națiunei sase : Aflu de datorința noastră a cugeta bine și serios încă de acum la această împrejurare, ca nu la urmă să ne căim.

Un institut general românesc de asigurare înființat în București sub protecțiunea statului și cu scopu de a înainta prin capitalele sale comerciale, industria și agricultura română, ar face mari înaintări îndată la în= ceput și ar fi o adevărată binefacere pentru România. Aud, că însuși Kogălniceanu s'ar fi ocupat vara tre= cută de asta idee, iar eu, când am fost la Brasov, am avut norocire a vorbi cu D=nu Donici, care mă întări mult în convingerea mea.

12 oameni cu voința serioasă ar fi deajuns, ca institutul să se poată înființa și atâția s'ar găsi desigur în România, dupăce se știe, că osteneala lor li s'ar re= numera *în mîit*. „Anglo-Hungarian-Bank“ a căpătat anul trecut fiecare consilier tantiemă de 50.000 florini.

Eu, când ideea aceasta s'ar afla de bună, mă ofer a prezenta în timp de 6 săptămâni, un proiect de sta= tute pentru înființarea unui atare institut de asigurare

și cred a nu trece marginile modestiei când în cazul că nu se află alt român, care să priceapă organizarea lui - mă declar gata și în stare a organiza și conduce asemenea așezământ în convicțiune că a-și face un serviciu național și că mi-ași asigura subsistența mai mult ca prin orice.

Dar câte alte întreprinderi și foloase s'ar mai putea lega cu acel institut.

Dacă aflați de bună și realizabilă această idee, vă rog a o comunica și altora la București și a contribui prin marea influență a D=voastră la realizarea ei.

Pentru lucrul acesta și alte mai multe cauze doriam să pot vorbi cu D=voastră în persoană; văzând însă că timpul trece, iar adunarea generală a băncii „Transilvania“ are să decidă în curând un lucru momentos, fui silit a vă incomoda acum în scris.

Se înțelege că eu n'am spus aici nimănu de toate acestea și doresc a nici să nu aflu nimeni.

Dauna ce v'a cauzat comisariatul D=voastră dela București prin lira de plumb, are să mă privească pe mine și vă rog să rețineți banii din ce veți mai primi pentru mine, sau dacă nu, vi-i voi trimite eu de aici. Ar fi trist, când pentru deosebita bunătate ce aveți pentru mine ar trebui să mai pățiți și daune banale.¹⁾

D=I M. este în așteptarea răspunsului dela D=voastră în chestiune politică.

Eu va trebui să plec peste o săptămână în altă călătorie.

Binevoii a primi asigurarea stimei mele deosebite.

Al D=voastră

devotat

V. Roman.

Sibiu, 7 Ianuarie 1870.

¹⁾ Financiare.

41.

M. O. Domnule!

Astăzi la 6 ore seara plec iarăși la Banat, pentru a continua acolo organizarea institutului nostru. Voi petrece acolo cel puțin o lună. Aflând cu cale să-mi scrieți ceva, veți avea bunătatea a adresa epistola la Sibiu „Elisabeth-vorstadt im Saiberschen Hause“. Soția mea primind orice scrisori în absența mea mi le va trimite. Ați putea adresa și la Lugoj poste restante ori prin adresa avocatului Constantin Rădulescu, care este directoru nostru ținutal.

(Continuarea lipsește).

42.

M. O. D=le!

Ținând eri proie tul de statute de care v'am scris le-am expediat azi d=ului B. la Sibiu ca să le citească 2-3 inși acolo, să mediteze asupra-i, ca, când mă voi reîntoarce să putem ține o conferință spre a vedea dacă și ce se poate face? Voi stărui din puteri, ca să înființăm oricum un institut banal¹⁾ românesc, căci lipsa lui e prea simțită. Măine plec la Caransebeș și între 7 și 10 Martie cred că voi putea fi în Sibiu. Astăzi având timp am scris alăturata corespondență.

Binevoii a primi salutările mele cordiale.

(F. D.)

V.

43.

M. O. Domnule!

M'am întors eri din călătorie și am aflat acasă la mine scrisoarea D=voastră din urmă cu 50 f. pe Decembrie, a căror primire o adeverez prin aceasta cu mulțumită. Epistola s'a primit de soția mea încă în ziua când a sosit aici fără vre-o știrbire.

¹⁾ Financiare.

De pe drum, sau din călătorie, v'am mai trimis o corespondență, cred, că ați primit-o.

Schimbările, de cari vă amintiserăm s'au realizat într'atâta, că Worell este ca delăturat dela banca „Transilvania“. De mult s'a fost auzit prin oamenii de influență înțelesul acesta, ce dacă nu ni se promitea, noi am fi părăsit acest institut de mult. Partea cea mai activă la depunerea lui a luat-o însăși președintele Milius. Mai pe larg vă voi comunica acest lucru altădată; acum vă pot încunoștiința atâta că în săptămâna trecută consiliul administrativ a decis mai cu majoritate a încredința cu conducerea provizorie a Direcțiunii generale pe membrul aceluși Consiliu avocatul Baukner, iar Worell să rămână dacă voiește ca ajutor tehnic al lui cu leafa de 1800 f. Însă el nu va rămânea. S'a mai decis ca să-i ia cheia casei și ca să nu mai subscrie nicio hârtie a institutului. Milius atâta a planisat ¹⁾ încât este de mirare, cum și-a putut ajunge bine și de curând scopul. Măine va fi predarea. Vă rog însă, că până când nu se vor duce toate în îndeplinire să nu mai spuneți nimănui această știre. Sămânța aruncată prin conferința sau contâlnirea dela Arad cu H. a încolțit și răsărit binișor la Turda. Păcat însă, că s'au confiscat actele. Iacob nu primește onoarea de casar, asemenea H. este pe gânduri. Solidaritatea românească!

Statutele, de care îndrăsnii a vă scrie, le-am trimis de mult încoace, am aflat aprobațiunea tuturor și Sâmbătă ce vine vom ținea întâia conferință în cauza lor. Vă voi scrie.

Binevoiți a primi salutările mele cordiale.

28/2/870.

X.

¹⁾ Plănuit.

44.

Mă țin de datorie a vă încunoștiința despre soarta statutelor mele. După cum vă scrisesem am fost trimis încă din Lugoj proiectul d-lui Iacob, ca să-l citească și să-l dea la vreo 3-4 domni de aici să-l citească asemenea cu răgaz și să aibă timp a medita asupra lui până la reîntoarcerea mea. Cu toate astea când m'am întors am găsit operatu neatins și necitit de nimeni. Totuși la puține zile după sosirea mea mi-a succes a deștepta interesarea d-lor pentru aceea întreprindere la atâta, că se formă un comitet din Hania, Ursu, Iacob, Dunca, Ilie și eu pentru desbaterea proiectului. In prima conferință se decise să facem ceva în direcțiunea amintită, apoi se citi proiectul meu peste tot pentru ca Domnii să capete o idee despre el; fu primit cu căldură. De atunci avem în toate zilele câte o conferință pe articole, iar eu afară de aceea conferez în toată ziua câte două ore cu capul filialei băncii naționale de aici Widermann, un om de strictissimă specialitate a băncilor și un individ foarte de treabă. In toate zilele parcurg mai întâi cu el câte un capitol din proiectul meu, pe care în aceeași zi îl desbatem și stabilim în conferința noastră și pe care eu îl stilizez până în cea zi după deciderile în conferință. Sunt dară așa, zi și noapte ocupat cu acest lucru.

Simt însă o mare bucurie, că Domnii amintiți sunt astăzi atât de animați pentru acel institut, încât nu iar mai putea face nimeni să repășească dela el, și ajutând Dumnezeu să se aprobe statutele, vă pot încredința că, de când viețuim noi, asta va fi cea mai măreață, mai binefăcătoare și mai aplaudată întreprindere românească în Austria. Suntem aproape de finea operatului, cu toate astea lucru e încă mult. Va trebui să se traducă în ungurle și nemție apoi pe lângă o rugare binemotivată subșternut Ministerului spre apro-

bare. Ursu și D. Iacob cugetă a merge dâșii cu el la Pesta, având ambii și alte trebuințe. Aici în Sibiu nu știe afară de noi nimeni, de planul și desbaterile noastre și vrem să rămână lucru secret până după aprobare, căci altfel ni s'ar înmulți greutatea pentru ajungerea scopului. Numele i s'a pus: „*Albina*“ *institut de credit pentru agronomi*“. Unicul motiv ce vorbea în contra acestei numiri, existența ziarului „Albina“ din Pesta, a trebuit să cadă față de motivele: că numele să fie cât se poate de românesc, de modest și de corespunzător „institutului nostru de credit“ împreună cu Sparkassa.

Între mijloacele primite pentru ajungerea scopului său, este și înființarea de reuniuni speciale de credit sub conducerea Direcțiunii, adică de Vorschussvereine. Capitalul 300.000 florini constator din 6000 acțiuni de câte 50 fl. Cercul activității Transilvania și Ungaria.

Nu știu ce dispozițiuni ulterioare vor luat Domniile noastre, ași dori însă, că după ce operatul va fi fix und fertig, să vi-l pot trimite la Brașov, sau să pot atunci veni în persoană la D=voastră pentru mai multe. Vă rog după toate astea, ca lucrul și în Brașov să rămână numai de D=voastră știut.

Acum încă o rugare respectuoasă. Ca în cele mai multe specialități de știință, suntem și în sfera băncilor și institutelor bancare niște începători.

Prin urmare ne lipsesc termenii buni și corespunzători în limbă. În astă privință mă lupt cu greutate și în dezvoltarea statutelor menționate și fiindcă dacă va ajuta Dumnezeu să înființăm institutul, mai multe numiri din statute vor trebui să se audă pe toată ora din mii de guri și a se vedea în sute de scrisori, D=voastră nu-mi veți lua în nume de rău îndrăsneala, dacă în interesul lucrului mă adresez în astă privință către D=voastră ca cel mai competent dintre oamenii noștri și vă rog, să aveți bunătatea a

vă da părerea la numirile cuprinse în alăturata însemnare și a mă onora zilele acestea cu un răspuns în astă privință.

Cu Worell este lucrul descurcat cu totul. Institutul i-a dat 6000 fiorini ca să se ducă în numele Domnului și să rezigneze necondiționat, și el a și resignat. Acum lucrul este cunoscut și se poate spune și altora.

D. Ilie a plecat alaltăeri la Oradea-Mare în cauza băncii „Transilvania“.

În treaba noastră veche până la finea luni vă voi scrie.

Așteptând răspunsul la cele de sus, sunt cu profundă venerațiune.

Al D=voastră

devotat
V. Roman.

Sibi u 16 Martie 1870.

45.

Onorate Domnule ?

N'am primit răspunsul D=voastră, cu toate aștea cred a fi în interesul lucrului ca să vă încunoștiințez cum stăm. Proiectul a trecut prin desbaterile comitetului, fiind primit cu foarte puține modifi cațiuni; el este deci astăzi proiectul Comitetului și nu mai mult al meu. Acum sunt ocupat cu traducerea lui în nemție, după aceea va trebui să se traducă în ungarie; afară d'aceea eu și Widermann suntem ocupați și cu compunerea rugăminții de aprobare către Minister. În ședința sa din urmă Comitetul fundator a decis ca eu să merg cu proiectu de statute la Blaj și Brașov pentru Căpăriu, D=voastră și G. Ioanu, prin urmare în decursul lui Aprilie curent voi avea norocirea a Vă comunica totul mai pe larg prin grai.

După reîntoarcerea mea din locurile ămintite, comitetul va mai ține aici câteva ședințe și apoi va așterne operatu spre aprobare.

Fiind la finea lui Martie, vin a-mi împlini promisiunea, declarându-mă în privința colaborării. Dintre toate, înființarea „Albinei“ este, care-mi face cu neputință a mai conlucra; deoarece cum bine știți, institutul acesta mi-a dat mult de lucru și până acum și cu cât înaintează spre realizare lucrul pentru mine se înmulțește, afară d'aceea am oficiul meu foarte greu, de care însă voiesc să mă scap, mai am apoi multe ocupațiuni d'ale mele proprii, private. Cu înființarea „Albinei“ apoi, eu cu puteri foarte mărginite m'apucaî de un lucru mărișor; trebuie deci să citesc, să scriu și să conversez într'una cu omul nostru de specialitate. Dacă ne vom ajunge scopul va mai trebui desigur să merg p'o lună două la Pesta și Viena pentru a vedea întocmirile altor atari institute și pentru a ne pune în legăturile neapărat de lipsă pentru sigura înflorire a institutului nostru. Toate aceste, firește, dacă statutele vor fi aprobate, ce însă e foarte problematic.

Tare (doresc) să știu, dacă am corespuns deplin prin colaborarea mea și dacă d-l C. mai are lipsă de lucrul meu, mă văd silit a face declarația de mai sus, așa negreșit, față cu bunătatea D=voastră și a d-lui Costache către mine, s'ar putea privi chiar de-o ne-cuviință. Inșă lucrul, de care mă ocup (institutul „Albina“), mai vartos dacă vom ajunge al vedea înființat, cred că mă scuză deplin. Eu îmi fac datoria a Vă împărtăși aceste, Domnia Voastră, însă, dacă puteți, vă rog să amânați lucrul cu D. Costache până la venirea mea în Brașov, pentru că doresc să aflu unele lucruri ce sunt de influență pentru orientarea și determinarea mea. Dacă însă nu se poate, apoi cu declarațiunea mea de mai sus binevoiti a împărtăși d-lui C. profunda mea mulțumire.

În privința lui Worell n'ar strica să se scrie
băreș acum ceva în „Kronstädter Zeitung“ și după aceea
să înceapă a aminti ceva și ale noastre.

Și până la revedere, primiți salutările mele cor-
diale.

Al M. On. D=voastră

devotat

V. Roman.

Sibiu, 20 Martie 1870.

46.

Mult Onorate Doamnă!

Aflând din prețuita D=voastră scrisoare dată
1 Aprilie c., că nu veți fi acasă în zilele următoare, am
amânat venirea mea la Brașov. Într'aceea interveniri
împrejurări, cari au tras dungă peste socoteala mea.
Direcțiunea mă făcu a mai întreprinde o excursiune
la Banat, în timpul căreia directorul nostru provizoriu
advocatul Baukner, se repezi însuși la Brașov și îm-
plini treaba, pentru care aveam să merg eu acolo.
După deschiderea sinodului eparhial d'aici la 3 zile,
am sosit și eu din Banat; nefiind așa dară aici pe
timpul alegerilor și pregătirilor și fiind prea ocupat cu
altele, am rămas neales¹⁾ mai vârtos că regimul bise-
ricesc nu mi-a rămas nici astădată dator cu uneltirile
sale în contra-mi, bine știind urmările unei atari ale-
geri. Inșă bine făcu; nu-mi pare rău că nu fac parte
din sinodul acela care prin lucrările sale a pus o pată
așa mare pe inteligența română transilvană peste tot și
pe inteligența civilă arhidieceșană în parte. Servilismul
Românilor transilvani n'are pereche în toată lumea.
Mă rugaseră unii din stânga pitică, ca să mă pun a
raporta dânșilor despre lucrările sinodului și a com-
bate răul, pentru ca respectivii să aibă pe viitor șială
băreș de publicistică. Le-am răspuns că sunt de altă

¹⁾ Ca deputat sinodal.

păreră, eu nu țin consult a se publica acele lucrări, ci dac'ași putea, le-ași îngropa în pământ pentru totdeauna, ca să nu le mai zărească ochi de om. Nu vă puteți închipui, Domnule, nici pe departe ticăloșiile, ce s'au petrecut aici în cele câteva zile ale sinodului. De aceea să-l lăsăm în numele Domnului și să vedem d'ale noastre.¹⁾ Scopul acestei scrisori este, să vă rog, ca având a-mi comunica ceva cu privire la scrisorile mele din 14 și 28 Faur, 16 Martie și 30 Martie a. c. amăsurat prețuitei Dv. scrisori din 1 Aprilie c. — să binevoii a-mi scrie, dacă vă iartă împrejurările, în săptămâna viitoare, fiindcă după aceea eu iar am să plec în călătorii. Până voi vedea cum este lucrul cu institutul cel nou voi mai sta la „Transilvania“, după aceea însă mă voi mai socoti.

Înțelesul ne-a fost aici, ca în reîntoarcerea mea din Banat, să merg dela Alba-Iulia la Blaj pentru a vorbi, cum v'am spus, cu C.,²⁾ pentru noul institut. Acolo însă mi se împotrăviră chiar elementele. Imi toc-misem carul și plecasem până la Mureș; acesta însă inundase, și podarii nevoind a mă trece, fui silit a mă reîntoarce fără ispravă. Acum a rămas ca să meargă la Blaj în asta cauză, Ilie, pentrucă D-voastră știți oricum mai mult ca C. despre întreprindere din împărțășirile mele. Eu am însărcinare ca în a doua călătorie ce voi face în Ungaria să convin cu unul din

¹⁾ Aluzie la opoziția aprigă făcută de unii membri ai sinodului împotriva alegerii în senatul episcopesc a protopopului Ion Hania și a senatorului Petru Roșca, gineri ai asesorilor consistoriali — Petru Bădilă și Ioane Panoviciu, ceea ce nu permitea art. 112 din statul organic... Idem, împotriva alegerii ca senator școlar salariat a avocatului N. Găetan care, poate să fie legist foarte bun, însă pedagog și bărbat de școală foarte rău, etc. Opoziția a fost condusă de E. Măcelariu și deputatul I. Popa. Sinodul a votat însă alegerea lor.

În votarea aceasta — și în alte chestiuni de acest fel — V. R. a văzut mâna lui Șaguna.

²⁾ Timotei Cipariu.

Mocionești și să-l câștig asemenea pentru ideea noastră. Lucrul de alături a înaintat, și cel mult într'o lună de zile se va putea subșterne guvernului Pestan spre aprobare. Vom vedea și astă minune! Sunt cu profund respect al D=voastră plecat serv.

Visarion.

Sibiu, 14 Mai 870.

47.

Mult Onorate Domnule!

Dup'o călătorie de aproape două luni, mă aflu acum în Sibiu de două săptămâni. Încă vreo lună de zile și apoi voi eși cu totul din serviciul băncii „Transilvania“ și după mine va trebui să facă asemenea și d=Ilie. Cauzele parte vi le-am comunicat, parte vi le voi spune altădată, ca să nu vă incomodez acum prea mult. În locul lui Worell a intrat Widerman ~~ca~~ Director general. Este ~~li~~vienezul acela de care v'am scris odată; dânsul a plecat alaltăieri la București, pentru a pipăi că cum s'ar putea estinde institutul și acolo. Nemții de aici stăruiesc să meargă și Ilie.

Speranța mea toată e acum în noul institut al nostru pus în porneală bună; iar dacă statutele acelea nu se vor aproba, voi eda iarăși foaia pedagogică „Amicul școlii“, mă voi pune la compuneri și edare de cărți școlare pe picior propriu și după puțință la înființarea unei librării românești. În călătoriile mele am făcut multe și frumoase legături, pe cari le pot folosi în multe privințe pe viitor.

Cu toate acestea vă rog și pe D=voastră, a-mi păstra bunăvoința de care m'am bucurat în atâtea rânduri, și la ocaziuni binevenite, a nu uita de mine... îmi pare rău că nu mi se dă ocaziune de-a vorbi cu D=voastră, în aceste timpuri de așa mare importanță pentru toată lumea și pentru noi.

Imi pare mai departe rău, că precum văzui într'o epistolă a D=voastră aici, nu veți merge la Năsăud ¹⁾ iar fără D=voastră puțină treabă o să facem...

De aici vom merge la Năsăud d=I Ilie și eu, sigur, și vom pleca încă Miercuri ori Joi ce vine. Dr. D. B.(ologa) și Hannia nu sunt încă deciziși, cred însă că și dânșii vor merge.

Cu institutul de credit stăm așa : statutele sunt deja traduse și în nemție și în ungarie, cererea către Minister este compusă, iar statutele tocmai acum se purisează pentru a se da Ministerului. D=I Mocioni și colonelul Ursu vor fi plenipotențiații noștri în astă cauză la Pesta. Pentru aprobare sunt bune prospecte, dacă marile evenimente ce au să vină nu ne vor trage dungă peste socoteală.

Foarte mult lucru, timp și spese mă costă pe mine aceste statute. Cu terminii români a rămas, cum i-am știut eu, deoarece încă nici cu d=I Cipariu n'am putut conveni. După aprobare însă, când se vor tipări statutele aceia se pot îndrepta. Sper a vă putea trimite mai curând un exemplar din acele statute și încă poate la București.

Colaborațiunea întreruptă ași putea s'o continui iarăși și cu mai bun succes dela 1 Septembrie a. c. încolo, dacă d=I Costache ar mai avea trebuință și dacă am putea face unele întocmeli mai sigure ¹⁾ zisei „cu mai bun succes“ pentru că nu voi mai fi călător, cum am fost, și prin care mi s'a îngreunat aceea lucrare foarte mult. Până la 1 Sept. vom ști și cum se sfetește cu institutul nostru de credit. Iertați, căci mi-am ținut de datorință a vă incomoda cu comunicarea acestora și binevoii a primi asigurarea profunđului meu respect.

Al M. On. Dv.

devotat
V. Roman.

Sibiu, 31 Iulie 1870.

¹⁾ Pentru adunarea generală a Asociațiunii.

²⁾ Pentru colaborarea lui V. R. la „Românul“.

Mult Onorate Domnule !

Imi pare rău, că n'am fost în stare a răspunde mai curând prețuitei D-tale scrisori din 3 ale curenteii pentru informațiunile ce le cereți. Văzând din aceiași, că până pe azi aveți a da răspuns d-lui Laurian, v'am telegrafiat eri ca să știți totuși că răspunsul meu vine și că dacă se poate să amânați lucrul pe 2-3 zile. Eu numai eri m'am întors dela Pesta și numai eri primii scrisoarea D-tale. Fui silit a petrece acolo mai de trei ori atât timp cât am cugetat. Am pus la cale totul ce mi-a fost prin putință și avem prospectele cele mai bune pentru aprobare. Până pe la finea lui Noemvrie c. se va ști.

Era negreșit bine, dacă puteam, să nu es încă dela banca „Transilvania“ ; bine cu privire la starea mea materială și bine chiar pentru noul institut ce vrem a-l înființa : ca să nu creadă lumea că numai de aceea formăm alt institut, că nu mai avem loc la „Transilvania“. Că eu de un an și jumătate mă ocup cu multă stăruință și sacrificii cu realizarea întreprinderii noi, asta firește lumea nu o știe și va crede că totul datează dela eșirea mea. Tocmai pentru că cunosc eu toate aceste și le-am prevăzut, vă poate fi o dovadă, că rămânerea mea la Transilvania n'a mai fost cu putință.¹⁾ Chiar și dela absentarea d-lui Măcelariu s'au întâmplat pe la administratură câteva lucruri, încât d-l D. Iacob și H. așteaptă numai reîntoarcerea lui Ilie, pentru a se consulta despre demisionarea tuturor deodată.²⁾ Directorii ținutali români din Arad, Lugoj și Brașov sunt depuși, alte organe românești nu mai are institutul. Nu puteam deci să aștept până să mi se dea cu piciorul.

Dacă însă se vor aproba statutele cele noi, atunci cred că timpul cât l-am petrecut eu la banca „Transilvania“ a fost bine folosit și pentru mine și pentru

¹⁾ Urmează o frază suprimată înafară de voința noastră.

²⁾ Vorbea de demisionarea românilor.

poporul nostru. Mai mare folos aceea mică împrejurare nu putea să dea.

În privința opurilor ce voiți a tipări, am luat informațiunile de lipsă. Aici în Sibiu avem 5 tipografii; cu a Arhiepiscopiei însă și cu a lui Clotius, nu se poate întreprinde nimica de dai-Doamne. Dintre celelalte trei Steinhanger n'a fost în stare a-mi face o socoteală, din cauză că voiește a vedea mai întâi manuscrisul dela Tuacitus, ca să știe ce parte a întregului fac notele. Din 20 fl. însă el nu poate tipări coala la nicio întâmplare, iar când notele ar fi multe va cere mai mult, apoi ar vrea ca și din preț 1/3 să se răspundă înainte, iar 2/3 după liferarea opului tipărit.

Krafft și Drotlef îmi făcură ambii socoteala în scris, pe care o aclud aici în 4 bucăți. Eu toate lucrurile mele le-am tipărit până aci la Krafft (ginerel lui Filtsch) cu el am început „Amicul școalei“ și prin el am făcut a se trece cărțile din România și dincoace; pentru că pe acele timpuri el conducea și librăria lui Filtsch. Spreet, alt ginere al lui Filtsch, care are acum librăria, continuă, adevărat, începutul nostru; însă înșeală pe oamenii noștri înfricoșat, un ce care este în dauna întreprinderilor noastre literare. Dintre tipografiile de aici Krafft este cel mai întreprinzător și mai solid, la el se tipăresc astăzi cele mai multe scrieri românești. Cu toate acestea veți binevoi a vă orienta și după socoteala alăturată.

Hârtia din calendarul meu este de Nr. 4 halbgeleint, costă 3 fl. 25 cr...; însă până acum nu i-am dat-o eu, ci și-a procurat-o tipograful.

Krafft voia a se pune în mai de aproape legătură cu D=voastră, din care cauză poate să călătorească la Brașov. Faceți cât de multe și bune laolaltă numai de una vă rog. „Geschäftsverbindung“-ul cu fabrica dela Zărnești să nu-l faceți cu el mai înainte de a se vedea ce rezultat au statutele noastre dela

Pesta. Pentrucă, cum v'am mai scris, în caz din tot lucrul să se aleagă nimica, eu atunci voi reeda „Amicul Școalei“ ; mă voi ocupa cu edarea de cărți școlare și în legătură cu aceasta voi face un început și o probă de librărie românească, exoperând ca toți învățătorii să-și tragă opurile și trebuința de hârtie și alte utensilii școlare prin mine. În cazul acela fabrica dela Zărnești își va putea deschide un depozit aici la mine, cu mai mare profit.

Ați citit nota „Telegrafului Român“ Nr. 76 din 24 Septemvrie c., pe fața din urmă? ¹⁾

Ticăloși oameni sunt aceia! Caută și acum ceartă cu lumânarea.

Primiți asigurarea stimei mele.

Al M. O. D=voastră

devotat

Visarion.

Sibiu, 8 Octomvrie 1870.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

49.

Mult Onorate Domnule!

A doua zi după primirea prețuitei D=voastre din 12 c. îmi veni săgetătoarea știre că mama mea a murit. Lăsați deci toate și mersei c'o parte a familiei, spre a-mi împlini trista și cea mai grea din toate datorițele: de a o petrece la mormântul udat de lacrimile noastre.

Nu vă mirați dară, că am întârziat atât cu darea răspunsului la scrisoarea D=voastră.

1) Atac împotriva lui Barițiu care afirmase la Academie că motivul pentru care n'a apărut încă istoria anilor 1848—49, a fost piedeca pusă de persoanele cari au jucat roluri triste în acele timpuri și cari trăiesc încă; spre a nu atinge pe unii ca aceștia în viață s'a amânat publicarea acestei istorii. „Ce modestie! — exclamă „Telegraful“ — cine ar fi crezut atâta abnegație dela cel ce scria câte toate pe la 1865, 1866?”

Și această aluzie e în legătură cu raporturile încordate dintre Șaguna și Barițiu.

Am comunicat cu d-l B. lăudabilul cuget al D=voastră în privința discursurilor istorice, și fără îndoială este de acord. V'a conchemia zilele astea la o consultare confidențială în acest obiect pe câțiva din membrii comitetului și apoi se va pune însuși în corespondență cu D=voastră. A scris îndată despre aceasta d=ului președinte la Pesta.¹⁾

Decât dânsul e foarte ocupat acum cu congresul și membrii lui.²⁾ Eu îi zisesem, să vă chieime prin telegraf, a ține discursurile în Sibiu încă până e congresul adunat. Dar d-l B. zice totuși să mai lăsăm până după consultare.

În înțelesul stimatei scrisori din 3 ale curenteii trimit cu poșta de azi pe adresa „fabricii“ 50 exemplare din calendarul meu pe 1871. Vă rog a se vinde cu 50 cruceri exemplarul, mie a mi se trimite la timpul său peste tot 18 fl. 50 cr., iar 6 fl. 50 rămân rabat. La cazul că se cînd mai puțin rabatu se lăva socoti după anunțul publicat în ziare, adică 10 exemplare cu 4 fl. 50 cr. 25 exempl. = 10 fl. etc. Când s'ar mai putea trage și petrece și alte 50 exemplare s'ar comuta după întreaga sumă vîndută numai 35 fl., iar 15 fl. = 30% rabat. La Brașov eu n'am alți vînzători, dacă nu cumva a trimis cuiva Spreer,³⁾ care a luat până acum 400 exemplare.

Binevoîți a primi asigurarea profundului meu respect.

Al M. On. D=voastră

devotat
Visarfon.

Sibiu, 21 Octomvrie 1870.

1) Președintele Asociațiunii: *Baron Ladislau Vasile Pop.*

2) Congresul național bisericesc ținut în Sibiu la începutul lui Octomvrie 1870.

3) Librarul.

M. Onorate Domnule!

Am primit ieri scrisoarea D-voastră din 28 c. N'ași fi în stare a vă refuza nicio recercare pe lume, cu atât mai puțin un serviciu mic, cum ar fi facerea corecturilor lui Tacitus. O împrejurare însă, pe care și altcum voiam să v'o comunic, nu-mi permite nici-decum a primi acea sarcină.

Sub timpul Congresului, aflându-se aici și ambii Mocionești și fiind astfel la un loc noi toți fundatorii institutului de credit „Albina“, ținură în obiectul acesta mai multe consultări în ședințe formale. Cunosându-se, că soarta ăstor institute depinde în linia primă foarte mult dela persoana Directorului, fundatorii „Albinei“ au voit din proprie inițiativă a se prea îngriji de persoana care să îmbrace acest post și care are să fie negreșit sufletul întreprinderii. Pe mine nu m'au lăsat a lua parte la acele consultări. Dânșii adoptară principiul ca străin să nu primească,¹⁾ iar fiindcă Românii n'aveau încă nicăiri un om pregătit pentru astă treabă, să vedem și să ni-l facem. Tocmai din motivul acesta află ei cu cale a se îngriji în astă privință de timpuriu. Considerând Domnii fondatori cu multă bunăvoință că eu fui norocosul de-a avea ideea înființării amintitului institut, eu, care le-am compus statutele și carele de 1¹/₂ an acum cuget zi și noapte asupra punerii în lucrare a acestei întreprinderi, ~ considerând mai departe că dela eșirea mea dela Banca „Transilvania“ îmi țin un instructor cu plată pentru învățarea contabilității și că ăst mod ași fi început cualificarea mea, cum și din alte considerațiuni, îmi făcură prea marea onoare : de-a mă alege de viitor director al acelu institut. Mă îndatorează însă a pleca cum mai curând la Viena, a petrece acolo

¹⁾ Lă căducerea băncei „Albină“.

cel puțin două luni, cercetând institutele de acolo de felul acesta și studiind bine întreg organismul lor. Călătoria și petrecerea acolo sâ o fac pe spesele fondatorilor, iar când se vor aproba statutele pe spesele institutului. Așa eu sunt ocupat cu punerea trebilor mele la cale pentru o absență mai lungă. Mocioniștii (în aprobarea statutelor ca *a-mână*¹⁾) și pentru scopul călătoriei mele la Viena îmi vor sta într'ajutor prin cunoscuții și prin influența lor.

Sună cam comic, că statutele nu sunt aprobate și directorul e și ales; însă în cazul aprobării prevederea aceasta o să prindă foarte bine.

Asta e unica cauză pentru care nu mi-e cu puțință a primi corecturile la Tacitus.

Boerescu²⁾ din România a scris la banca „Transilvania“, ca să-i dea informațiuni adevărate despre purtarea lui Adolf Worell în Sibiu, și peste tot în Transilvania, deoarece el vrea să înființeze în România un institut de asigurare românesc. Iată ideea mea, ce v'o împărtășisem de mult. Mă temeam eu că blestematul acela va face încercări de înșelăciune și pe acolo. Banca „Transilvania“ a fost apucată de i-a fost dat un atestat bun, numai să scape odată de el; acum ea nu mai poate scrie de el și rău. Vă rog însă, să aveți bunătate a scrie pe la cunoscuții D-voastră din București despre omul acela, ca să nu apuce a înșela poate mai greu ca aici, și pe Românii de acolo. Dacă n'au oameni de ai lor, să aducă mai bine pe oricine altul dela Viena, ori Germania, numai de el să se ferească. Nimeni nu știe mai bine decât noi, ce om periculos și înșelător rafinat este W. Cu Krafft n'am vorbit încă, fiind dus într'o călătorie.

Primiți asigurarea stimei mele.

Al D-voastră
Sibiu, 30/10 1870.

devotat
V. Roman.

¹⁾ Sigură.

²⁾ V. B. Boerescu, juriconsult și om de stat (1830-1883) — fost ministru de justiție și de externe. A încheiat la 1873 o convenție comercială cu Austria-Ungaria.

Mult Onor. Domuule!

Dacă n'ați făcut încă alte dispozițiuni în privința corecturii opului lui Tacitus, ce ați dat a se tipări aici la Krafft, atunci vă recomand pe bibliotecarul Asociațiunii noastre d-l Ioan Maxim de aici, cu care(le) am vorbit astăzi și care primește bucuros acest lucru. Dânsul este între altele și profesor de limba română la gimnaziul săsesc de aici și are de prezent sub tipar, în editura lui Spreer, o gramatică română pentru germani. Este deci omul care se ocupă bine cu limba și literatura noastră și așa i se poate încredința fără de nicio grijă atare lucrare. I-am spus că va primi 50 cruceri de coală, și este pe deplin mulțumit. Krafft zicea azi către mine, că pentru mai bună siguranță ar dori, ca corectura I să o citească corectorul său, un jurist român deprins bine cu asemeni lucrări, - care îngrijește, mi se pare, și de corectura foii lui Cipariu, - ca o a doua corectură să o facă Maxim. Atunci ar fi a se plăti fiecărui 50 cr. = 1 fl. de coală pentru corectură.

Maxim însă e în stare a face întreaga corectură - Domnia Voastră dispuneți acum cum veți afla mai bine și aveți bunătațe a scrie lui Krafft, ca să se știe orienta. Ași dori ca înainte de plecare să văd pusă la cale treaba aceasta. ¹⁾

Directorul băncii „Transilvania“ a propus într'una din ședințele Consiliului reducerea lefii lui Ilie...

Plecarea mea va urma peste o săptămână.

Al. M. On. Dv.

devotat
Visarion.

Sibiu, 15 Noemvrie 1870.

¹⁾ A corecturilor.

Mult On. Domnule!

Am sosit aici d'abia Dumineca trecută. Am silit a petrece la Pesta o săptămână, ca să dau în urma statutelor; fiindcă astăzi lăsarea pe alții e amăgitoare.

Epistole mi se pot adresa „Hotel zum weissen Wolf“ ori și pe adresa Szilasy. ¹⁾

Eu voi petrece aici până către Februarie v. Dacă cumva ocaziunea asta se poate și va folosi, ca să contribuie, fie și numai cât un grăunte de muștar, la cauza noastră comună principală, atunci vă rog a dispune de mine. Operatul proiectat încă de prin 1868, ²⁾ n'a văzut nici până azi lumina zilei. H. îmi spuse însă acum în Pesta, că este gata; are să-i facă numai concluziunea. Pentru întârziere pare-mi-se vom fi recompensați prin excelența compozițiunei. Ei bine, dați-i barem acum o formă oarecare și să se tipărească. H. stă acum cu el, gata la dispozițiune.

Cred că nu v'au scăpat din vedere corespondența dela București a lui „Pest. Lloyd“ din 3 Decembrie c. mai vârtos pentru pasagiul: „die früher so hönsfigen gegen Österriek-Ungarn gerichteten Artikel sind seit längerer zeit aus der hiesigen Tagespresse fast ganz verschwunden“ cum și morala ce o leagă de aici.

Apoi broșura lui Badeovitz din Lipsca. Il cunosc mi-a fost profesor de gimnastică; am de cuget să-i adresez câteva șire de aici.

Primiți asigurarea stimei mele.

Al M. O. Dv.

devotat
Visarion.

V i e n a, 8 Decembrie 1870.

¹⁾ Profesorul Grigore Szilasy (1836—1877).

²⁾ Memorandul.

Mult Onorate Domnule !

Sibiu 17 Mai 1871.

Mă ertați că am întârziat cu răspunsul la prețuile două scrisori din 17 și 13 ale curenteii. Acele mă găsiseră adică în mijlocul unor ocupațiuni pe cât de grele, p'atât de urgente. Și ca să fiu deplin scuzat, permite-mi a le aminti pe scurt :

I. Din partea Comitetului Asociațiunei transilbane.

- a) Cu compunerea unui apel către toți Românii pentru a contribui la fondul de Academie; ¹⁾
- b) Cu compunerea unei cereri către Ministerul de culte pentru exoperarea unei sume din cutia statului spre același scop ;
- c) Cu conciparea a două rechizițiuni către Asociațiunile din Arad și Cernăuți în același obiect.

II. Din partea Comitetului reprezentanței generale a fondului școlastic grăniceresc cu compunerea :

- a) a protocolului ședinței adunării generale ținută aici zilele acestea ;
- b) a trei reprezentanțiuni către Minister și Pechi Vodă pentru predarea fondului, aprobarea alegerii de președinte, subșternerea protocolului adunării generale etc.

III. Din partea mea :

cu compunerea unei contradecarațiuni la festinul din Brașov, expediată astăzi la ziarul „Albina“ la Pesta-Iertați că le 'nșirai pe toate, fiindcă îmi pasă foarte mult să fiu justificat deplin în privința trăgănării răs-

1) Academia de drepturi, inițiată de Asociațiune în 1870.

punsului, care între alte împrejurări ar fi cu tot dreptul neiertat.

Dar, cum vei binevoi a vedea, numai cu răspunsul *în scris* am întârziat, iar nu și cu răspunsul *în faptă* la cele două, prețuite scrisori ale D-tale. Căci încercările mele de-a decopia și la Sibiu „înfrățirea brașovenească“¹⁾ s'au risipit în 12 vânturi, iar contra-declarațiunea mea s'a făcut...!

Numai capul răutăților din Brașov se află în Sibiu, nu însă și partida lui.²⁾ Cum bine știți din trecut, agitațiunile lui politice și mârșave nicăiri n'au prins mai puțin ca în Sibiu și ținut. Cauza încă o știți. Iar cât pentru anumiți oameni ca Doctorii Răcuci și Borcea, cari așa zicând stau în solda lui, s'au declarat mai întâi și categoric contra unui act de „înfrățire“ în Sibiu. Atunci ce mai putea spera mai departe.

Ar fi poate de interes să-ți înșir în detaliu toată istoria acelor încercări, însă ar trebui atunci să fiu foarte lung. Trecând la a doua scrisoare a D-tale, confirm primirea celor 12 fiorini și vă rog a dispune să mi se trimită calendarele nevândute, ca să pot împăca pe alții cari le mai cer și a primi mulțumita mea pentru interesul ce ai arătat în acest obiect, ca o nouă dovadă de bunăvoința D-tale față de mine.

Casele comerciale cari escomptează aici în Sibiu (rimess) sunt următoarele: S. F. Thalmajer, Paul Nendwich, I. B. Kabdebo(u) și banca „Transilvania“ la aceste case se pot așa dar esconta polițe de piață aici pe loc. „Cu ce fel de procent?!“ Aceasta atârnă mult

¹⁾ Aluzie la manifestația româno-maghiară organizată la Brașov în 22 Aprilie 1871, ca o replică la manifestația căsească pentru sărbătorirea victoriei germane din 1871. La banchetul aranjat cu aceasta ocazie a toastat românii *Diamandi Manole, Ioan Lenghel* și *I. Pădure* arătându-și satisfacția pentru acest început de colaborare.

²⁾ Diamandi Manole adversar al politicii pasiviste. Devotat al lui Șaguna.

dela creditul acceptantului; cu cât acela e mai mare cu atât mai mici sunt procentele și viceversa. Iar casa cea mai solidă ce v'o recomand în astă privință și care e în naștere încă este „Institutul de credit și de economii „Albina“.

Librării din Sibiu nu-și au nici unul din ei firmele lor protocolate, iar dintre tipografi numai Krafft și doară Drottleff.

„Ce am făcut cu statutele?“ . Noi amândoi peste tot suntem astăzi în mare restanță cu corespondența. Ar trebui iarăși să te supăr cu un răspuns de cel puțin trei coale bune, când ași vrea să-ți răspund deplin. O frumoasă istorie are aceea întreprindere și peste tot foarte instructivă. Decât eu m'am sacrificat mai prea mult pentru dânsa. Altul, crede-mă, ar fi dat-o d'atunci de 100 de ori d(racului) și aici cred că mai bine va fi să-ți spun numai starea lucrului actuală. După ce Ministerele cu mare anevoie și-au dat consensul lor, statutele se vor subșterne săptămâna viitoare Maiestății Sale spre sancționare și cred că mult într'o lună de zile le vom avea la mână cu aprobarea definitivă, spre a putea pași în public c'un program, respectiv apel, pe care îl am gata concipiat cu trei luni mai înainte și primit de toți fondatorii. De când m'am reîntors dela Viena, am mai făcut o călătorie la Pesta în astă cauză, chemat fiind de Al. Moc. în privința unor noi modificări ce le pretinde guvernul. Peste tot schwere geburt. Dar v'asigurez, nu voi odihni mai înainte de a vedea lucrul înființat, coste orice.

Apoi în privința filialei dela București a băncei „Transilvania“ îmi știți părerea. Eu din momentul când m'am convins, că ne-au înșelat Sașii, am ținut de păcat a mai fi instrumentul lor, de păcat a-și mai da Românii banii la acel institut pentru foloase săsești și de a avut ceva bun întâmplarea aceasta, aceea e mântuitoarea învățătură ce mi-am câștigat, ca Românul să nu se întovărășască la nimic pe lume cu sașii și cu ungurii,

căci aceștia nu pot trăi fără de a-l înșela, iar dacă românului îi trebuiesc institute: facăși-le el pur ale sale din sărăcia lui...

Un fapt al acestei convicțiuni este institutul „Albina“ și într'atâta banca „Transilvania“ a făcut fără voia și conștiința ei un mare bine Românilor.

De aici se poate vedea că eu am fost în contra unei filiale la București, în care privesc am și lucrat din Viena prin un nepot a lui I. C. Brătianu. Într'aceea s'a mai născut și „Dacia“ și așa de filiala din București ca și de încercările de înfrățire în Sibiu, - s'a ales nimica. D-lui Măcelariu i-am spus părerea mea franc din capul locului.

Acum, vesel pentru reîntrarea raporturilor de mai înainte cu Domnia Ta, sunt cu profund respect.

Al mult On. D=voastră

BCU Cluj / Central University Library Cluj devotat
Visarion.

Sibiu, 24 Mai 871.

54.

Sibiu, 24 Mai 871.

Mult Onorate Domnule !

M'am procopsit cu ziarul „Albina“. In Nr. 39 din 21 ale curentei acea foaie ne aduce și „contradeclarațiunea“ noastră, însă cum? Cu adaose, modificări, și erori de tipar lăsate parecă în adins, spre a strica înțelesul. Prin toate aceste adaose și modificări se pare că D. Babeșiu¹⁾ avu de scop a slăbi efectul de-

¹⁾ *Vincențiu Babeș*, redactorul „Albinei“, cunoscut om politic, (1821—1907).

declarațiunei noastre și a o incurca. Inchipuieșteți obrăsnicie! Să ne vâre el în declarațiune vorbe, construcțiuni întregi dela sine, spre a fi zise de noi! De era o corespondență de rând, calea valea; însă într'un act subscris d'o mulțime de oameni însemnați a face așa ceva este mai mult ca impertinență.

Să-și fi făcut notele sale, ale redacției, cât de multe nu ne păsa; dar cutezarea asta ne-a indignat pe toți. Era să-i scriem niște grobianități și să-i cerem publicarea din nou, cum i-am trimis-o; era iarăși să scriem la alt jurnal, însă unii Domni de aici sunt de părere, că prin atare probleme, „contradecarațiunea“ noastră ar pierde și mai mult din valoarea ei; d'aceea a rămas ca să-i scrie d-l Măcelariu prin câteva buchi apăsat.

Eu mi-am luat îndrăsneala a aclude aici o copie a actului menționat, ca să vedeți bine adaosele și intențiunea lui Babeșiu. Pe partea A e declarațiunea; B sunt adaosele și schimbările din partea lui.

Mi-aduc aminte, că astă iarnă în trecerea mea prin Pesta aflându-mă într'o zi la Mocionești în casă Bab(eșiu) a folosit ocaziunea și s'a plâns asupra-mi în modu-l următor: „Vedeți-l, până era Georgiu Popa redactor la „Albina“ tot mai scria când și când, iar de când am luat eu redacțiunea, n'a scris încă nicio literă“. I-am răspuns: „Cauza e, Domnule, multa absențare de acasă și serioasa pregătire pentru institutul „Albina“ dar mai e și aceea că Șaguna știe toate secretele redacțiunei D-Voastră. Nu căci mi-ar fi frică de el, observ aceasta, ci că unele corespondențe sunt de natură, că dacă se știe autorul lor, își pierd din valoare, ori provoacă dispute seci degenerând în personalități“.

De atunci abia acum i-am scris și iată ce pății. De altminteri cauza că am trimis la „Albina“ declarațiunea e, că în acel ziar mai puțin s'a scris în această cauză.

După telegrame proaspete dela Pesta Excelența Sa d=I Papp¹⁾ se află iarăși în doaga morții pătimind greu de un morb de plămâni. Șaguna încă să fi căzut într'un morb nevindecabil, Herzerweiterung, zilele acestea s'au ținut consilii de medici.

Am primit polița dela Krafft; voi cere a o escompta.

Al D=voastră

devotat
V. Roman.

55.

Sibiu, 3 Iunie 1871.

Ca deslușire la escomptarea poliței lui Krafft per-miteți-mi comunicarea, că dintre casele ce vi le nu-misem, Kabdebo n'a voit de loc s'o escompteze, iar Nendwich cerea 1⁰/₀ pe lună și Thalmajer 5/6⁰/₀, prin urmare banca „Transilvania“ la care mersesem mai pe urmă, a oferit escomptarea cea mai favorabilă. Și mai favorabil s'ar fi escomptat la filiala băncii naționale din Viena; dar adiustarea poliței după cerința acelei filiale era cu neputință. Știți condițiunile lor. Trecând la prețuita D=voastră din 27 c. aflu în aceeași zi un pasagiu neplăcut; cel despre împrorocarea cleveților de acolo pentru insultele venite. (?) Cu nerușinare asupra stimabilei D=tale persoane. E trist că a trebuit să vină lucrul la atât. Cel puțin de ați putea ocoli procesul de presă. D=ta, firește, aflându-te acolo în mijlocul acestor poltroni și venindu-ți pe toată ziua vorbe supărătoare, trebuie să te necăjești; dar după vederile noastre d'aici găsim, ca prin tot, afară de Brașov, persoana D=tale nu numai n'a pierdut nimica din reputația ei, ci a dobândit încă. Au nu știu până și copii... că aceea blestemată clică îți îndreaptă atari atacuri numai ca unei personificări a cauzei noastre

¹⁾ Baron Vasile Popp.

naționale? D-ța apartin de mult istoriei noastre naționale și nu brașovenii vor putea cândva să-ți întunece cât de puțin renumele.

În privința prețurilor dela Petersdorf îmi voi da silința, a vă procura informațiunile cerute.

Este prea adevărat că vă scrisesem înainte d'a merge la Viena, să nu vă lăsați cu nimeni d'aici în tocmeală în privința trimeriei de hârtie în comision, până nu mă voi reîntoarce. Planul meu, pare-mi-se vi-l spuseseam tot atunci, că în caz să nu rees cu institutul „Albina“ să dau iarăși „Amicul Școalei“ și prin aceasta să mă pun în legătură cu învățătorii noștri, spre a putea înființa o librărie română, mai împreunând cu aceasta și edarea de cărți școlare și scrieri populare, cum și procurarea tuturor mijloacelor de învățământ, mape¹⁾ globuri etc. Atunci vă rugam apoi a deschide o magazie de hârtie la mine. Dar, cum zic, numai în cazul, când n'am reeșit cu „Albina“; căci și pentru mine, dar și pentru poporul nostru este mai folositoare întreprinderea aceluia institut. Acum, că „Albina“ e ca înființată, eu cred că este destul dela mine, dacă îmi voi împlini în toată privința bine chemarea ce mă așteaptă mai vârtos când aceea este una din cele mai grele, iar eu unul din indivizii cu puteri foarte mărginite.

Împreunarea ambelor idei s'ar putea numai, când s'ar găsi un individ *harnic*, care să se asocieze cu mine; ce încă se poate mai târziu. Cu toate astea o agentură, după cum scrieți D-voastră, se poate înființa ușor. Vă rog însă, să așteptăm acum rezoluțiunea definitivă a statutelor „Albina“, ca să vedem cum ne întocmim. Chiar cu deschiderea institutului „Albina“ ne trebuesc o mulțime de tipărituri, prin urmare o cantitate însemnată de hârtie vom trage și spre scopul acesta dela D-voastră. Acel institut va adăoga așa

¹⁾ Hărți.

dară și el partea sa bunicică la creșterea consumației de hârtie; apoi călindarul meu vreau să-l scot pe anul viitor în vreo 3-4000 exemplare. Asociațiunea noastră transilvană încă strică destulă hârtie. Acum ne-am deschis și cancelaria comitetului administrativ al fondului școlastic grăniceresc; apoi comunele cele mai dimprejur încă mistue destulă hârtie etc.

Ceva vom face la toată întâmplarea. Acum încă odată la blestemata de înfrățire brașovenească. Credeți-mi că noi aici mai mult decât ați văzut n'am putut face. La publicarea numelor nu s'ar fi învoit oamenii noștri. Dar după gurile rele din Brașov noi încă nu ne putem lua; căci și în cazul publicării numelor, ei ar mai găsi de flecuit. Noi, și cred Ardealul întreg, dacă nu venea în joc persoana D-stale, nu creștam cioroborul brașovenesc nici în coada maiului, cu atât mai puțin le-am fi făcut onoarea cu contradecla-rațiunea. Numai încât ei au atacat persoana D-stale, noi am văzut atacată cauza noastră. Nota redacțiunii „Ălbinei“ făcută la contradecla-rațiunea noastră e destulă dovadă, că vorbele brașovenilor sunt fleacuri. Cu toate astea, știu și sunt convins, că ei una zic și alta cred. Am văzut cu ochii mei o scrisoare a lui Pădure aici în Sibiu, în care același mărturisește, că brașovenii prin nimic nu sunt atâta de opăriți, ca prin decarațiunea „cea cu totul neprevăzută dela Sibiu“ și că anume lui (Pădure) îi pare acum foarte rău că s'a pus în fruntea mișcării de înfrățire. Lăsați-i, au căpătat ei, cred eu, destul și cu astă ocaziune. Dar să vedeți ce se mai încearcă pe aici. În urma decarațiunii noastre niște agenți secreți (căci pe față nu cuatează) ai lui Aali pașa ¹⁾ s'au pus a agita prin comunele din scaunele filiale ale Săliștei și Tălmaciului. Cu scopul de-a face pe oameni să creadă că urmarea acelei decarațiuni va fi pierderea procesului ce au

¹⁾ Altă poreclă a lui Șaguna.

acele comune cu universitatea săsească pentru regalii. O invențiune drăcească asta. E vorba de o contra-contra-declarațiune. Cu tot motivul blestemat însă anevoi vor reeși.

Binevoii a primi asigurarea stimei mele.

Al D-voastră

devotat
V. Roman.

56.

Sibiu, 12 Iunie 1871.

M. On. Domnule!

În privința prețurilor de Petersdorf putui să aflu până acum următoarele :

Dintr-o epistolă venită lui Krafft zilele acestea dela Petersdorf cu datul 9 I. c. m'am convins cu ochii mei despre prețurile următoare :

Hârtia de tipar	calitatea III $\frac{1}{2}$	cleită (?)	pr. 27	cruceri
„ „ „ „	III $\frac{1}{2}$	„ „	25	„
„ „ „ „	IV $\frac{1}{2}$	„ „	23	„
„ „ scris	6		25 $\frac{1}{2}$	„
„ „ „ „	5		30 $\frac{1}{2}$	„
„ „ „ „	4		35	„

Sibiu cu 4°/_o rabat, așteptare de 4-5 luni fără accept. Scrisoarea era subscrisă de Diamant, semn că n'a eșit încă din funcțiune.

La depozitarul de aici fusei pentru procurarea mustrelor ce mi-ași însemnat, primii însă răspunsul că aici nu se află decât calitatea Nr. 4, 5 și 6. Mustre

nu mi-a putut da nici din acestea, ci mi-a promis peste câteva zile. Prețul calității Nr. 4 cu 2 f. 30 - 2 f. 60. Nr. 5, 3 f. - 3.50, Nr. 6, 3 f. 50 - 4 f. In privința celorlalte calități primii răspunsul că acelea numai la comandă anume se fac auf feste Bestellung nu mai puțin însă de 50 risme deodată. Cu toate acestea mi-am procurat prin Krafft și unele mustre pe cari vi le aclud aici.

Așa dar prețurile de mai sus extrase din epistola lui Krafft sunt cele adevărate și cum se zice dela izvor. Mai aflai din sursă sigură și aceea, că înființând Dv. aici un depozit sub orice formă, Petersdorfenii ar fi gata să mai micșoreze prețurile. Cu toate astea eu sunt de părere, să țineți cu ei toată concurența, fiindcă aici (se) trece multă hârtie.

In săptămâna trecută avurăm aici o mare adunare naționalnică pentru constituirea despărțământului de Asociațiune. Era ocaziunea pe care și-o aleseseră contrarii pentru provocarea unei discordii prin o declarațiune în favorul ospățului din Brașov. Noi însă ne preparaserăm mult mai bine ca ei. Curagioșii! Matadorii lor nu cutezară a se arăta; iar cel care promise însărcinarea d'a aduce lucrul înainte, făcu bine și tăcu. Prin urmare nu se născu absolut nimic. In declarațiunea lor abia sunt până acum trei inși înscriși. Sper că și vor trage iarăși coada 'ntre picioare și vor dispăre. Eu avui cu ei multe atacuri și dispute in cauza asta, foarte interesante.

Al D=voastră

devotat
V. Roman.

57.

Sibiu, 29 Iunie 1871.

Mult Stimate Domnule!

D-l Dr. Gregoriu Silași dela Viena îmi scrie cu datul din 15 c. următoarele:

„Cu tresăltare de inimă mă grăbesc a te înștiința că statutele „Albinei“ sunt întărite. Chiar în momentul acesta vin dela Ministerul unguresc de aici, unde din bunăvoința unor domni oficiali mi s'a conces a citi rezoluțiunea imp. reg. respective, datată din Schönbrunn, 14 Iunie 1871. Așa dară stăruințele de fer și (trapădările) cele multe în urmă tot scoaseră lucrul la căpătâi. Cerul binecuvinte întreprinderea mult promițătoare, trăiască întru mulți fericiți ani urzitorul și conșăptuitorii!“

La nouă zile după primirea acelei epistole ne veni dela Pesta o copie legalizată a unei ordinațiuni ministeriale către Magistratul din Sibiu în cauza noastră și în fine alaltăeri ne încunoștiință și Magistratul de aici, predându-ne rezoluțiunea originală despre aprobarea statutelor. Prin urmare lucrul e rezolvit acum definitiv. Ieri ținu comitetul fondator o ședință luând mai multe concluziuni pentru începerea neamănată și energică a lucrărilor. Programul respectiv apelul către public e sub tipar.

Decretul de aprobare al Ministerului reg. ung. de agricultură, industrie și comerț poartă datul din 20 Iunie 1871, Nr. 6727. Ei bine, ne-am ajuns scopul cea mai însemnată și cea mai grea întreprindere de când trăim noi ăst rând de oameni, se pune în lucrare la Românii dincoace de Carpați și - bine judecat lucrul - această întreprindere e cel dintâi institut (financiar) românesc, deoarece nici frații din România n'au încă un atare institut.

Va reuși institutul a se pune bine în picioare și a-și asigura viitorul, - o atunci foloasele lui nu se pot nici cum precalcula, pentru bietul nostru popor fript, înșelat și stors de vrășmașii lui neîmpăcați.

Două modificări însă, de cari noi n'am știut încă până în momentul primirii decretului, mi-au tulburat mult bucuria rezultatului. Nu căci ar fi pentru noi

pedici neînvingibile, ci că sunt o prea tristă dovadă despre aceea, că cu ce inimă ne privesc stăpânii noștri.

Însă despre aceasta altădată, ca să nu vă mai supăr și pe D=voastră.

Oare ce prospecte de subscrieri la fondul de acțiuni am avea în Brașov și cine ar fi, dela care, plenipotențiindu=și, am putea spera cel mai bun rezultat?

Binevoiți a primi asigurarea stimei mele.

Al D=voastră

devotat
V. Roman.

58.

Pesta, 7 Iulie 1871.

Mult Onorate Domnule !

Ca să îndreptăm statutele „Albinei“ după modificările făcute colaționându=le odată cu micul exemplar original rămas la guvern, ca să facă cele de lipsă pentru tipărirea acțiunilor și procurarea utensilelor; ca să ne înțelegem despre foarte multe cu membrii de aici ai comitetului fondator fui silit a veni la Pesta cu I. Bologa, care merge la Viena, ca să încercăm a îndupleca unele case mai mari de acolo, spre a participa în măsură mai mare la fondul de acțiuni, ca să putem activa mai curând. Avem speranța la bancherul Dumba și alții. Săptămâna viitoare către Joi=Vineri voi fi iarăși în Sibiu, pe când m'ați obliga mult încunoștiințându=vă, că pe cine să plenipotențiem în Brașov pentru primirea de subscrieri la acțiuni. Ar fi bine să fie o casă din cele mai cu vază, căci cam așa vom avea în tot locul.

Krafft vă va trimite 300 exemplare din programul respectiv apelul nostru, cu care eşim la public. Vă rog să aveți bunătate a-l include ca adaos la foaia „Transilvania“ cu cea mai de aproape ocaziune, ca să-l capete așa întreg toți abonații D-voastră.

La Sibiu semnele de înfrățire încă tot n'au dispărut cu totul. Era vorba de-o adunare a ținutului în cauza procesului șieptelor județe, care ocaziune o vor folosi ticăloșii dacă și nu chiar spre decopiarea ospățului de Brașov, dar totuși spre demonstrațiuni contra pasivității. Când m'ar aștepta până mă întorc, le-am strica socoteala din nou.

Pe aici văd pe Densușianu și alții încortelați la cavalerul. Se zice că acesta ar dori iarăși marea căpitanie.¹⁾ Convocarea respectiv audiența lui Meșianu și a altor brașoveni la Andrassy²⁾ povestită de aceștia în trecere prin Sibiu, a încurajat mult pe contrari.³⁾

E vorba ca Bologa să fie denumit iarăși în funcțiune. Ar fi mare pagubă. D-sa de aici incolo mai mult ne poate folosi în Sibiu. Avem multe lucruri și idei de mare preț începute.

Al D-voastră

devotat
V. Roman

59.

Sibiu, 18-3 1873.

Mult Stimate Domnule!

Intre scrisorile sosite la direcțiune în absența mea aflai una și de la Sotir Manciu și fii din Brașov, în care cere să le deschidem un credit de reescompt

¹⁾ Ion Cav. de Pușcariu, f. căpitan suprem al districtului Făgăraș.

²⁾ Conte Iuliu Andrassy, f. ministru de externe austro-ungar. (1823-1830).

³⁾ Activiștii.

adică să reescomptăm accepte „bune“ escomptate de dânsii.

Înainte de rezolvirea acelei scrisori îmi permit a vă ruga, să binevoiți a mă informa :

- a) dacă casa Sotir Manciu și fii e deplin sigură ? După cunoștințele mele aceea ar fi astăzi cea dintâi casă neguțătorească în Brașov ;
- b) până la ce sumă am putea să le acordăm creditul cerut ?
- c) cu ce procente lucrează în Brașov amintitul bancher în ramul escomptului și ce procent i-am putea noi cere ? Noi până aci n'am lucrat sub 10⁰/₀ ;
- d) cu ce oameni are el de a face în ramul escomptului ; sunt ei firme acreditate, sau indivizi cari numai dela cămătari mai capătă bani ?

Din parte-mi mi-ar plăcea să intrăm încetul cu încetul în legături cu Brașovul. Suntem însă datori a proceda cu multă scrupulozitate ; d'aceea mă veți scuza pentru incomodarea ce vă fac, având nemărginită încredere în D-voastră.

Binevoiți a mă onora cu un răspuns dacă e cu putință, încă cu întoarcerea poștei, și a primi asigurarea stimei mele deosebite.

Al D-voastră

devotat

V. Roman.

60.

Sibiu, 3 Decemvrie 1874

Mult Stimată Domnule !

După o prea lungă între curmare fui norocos a primi mult prețuita D-voastră dela 26 pass. cu aclusa scrisoare către Mețianu, cărui am predat aceea în 27 ale passatei încă în ora în care o promisem eu.

Scuzați-mă pentru necuviință că nu v'am răspuns până astăzi. De o săptămână încoace noi am fost atât de cuprinși în vârtoarea congresului ¹⁾ încât n'avurăm un minut liber. Amenințarea pericolului celui mare pentru biserică și mai vârtos pentru națiune, de a reeșii la alegere clica Telegrafului cu candidatul ei ²⁾ nu ne-a lăsat pauză zi și noapte. Deși n'am fost membru al congresului, am putut și am trebuit să conlucru la scoaterea rezultatului bun, înțeleg *posibil* bun. Veți ști că situațiunea congresului nostru bisericesc la această alegere din urmă a fost din cele mai critice. Cu atât mai bine însă se va putea prețui rezultatul. Nu vă incomodez cu comunicarea detaiurilor, căci ar trebui să vă scriu zeci de coale; din ținuta congresului în ședințele sale publice, clica Telegrafului fu trântită a treia oară, acum însă într'un mod ca să nu se mai poată reculege niciodată. Clubul național a reeșit și acum cu candidat de al său, firește că, cam de silă și-a luat acest candidat; însă fu bine că în împrejurările de față putu s'aleagă răul cel mai mic. Consolarea din urmă în sine n'ar fi ea prea mare; dar cugetând la pericolul amintit mai sus și la teama prea fundată de spargerea constituțiunei bisericești în cazul de a doua rejiciare; considerând că candidați deplin buni ne-au lipsit din capul locului, înțeleg chiar și la primele două alegeri; considerând că alesul Mitropolit de astăzi, după eminentele sale calități, poate, dacă va vrea, să fie cu timpul bărbatul doririlor și să se facă cât de mare și de renumit la Români și la biserica lor, - iar probele că n'ar vrea aceasta lipsesc. Congresul n'a putut să lucre mai bine, decât a ales pe Miron Romanul de mitropolit. Adevărat că mai mult corespundea fasonului clubului național Meșianu; însă el adusese cu sine dela Pesta

¹⁾ Național bisericesc pentru alegerea noului mitropolit in locul răposatului Ivacicoviciu.

²⁾ N. Popeea.

convingerea că nu va fi aprobat; 2. protopopii în cea mai mare parte erau în contra lui din cauză că „de ce să fie el mai bun decât ei!“ Apoi a treia piedecă principală era, că dacă se pășia cu Mețianu, partidele lui Roman și Popeea se aliau și puteau să facă majoritatea. Acum însă lui Mețianu i s'a asigurat episcopia Aradului și ca membru în sinodul episcopilor el va putea face mult bine.

Cât pentru politica noastră națională, aici nu vom mai suferi amestecul capilor bisericești, prin urmare în această direcțiune n'avem de-a ne mai teme nici de Romanul, nici de nimeni ca el.

Iată pe scurt motivele, cari au restrâns pe congres la alegerea lui Roman și pe cari îmi permit a vi le comunica cu ocaziunea răspunsului la mult prețuita D-voastră din urmă.

Binevoiiți a primi asigurarea profunde mele venerațiuni.

Al M. St. D-voastră devotat

Visarion Roman.

61.

Sibiu, 4 Decemvrie 1874.

Mult Stimat Domnule !

Ieri îndată după alegerea de mitropolit v'am expediat o depeșă comunicându-vă pe scurt rezultatul. Astăzi primesc dela oficiul telegrafic alăturata încunoștințare, din care spre marea părere de rău aflu, că depeșă mea nu vi s'a înmânat. Eroarea s'a făcut la oficiul poștal de aici cu „Basiliu“ în loc de Barițiu.

Sper că scrisoarea ce v'am trimis-o ieri recomandată veți fi primit-o totuși.

Cu distinsă stimă.

Al D-voastră devotat

V. Roman.

62.

Mult Stimate Domnule !

Primind în acest moment prețuita D-tale din 11 c. îmi permit încunoștiințarea că D-1 Ilie a plecat astăzi la amiază la Arad, spre a fi acolo Duminecă și Luni la alegerea de episcop. Cu poșta de azi i-am expediat scrisoarea D-voastră în forma cea mai sigură. Vă mulțumesc pentru onorifica atențiune prin trimiterea unui exemplar din istoria regimentului II român de graniță și rămân al D-voastră recunoscător, deobligat și adorator.

12/2 1875.

V. Roman.

63.

Sibiu, 21 Martie 1875.

Mult Stm. / Domnule !

Iertați căci nu v'am răspuns îndată la prețuita D-voastră din 12 crt.

La obiectul întâi din aceeași scrisoare n'am să reflectez nimic. Cât pentru statutele „Albinei“, deși nu ne obligase nimeni a le traduce în maghiarește, le-am tradus de bunăvoia noastră și le-am prezentat spre confirmare în două limbi: românește și maghiarește. Noi adecă prevedeam greutatea colosală ce ni se vor pune și n'am voit la aceste să mai adaugăm și noi una fără de nici un scop practic. Știam că statutele ce se propun în altă limbă și nu maghiarește, înainte de toate se dau biroului de translatură pentru traducere în maghiarește, pentru ca să se poată confirma în limba aceasta. Pentru noi însă urma de aici două rele: *a)* trăgănarea (s'a speriat cu atari cauze, apoi se amână în adins) și *b)* traducerea greșită, poate intenționată și în defavorul întreprinderii (în cazuri de controversă textul maghiar decide). Pentru ce dară să sacrificăm scopul

formeii? Noi însă și în formă ne-am salvat interesul propunând textul și românește și esoperând confirmarea în ambele limbi; clausula ministerială este pusă pe trei exemplare ce vă trimit astăzi prin poștă sub legătură.

La cele ce v'au spus domnii dela „Transilvania“ din Brașov, am de-a observa că e mare diferență între 1868 când s'au confirmat statutele lor și între 1870 când s'au întărit ale noastre. Greutățile au fost până la deserațiune mari și numai la întâlnire vi le-aș putea spune cu deamănuntul.

Dvoastră însă n'aveți d'a vă aștepta la asemeni greutăți. Intâi fabrica noastră ¹⁾ există când prezentați noile statute; al doilea întreprinderea D=voastră e cu totul altceva și nu i se pot face obiecțiunile de gâr-găuni ce ni s'au făcut nouă etc.

Știu de proiectul Dv. pentru prefacerea consorțiului în societate de acționari. Alexi ²⁾ îmi dete și un exemplar din statutele D=voastră cele noi. Vă doresc tot succesul!

În cauza conferinței d-l Măcelariu v'a scris zilele aceste.

Binevoiiți a primi asigurarea stimei mele deosebite.

Al D=voastră

devotat

V. Roman.

64.

Sibiu, 12 Septemvrie 1877.

Mult Stimate Domnule!

Vă rog a mă scuza pentru îndrăsneală incomodându-vă cu aceste șire între prețioasele ocupațiuni ce aveți.

¹⁾ Fabrica de hârtie dela Zărnești al cărei dir. comercial era G. Barițiu.

²⁾ Alexi Teochar fost dir. al Primei Bănci Transilvane din Brașov, conducător al Noii Biblioteci Române.

Voi fi foarte scurt.

Binevoii a nu da uitării respectuoasa-mi rugare, ce v'am făcut la aflarea D=voastră în Sibiu în luna Iulie a. c., pentru esoperarea unui stipendiu pe seama fiului meu Corneliu, pentru tehnică sau altă școală înaltă la care ar putea trece din școalele reale. Școala reală săsească de aici s'a completat anul trecut la 8 clase. Fiul meu se află într'a 8... clasă și la Iulie viitor va absolvă aici. Preparările prin urmare sunt din cele mai bune. Vă voi rămâne, ca și pentru multe alte bunătați din trecut, recunoscător și deobligat în toată viața.

A. M. On. Dv.

plecat serv.

V. Roman.

65.

Sibiu, 24 August 1878.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Mult Stimate Domnule !

După înțelesul avut îmi permit a vă trimite în alăturare cererea fiului meu Corneliu ajustată în modul cum ați binevoit a-mi spune.

Prepararea lui este pentru o școală tehnică, dar când nu ar fi vacant vreun stipendiu pentru tehnică, va primi cu mulțumită și alt stipendiu pentru studii de altă categorie, la cari școalele reale pot fi pregătitoare. Ne vom bucura pentru un stipendiu în străinătate, dar în lipsa lui suntem siliți a primi și un stipendiu pentru vreo școală înaltă din România.

Bunătaatea D=voastră ne este atât de cunoscută, încât nu mai face trebuință a-mi înnoi respectuoasa rugare în această afacere.

V'am înțeles bine cuvintele ce mi-ați adresat la gara Sibiului, să dea Dumnezeu să puteți face ceva. Căpătând vreun stipendiu, va trebui poate să merg

cu fiul meu la București și când în treaba știută s'ar putea face ceva, mi s'ar înlesni mult călătoria.

Nu veți fi trecut cu vederea „Politik“ din 21 crt. Primiți încredințarea stimei mele deosebite.

Al D-voastră

plecat

V. Roman.

66.

Sibiu, 6 Septemvrie 1878.

Mult Stimate Domnule!

Binevoți a mă scuza, fiindcă în mijlocul serioaselor ocupațiuni ce aveți, sunt silit a vă incomoda cu prezenta.

D-1 Bologa fu atât de bun și-mi mijloci trimiteră Nr. 168 a. c. al Monitorului oficial al României pentru un concurs la o bursă. Îmi permit a vă trimite în alăturare copia acelu concurs cu respectuoasă rugare, că dacă credeți, că ar putea să dobândească acea bursă fiul meu Corneliu, să binevoți a mă aviza ca să se înscrie în termenul pus. Dânsul este aplicat a se devota acelei specialități. Mi se pare însă că fiul meu nu va putea aspira la acea bursă neavând condițiunea 2, terminarea cursului facultății de știință din București. Școalele reale superioare de aici nu vor putea fi privite de egale cu acel curs de facultate?

Când însă nu ar fi precum vreau a crede eu, sau când din lipsă de alți aspiranți, după cum se întâmplă și anul trecut, s'ar putea face excepțiuni și abateri dela o condițiune ori alta: atunci m'ați de obliga mult exoperând căpătarea acelei burse. Atunci ași veni și eu cu fiul meu la București spre a-l înscrie. În cazul afirmativ va fi deajuns o simplă depeșă, iar în cazul negativ nu vă osteniți a-mi scrie nimica. Lipsa de aviz ori de scrisoare voi primi-o drept răspuns: că nu putem reflecta la acel stipendiu.

Fiul meu ar primi de a frecventa, în lipsă de alt stipendiu pentru străinătate, și vreo școală mai înaltă din România, însă tot numai pe lângă un stipendiu.

Fiul D=voastră se află bine. Duminică va fi aici o mare festivitate poporală în favorul răniților.¹⁾

Alte n utăți n'avem.

Brașovenii ne-au provocat să înființăm cu înțelegere o filială a institutului „Albina“ acolo. Eu însă, după câtă minte am, mai bucuros a-și face o asemenea filială în București. Dacă credeți că atare părere poate să treacă mai mult ca o glumă, apoi ca angehender Verwaltungsrath al institutului „Albina“ binevoiți a lua în considerare lucrurile și în înțelegere cu d=I președinte Bologa a chibzui cele de lipsă. Guvernul de acolo cred că nu ne-ar pune mari greutateți.

Dacă Mahomed nu va merge la munte, să vină muntele la Mahomed.

Incă mai bine ar fi și una și alta.

Primiți încredințarea profundei mele venerațiuni.

Al D=voastră

devotat

V. Roman.

67.

Sibiu, 16 Sept. 1878.

Mult Stim. Domnule!

Vă mulțumesc pentru bunăvoința arătată prin stimabila D=voastră din 11 crt. Pentru ocupațiunile de mare importanță ce aveți, mă voi mărgini a Vă întreține prin prezenta cât mai scurt. În lipsă de stipendiu pentru străinătate vom primi cu mulțumită unul pentru România. Poate se va găsi o casă cu băieți pentru instruire în germană sau altă atare con-

¹⁾ Din războiul dela 1877- 1878.

dițiune pentru fiul meu. Timpul însă a înaintat foarte și dacă nu vom fi norocoși a primi în câteva zile răspunsul dorit, va trebui să ne decidem sau a veni înșine la București, sau a apuca altă cale. Cu asen-tarea lucrul e în ordine.

D=I Bologa îmi scria ca să competăm și la o bursă pentru România. I-am depeșat că cererea ce-ați binevoit a o lua cu D=voastră este pentru ambele ca-zuri, și pentru străinătate și pentru România.

D=I Bologa mi-a scris și în privința greutăților ce vede pentru o filială a „Albinei“ în București. I-am arătat cum aceleași se pot delătura perfect. Totul de-pinde dela mâinile cărora se va încredința conducerea filialei. M'aș decide, ca insumi să primesc acea sar-cină, iar în locul meu ar putea să vină d=I Aurel Brote dela „Transilvania“, carele s'ar simți fericit a-și schimba postul de astăzi cu cel de director al „Albinei“. Intre noi zis și așa „Transilvania“ nu o poate duce mult și o să-i vedem sfârșitul său poate cum mai cu-rând. Catastrofa numai prin trecerea dincoace a uneia din societățile „Dacia“ și „România“ s'ar putea evita. Fiindcă atunci am lucra ca respectiva societate să primească toate afacerile „Transilvaniei“ ca aceasta să poată înceta pe lângă răul cel mai mic. D=I Bologa știe cum ne făcusem planul dela început și chiar în înțelegere cu Brote. Dar la București spre a conduce filiala ar merge și Brote destul că prin aceasta voi a demonstra, că executarea proiectului e posibilă. In modul acesta însă s'ar deslega și întrebarea înființării fondului știut.

D=I Bologa îmi scria, că să țin conferințe pentru trecerea dincoace a „Daciei“ și „României“ respectiv pentru înființarea unei reprezentanțe a lor pentru Transilvania și Ungaria în Sibiu. Nu știu, de ce d=I Bologa nu recomandă directorilor dela „Dacia“ și „România“ ca să mă cheme a lua parte la acele con-sultări. Ei ar face-o, mai vârtos directorul dela „Ro-

mânia", și poate pe spesele institutelor lor. Atunci însă și chestiunea filialei în București s'ar deslega în tot cazul mai curând și mai bine. De altă parte, trebuind poate să vin cu fiul meu la București, pentru mine ar fi o mare ușurare la cheltuieli; am depeșat d-lui Bologa în acest caz, nu știu ce va face. Dar ambele chestiuni, atât filiala „Albinei“ în București, cât și reprezentanța în Sibiu a societății „Dacia“ ori „România“, sunt după mine de mare importanță și de urmări nespuse de binefăcătoare în interesul nostru economic, și ocaziune mai bună ca acum pentru realizarea acestor proiecte nu știu când vom mai avea. Eu însă mi-am făcut datorița.

Cu Brașovul stă lucrul așa, că cu ocaziunea alegerilor dietale din urmă „Sparkassa“ săsească silea pe Români să observe pasivitatea, și D. O. Brașoveni ar vrea ca pe viitor să facă cu băieții „Albinei“ activitate.

Făcând însă noi o filială în București, nu ne-ar mai dura nicicând capul pentru Brașoveni.

Vă salut de acționar al institutului „Albina“. Astăzi am transcris o acțiune pe numele D=voastră. Cum? Vă voi spune la întâlnire în București.

Primiți încredințarea profunde mele venerațiuni.

Al D=voastră

devotat

V. Roman.

P. S. Comisiunile, cu cari m'ați încredințat pentru Asociațiune le-am efectuit întocmai.

V. R.

68.

Sibiu, 13 Iunie 1879.

Mult Stîm. D-le Barîțu!

Vă cer înainte de toate scuză pentru incomodarea ce Vă fac și în București. Deși în preseara plecării D=voastră de aici am fost norocos a vorbi cu D=voastră asupra mai multor afaceri, totuși lucrurile se desvoltă

și aici și dincoace atât de repede, încât astăzi trebuie să fie cineva voinic extraordinar, a se ținea de ele.

În ultima ședință a Direcțiunii institutului „Albina“ d-l Măcelariu face propunerea, că nu în Brașov ci în București să înființăm filiala; anume în decursul acestui an avem să facem pregătirile necesare prin tragere de informațiuni și prin esoperarea concesiunii, iar la adunarea generală viitoare să modificăm paragraful 3 al statutelor și atunci îndată să deschidem filiala. Direcțiunea a decis a se transpune aceasta întrebare comisiunii emise pentru filiala din Brașov. Aflându-vă D-voastră în București, imi țin de datorință a vă aduce aceasta la cunoștință, cu rugarea că dacă vă iartă timpul să binevoiți a vă informa despre prospectele ce ar putea avea atare filială în București și că ce pașuri s'ar cere să facem pentru obținerea concesiunii? După reîntoarcere ați putea apoi spune comisiunii respectiv Direcțiunii, cum stă lucrul. Firește înființarea unei filiale în București are înțeles numai dacă sau eu, sau altul asemenea d. e. Aurel Brote am merge a o conduce. Acolo principala condițiune a prosperării va fi, ca conducerea filialei, să fie încredințată în mâni sigure.

Dar în cuvântul de tron al principelui Caro, vedem, că camera prezentă se va ocupa cu votarea de legi pentru o bancă de escompt și de circulațiune și pentru o cassă de economii „Sparkassa“. Aflu însă atât pe cale privată, cât și din curierul financiar“ Nr. 24 a. c., că sub aceea casă de economii cuvântul de tron înțelege proiectul faimosului „Gründer“, Adolf Worell care s'a depus la Ministerul de agricultură și comerț, având de fondatori pe D. D. Török, Pruncu, Poenaru, Bordea, Dr. Marcovici, Alexandru Orescu, Bolanoglu, Procopie Dumitrescu, Cerisianu și Hacik Sachim (de bună seamă vreun persian). Cunoașteți pe Worell, el gründește pentru punga lui, ca după 5-6 ani să lase institutul în stare nici de a trăi nici de a putea

muri. Esemplu „Transilvania“ și „Dacia“. Cea dintâi anevoie se va mai întrâma vreodată, iar „Dacia“ îi trebuiesc zece ani buni spre a se însănătoși deplin. Cu cât se descreditează prin aceasta întreprinderile românești este lesne de văzut. A împiedeca deci acum proiectul lui W. ar fi o faptă națională, mai vârtos că astăzi nu se mai poate obiecta, că nu sunt români, cari să se priceapă la asemenea înființări. Din contră W. de când e s'a ocupat numai cu ramul asigurărilor, iar în ramul creditului dânsul este novice, acuma-și face prima încercare.

D=voastră ați fost cel dintâi, carele îmi spuneți, că în România nimic nu este mai necesar și care să promită un succes mai sigur ca o „Sparkassa“ în București, după modelul celor din Austria și Germania. Conservatorii au făcut în timpul domniei (!) lor trei institute de bani în România: „Dacia“ „România“ și „Creditul financiar“. Partidul liberal astăzi la guvern își va face desigur datoria mai bine în astăj privință și se va feri de a cădea în eroarea O. D=lor conservatori ca din institutele întreprinse să facă cuiburi de ovrei cum a devenit astăzi „Dacia“ și „România“. Partidul liberal va înființa institute naționale numai prin Români și pentru Români.

Acum vin la o rugare confidențială, pe care dacă veți găsi cu cale a o împlini, vă voi mulțumi, iar încât nu, vă rog a nu o mai spune la nimeni.

Eu ași primi cu multă plăcere compunerea unui statut pentru o casă de economii în București și când mi s'ar oferi la aceeași și postul de director sau de alt funcționar cu mai bună plată de cum am astăzi, m'aș decide a trece cu totul în România, unde voi găsi de sigur o sferă mai largă de activitate. De sine se înțelege, că va fi de datorința mea a face mai întâi îngrijiri, ca prin astă strămutare institutul „Albinei“ să nu pătimească. Modul și calea mulțumită lui Dumnezeu, se poate astăzi găsi. După științele și după ex=

periențele mele de până aici ași putea garanta cu viața mea, că voi întocmi „Sparkassa“ proiectândă astfel, încât să o poată vedea și lauda oricare bărbat specialist din Europa și că în 5-10 ani acțiunile ei s'ar urca la cursul acțiunilor primelor casse de economii din Viena și Buda-Pesta.

Niciodată, d-le Barițiu, nu veți fi mai mulțumit de o faptă ce ați făcut, ca de aceasta.

Totul ce se cere la început sunt numele a 5-6 bărbați de vază și de trecere, cari să facă pe comitetul fondatorilor. Sacrificii de bani nu se cer, totul se va face neforțat, de sine însuși. Pe lângă o înțeleaptă procedură, publicul din București și din toate părțile României va subscrie capitalul în timp scurt. Ce să vă mai înșir multe: Dacă între împrejurările noastre foarte grele de aici, mi-a succes cu concursul câtorva bărbați cu renume a vedea subscris capitalul de 300.000 fiorini și vărsați în timp relativ scurt, și dacă institutul „Albina“ a făcut progresele văzute, cu cât mai mult și mai ușor și mai bine se va putea executa asemenea întreprindere în București.

Dacă e ca încă în această sesiune a Camerei să se prezenteze statutul, atunci rog a fi chemat și luându-mi un concediu de 1 lună, în două săptămâni promit proiectul de statut și de întreaga organizare gata.

Vorbiți vă rog cu C. A. Rosetti și Brăteanu etc. și dacă se face lucrul, vă voi fi mulțumitor într'un mod cum nici nu puteți cugeta.

Se poate ca călătoria mea la Viena să o fac de aici prin București.

Iertați-mi îndrăsneala, care provine din încrederea ce am către D=voastră ca într'un părinte. Apoi ocaziuni cum e aceasta știți că abia vin în 10 generațiuni odată.

V'am scris între dese întreruperi în biroul institutului, iertați-mi această grabă.

Cetim cu viu interes lucrările în sânul Academiei. Negreșit Academia va proceda acum și la formarea unei secții de economie națională.¹⁾

D-l Bologa va veni poate în curând la București însoțit de A. Brote, carele a inițiat pașii de lipsă pentru concesiunea băncei „Transilvania“ în România.

Fiul D=voastră se află bine. Primiți încredințarea profunde mele stime.

Al D=voastră

devotat

Visarion Roman.

69.

Sibiu, 9 Iulie 1879.

Mult Stim. Domnule!

Fiul D=voastră avu bunătatea a=mi comunica dintr'o scrisoare a D=voastră pasagiul referitor la scrisoarea mea din 13 ale curente, care m'a bucurat și pentru care vă aduc mulțumita mea respectuoasă.

Venirea D=lui Bologa se pare a se mai amâna încă.

Zilele acestea veni aici d-l Josef Herzfeld, șeful secțiunei incendiului la societatea de asigurare „România“ din București.

„România“ și Herzfeld! Cât de frumos 'mi sună aceasta. Scopul vizitei d-lui Herzfeld a fost tragerea de informațiuni pentru estinderea activității „României“ și în Transilvania. A stăruit a=mi oferi mie primirea reprezentanței generale. Eu am scăpat de el pentru acum cu scuza că fără de consensul Direcțiunei mele nu pot a mă angaja în asemenea afaceri, iar o ședință a Direcțiunei în aceste zile ar fi cu neputință, ~ fiind duși mai mulți din membrii ei parte la băi, parte la Academie. Mi-a cerut numele celor dela Academie, ca reîntorcându=se la București să vorbească cu dâșii

1) S'a înființat abia în 1938

și să-i câștige pentru proiect. Veți primi deci vizita vreunui Itzig dela „România“ în această afacere, despre care îmi permit a vă aviza pentru orientare și cu acea respectuoasă rugare, ca acest incident să nu vă rețină întru nimic dela împlinirea rugării mele dela 13 Iunie a. c. După condițiunile jidovești ce mi-a propus Herzfeld, cum și din multe alte considerente, dorința „României“ d'a fi reprezentată aici prin mine ori cât de măgulitoare este pentru mine, această onoare, nu se va putea realiza. Țin însă mult la aceea, ca să folosim ocaziunea și să stăruim din toate puterile noastre, ca „Prima cassă de economii în România“ să se întreprindă și conducă numai prin Români și precum cartea s'a importat mai întâi în România prin ardeleni așa și prima instituție de credit și de economii să aibă a-și datora existența românilor transilvani. Spuneți vă rog, d-ilor respectivi, că pe lângă fapta națională se poate împreuna cu întreprinderea din chestiune un profit material din cele mai oneste și mai frumoase. Exemplul tuturor primelor casse de economii de prin Europa ne arată repede urcare a prețului acțiunilor lor cu sute de procente. D. e. acțiunile dela „Pester erste vaterländische Sparkasse“ dela fl. 63 s'au fost urcat la fl. 2.000 și mai bine, iar „Erste Österr. Sparkassa“ din Viena a putut distribui anul trecut numai pentru scopuri humanitare fl. 42.000 din profitul ei curat de fl. 277.396'05. Nu mai încape îndoială, că o casă de economii în București trebuie să se facă, în-trebarea e numai, dacă o vor face Românii sau străinii ?

D-rl Ieronim este sănătos. ¹⁾

Iertați incomodarea ce de nou v'am făcut și vă rog a primi încredințarea profunde mele venerațiuni.

Al D=voastră

devotat
Visarion.

¹⁾ Fiul lui Barițiu.

70.

Blaj, 22/IX 1879.

M. Stîm. Domnule !

Am rugat aseară pe d-*l* Dr. Grama să compună pentru „Observatorul“ ¹⁾ descrierea adunării generale a Societății fondului de teatru român. Măine încă sau poimâne el va espedia acel raport. Ca notar al adunării are la mână toate actele și datele necesare. Și până atunci însă mă grăbesc a Vă comunica pe scurt următoarele :

Adunarea s'a deschis Sâmbătă la 1^{1/2} a. c., în lipsa președintelui Mocioni prin membrul comitetului V. Babeș. Adunarea a stat din vreo sută membrii și o cunună de 20 dame. Metropolitul invitat prin o deputațiune a adunării a participat la ședință. Constituirea biroului, cetirea raportului și a computului anual, alegerea comisiunilor în sensul programului. La 2^{1/2} ore prânz mare la metropolitul, seara bal în folosul fondului societății. Ieri continuarea lucrărilor, adică rapoartele comisiunilor. Fondul stă din 14.791 fiorini, iar cu computarea unor pretențiuni încă neîncasate dar asigurate, el atinge cifra de 20.000 fiorini. Comitetul s'a ales : A. Mocioni, președinte ; V. Babeș, v. președinte ; Vulcan, secretar ; Șerb, Hossu, Mihaly, membrii. Mitropolitul s'a înscris cu 200 f. ca membru fondator. Venitul la această adunare crește 400 fl.

Adunarea viitoare în Sibiu. Aseară o cină comună în Seminar, care a durat până la 2 ore.

Primiți încredințarea stimei mele și salutare cordială.

V. Roman.

71.

Sibiu, 6 Aprilie 1880.

Mult Stîmate Domnule !

După înțelegerea avută îmi permit a vă trimite în alăturare protocolul despre tipărirea și pierderea scrisurilor fonciare, cu rugarea să binevoiți a-*l* sub-

¹⁾ Ziarul din Sibiu a lui Barițiu (1878—1885).

scrie și a mi-l returna ca să-l pot apoi refera în ședințele Direcțiunii după ce îl va fi scris și Krafft cu mine împreună. D-l Babeș a părăsit Sibiul ca un urs împroșcat, spunând verde că de acum înainte are să vină la cuțite cu Direcțiunea noastră.

Intr'aceea și-a vărsat veninul în doi articoli apăruiți în „Familia“ și „Luminătorul“. ¹⁾ Precum știți articolii din „Observatorul“ ²⁾ și-au avut minunatul efect de a provoca în fine și la oamenii noștri o mișcare pe terenul economic. După o conferință a advocaților noștri în Cluj, duminica viitoare va avea loc aici în Sibiu adunarea juriștilor români, cu care ocaziune se va ventila din nou chestiunea înființării unei asociațiuni agronomice.

Fiul D=voastră este sănătos.

Primiți încredințarea stimei mele deosebite.

Al D=voastră

devotat

V. Roman.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

72.

Sibiu, 23 Aprilie 1880.

Mult Stim. Domnule !

Mi-am permis a vă expedia sub bandă cu poșta de astăzi 10 exemplare „dare de seamă“ a institutului nostru. Dacă găsiți cu cale, Vă rog a le distribui la cine credeți că-i interesează.

Acclud și un prospect al scrisurilor noastre fonciare. Textul românesc acum se tipărește, fiindcă unde e vorba să căpătăm bani, ne adresăm mai întâi la străini.

Aici nimic nou.

Primiți, Vă rog, espresiunea stimei mele.

Al D=voastră

devotat

Visarion.

¹⁾ Ziarul românesc din Timișoara (1880—1893).

²⁾ Asupra legilor agrare și executarea lor în Ungaria (Februarie, Martie 1880).

Sibiu, 15/4 1881.

Mult Onor. Domnule!

Comitetul expozițiunii române din Sibiu¹⁾ vă roagă prin mine să aveți bunătatea a=și procura dela societatea „Concordia“ de acolo Regulamentul pentru juriul de premierea obiectelor dela expozițiunea ce ea aranjează anul acesta în București. Ne face trebuință la compunerea regulamentului nostru pentru juriu, premii și principiile la premierea obiectelor. Cu o cale ne veți obliga, trimițându-ne și alte lucrări privitoare la expozițiune d. e. programul cercetării expoziției în zilele cât este deschis pentru public etc.

Am fost trimis pentru biblioteca Academiei un pachet de cărți la adresa d=ului Hașdeu, nu știu dacă le-a primit împreună cu o scrisoare. Binevoii a=și întreba la ocaziune.

Comitetul electoral central²⁾ a mai ținut o ședință în care s'a vorbit despre raportul ce trebuie făcut către conferință. Toți oamenii erau de părere că va fi în interesul cauzei ca acel raport să=și facă d=și secretar, adică D=voastră. Prestigiul comitetului ar cere aceasta. Mi=am permis a vă aduce aceasta la cunoștință spre orientare. Rațiu, D=voastră, Bologa și eu suntem aleși la Turda.

Fiul D=voastră se află bine.

Scuzați incomodarea ce vă fac și vă rog a primi încredințarea stimei mele.

Al D=voastră

devotat
V. Roman.

¹⁾ Expoziția organizată de Asociațiune în 1881.

²⁾ Prezidat de Partenie Cosma

Sibiu, 9 Aprilie 1884.

Mult Stim. Domnule !

Vă sunt foarte recunoscător pentru prețioasele comunicări din scrisoarea D=voastră dela 30 passat, pe care am primit-o astăzi. Așteptăm cu nerăbdare și răspunsul D=voastră, lămuritor : dacă să începem, respective să continuăm acțiunea pentru „Ateneu“ ?¹⁾ Toată ziua cu care întârziem este în folosul contrarilor. D=I Ieronim va trimis eri „prospectul“ consorțiului Diamand et comp., din care se vede, că acela a deschis și deja a încheiat subscripțiunea capitalului social.

Aveți bunătatea a spune D=lui Slavici că noi n'am primit dela consorțiul D=sale nicio propunere de fuziune. Nu cumva companiile D=sale s'au pus a-l înșela și pe D=să ? Vă trimit în alăturare scrisoarea de care v'a amintit d=I Slavici împreună cu răspunsul nostru. În întreaga scrisoare fuziunea nu se amintește nici măcar cu o vorbă. Din contră suntem provocați să încetăm și să nu le facem concurență. Va fi interesant a se ști, dacă în adevăr aceasta este scrisoarea pe care a compus-o d=I Slavici ! Altă scrisoare noi n'am primit.

Aveți bunătate, a comunica această stare a lucrului și d=Iui Babeș, carele mi-a scris zilele aceste, că ar dori mult ca să ne fuzionăm. Cu cine ? Imi permit a aclude aici și „Tel(egraful) român“ de astăzi pentru articolul „Tipografii peste tipografii“. N'ar strica să-l citească și d=I Ionescu.

M'am consultat astăzi cu Partenie²⁾ și ambii suntem de părere : să merg și eu la București până sunteți

¹⁾ „Ateneul“ era numele inst. tipografic ce urma să fie înființat la Sibiu pentru editarea unui ziar zilnic.

²⁾ Partenie Cosma.

D=voastră acolo și să deschidem subscripțiunea la capitalul de acțiuni al „Ateneului“ și aici și acolo, făcând mai întâi tipăriiturile necesare gata.

Consortiul Diamandî et comp. au cumpărat cu fl. 9000 tipografia lui Metzger de aici și voiește a scoate ziarul cotidian¹⁾ la 1 Mai a. c. Atunci însă nouă ne va fi mult mai greu; între altele ni se vor face imputări, că dacă am văzut noul ziar înființat, de ce am mai continuat. Când însă noul ziar ne va găsi în stadiul înaintat al subscripțiunii de acțiuni, atunci nu ne va putea zice nimeni, să rețerăm.

Iar dacă nu vom folosi ocaziunea până D=voastră și d=I Babeș sunteți în București, oricine va merge acolo mai târziu în cauza „Ateneului“, va avea cu mult mai mari greutateți.

Dacă deci până la primirea prezentei nu ne veți fi trimis răspunsul lămuritor, vă rog a=mi depeșa, dacă sunteți de acord cu părerea noastră de mai sus și eu sunt gata de plecat direct, fără a mă mai opri în Brașov.

Primiți, vă rog încredințarea stimei mele distinse.

Al D=voastră

devotat.

V. Roman.

75.

Sibiu, 4 Aprilie 1884.

Mult Stîm. Domnule !

Amintesc scrisoarea mea de ieri. Astăzi d=I Bologa mi=a comunicat în confidență o scrisoare a D=voastră în cauzele institutului „Albina“.

Mă grăbesc a vă liniști în privința a tot ce va comunicat Porescu și cu deosebire în privința credi=

¹⁾ E vorba de ziarul *Tribuna* ce a apărut în 1884 la Sibiu.

telor personale. Este adevărat, că d-l Ionache în două rânduri mi-a scris, să deschidem asemenea credite la câteva case mai mari, însă nici prin minte nu mi-a trecut, să propun vreodată Onor. Direcțiunii introducerea de asemenea credite; alții încă nu le-au propus prin urmare nicio deciziune pentru introducerea lor nu există. Tot d-l Ionache mi-a scris (privat) să cumpărăm la gara Brașov un magazin, ca să lărgim afacerea împrumuturilor pe produse; și acea scrisoare zace în pupitrul mesei mele, nimic n'am propus nici în acest obiect. Toată suma ce este plasată astăzi, în această operațiune e de fl. 1000. Dl. Porescu va fi auzit dela fiul său vorbindu-se ceva în amintitele obiecte în biroul filialei și pe asemenea vorbe bate alarmul în două țări. Am văzut stimata D=voastră scrisoare adresată mie, cât și din cea trimisă d-lui Bologa că Porescu a conversat mult și cu d-l Babeș despre cele ce vă scriu și despre adevărata stare a lucrului ca să nu se mai lătească minciunile. Dacă nu mă veți chema la București, ne vom întâlni în Brașov și vă veți convinge în fața locului că Porescu a vorbit fleacuri. Nu știu dacă știți că el nu se are bine cu Diamandi, și că peste tot este un om, cărui dintr'o sută să-i crezi una. Scuzați îndrăsneala ce mi-am permis și primiți salutările mele cordiale.

Al D=voastră

devotat
V. Roman.

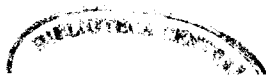

III

CORESPONDENȚA

VISARION ROMAN—IOSIF HODOȘ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1.

Sibiu 1 Aprilie 1871.

Domnul meu!

Deși mi-ai trimis cu 10 exemplare mai multe de cum am cerut eu din broșura „Românii și Const. Trans.” eu totuși nici n'am venit cu pachetu acasă, ci dela poștă am plecat cu el prin cetate a-l împărți. După o oră mă aflam numai cu hârtia și sfoara pachetului în mână, toate exemplarele erau distribuite, se înțelege că fără bani. Cu toate astea eu ți-am trimis alătura prețul lor dela mine cu 15 fl. (pentru 30 exemplare a 50 gr.) și te rog să-mi mai trimiți 20 exemplare în comision. Pachetu mi-a venit cu sigiliile rupte și cu toate semnele, c'a fost desfăcut. Dacă mi-a veni și al doilea așa voi reclama la Direcțiunea poștală. Dealtminteri cu asta ocaziune o rugare. Dacă ți-a da mâna și dacă te ai bine cu Alexandru Mocioni, întreabă-l cum mai stau statutele noastre și pe când e speranța, ca să le căpătăm aprobate? Ași cugeta voiesc însă de a-l ruga și îndemna, să urgeze lucrul, fără însă de a-i spune, că ți-am scris eu ceva în astă privință. D-l Aurel Maniu când mai vine la Pesta. Oare început-au subscrierile de acțiuni? Prin deslușirile acestea mă vei deobliga. Primește salutări dela d-l Măcelariu. Eu sărut mâna Doamnei și sunt cu tot respectu.

Al D-tale

V. Roman.

2.

Sibiu, 26 Aprilie 1871.

Domnul meu !

Îți trimit în alăturare și cei zece fl. pentru 20 broșuri din urmă din „Românii și Const. Trans.“ ai bunătate a mă încunoștiința despre primirea lor. A. Varga nu mi-a scris încă nimica, nu știu cea făcut. Te rog caută ocaziune a întreba pe d-l Alex. Mocioni, dacă a venit, ori, când el n'ar fi venit în Pesta, pe Varga, că cum mai stă treaba cu statutele noastre. Incepem a perde toată paciența și a ne desgusta. Când în răspunsul D-tale mi-ai putea comunica ceva și în obiectul acesta m'ai deobliga foarte. Corectura statutelor cred că va fi făcută ; pentru care îți mulțumesc.

Sărut mâna stimabilei Doamne și te rog a primi salutările mele cordiale și frățești.

Al D-tale

devotat

V. Roman.

3.

Sibiu 26 Mai 1871

Domnul meu !

Înțelegând din „Federațiunea“, că Te-ai mutat la vatra D-tale, în partea lui Horia, vin să te incomodez și acolo. Mai întâi te încunoștiințez că pentru broșurile primite în urmă, deși n'am primit dela D-ta răspuns, cred totuși că le-ai primit. În cauza principală, în care voi a te incomoda ești dată, este înțelegerea noastră pentru darea unui jurnal în Sibiu. Eu, spre a prepara lucrul pentru un pact definitiv, am cercat pe la tipografiile de aici în privința prețului, cu care ocaziune descoperii un lucru, pe care, ca un „curiosum“, mă grăbesc a-l comunica și D-tale. Cu ocaziunea în-

trebării de preț, tipograful Krafft îmi spuse confidențial că cu vreo trei zile înainte a fost la el un oarecine întrebându-l, ca și mine, despre prețul pentru o foaie *românească*, care ar fi a se da aici în Sibiu, dacă nu în toate zilele, cel puțin de 4 ori în săptămână. Și acel oarecine ar fi D. Wiedermann, Directorul băncii „Transilvania“ de aici. Krafft, tipograful, i-a și dat în scris proiectul de spese, și lucrul e serios. Te vei mira și D-ta ca și eu, că ce să fie comedia asta. N'am putut să aflu nimica mai deaproape, că firește atari lucruri se țin în secret. La spatele lui Wiedermann trebe, negreșit, să stea cineva, și acela sau e Dr. Aurel Brote secretarul băncii, sau însăși banca „Transilvania“, adică Sașii. Spiritul de întreprindere a căzut la Români sub Nula; după ce vin străinii să ne creeze institute banali, tot ei se vor pune să ne facă și jurnale; în draga de Românie începutul e făcut binișor; pentru ce să nu continue nemții și în Transilvania. După ce toată lumea strigă după un jurnal bun, se vor fi convins de rentabilitatea lui și ne vor face rușinea: să-l dea ei. Pentru că Brote e nu numai în soldul sașilor, ci este un (indescifrabil) ca și aceștia. Să-mi crezi aceasta. Lucrul însă e secret și Krafft m'a rugat ca pe Dumnezeu, să nu mai spun nimănuui ce știu. De aceea vei avea bună-tatea a ține și D-ta lucrul în secret. Ți-l comunic numai cu privire la proiectul și înțelegerea noastră făcută în Pesta.

Imi permit deci a te ruga să ai bunătate a-mi răspunde următoarele.

1. Decisu-te-ai definitiv a te muta la Sibiu și pe când ?

2. Rămâi pe înțelesul nostru verbal făcut în Pesta ca să dăm amândoi o foaie aici în Sibiu? Dacă te învoiești la aceasta :

3. N'ar fi bine oare să formăm între noi un pact clar în scris încă de acum? Dacă da :

4. N'ai avea bunătatea a propune un proiect de contract între noi precizat întru toate și a mi-l trimite spre opinie? Ori, ce ar fi și mai bine, n'am putea să convenim undeva ori să vii D=ta pe 2-3 zile la Sibiu?

5. N'ar fi bine să începem undeva edarea ziarului cu 1 Iulie curent?

6. Când, proiectul lui Wiedermann s'ar realiza mai înainte de al nostru, fire=ai aplicat să ne executăm planul și după aceea? Eu unul nu m'aș teme de concurența lor.

Am neapărată trebuință de răspunsurile D=tale la aceste întrebări, ca să mă știu orienta, fiindcă încât voi putea, nu voi lăsa să cadă planul acesta. Când nu m'aș fi angajat pentru institutul „Albina“, ar fi mai ușor. Acum însă e neapărată lipsă de un individ apt, iar ca domnia ta mai potrivit nu se găsește în șapte țări. Eu cred că am face mari trebi. Chiar și când nu s'ar aproba statutele „Albinei“ am avea destul de lucru amândoi la jurnal.

Salut pe d=1 Frâncu și toți cunoscuții, iar stima-bilei Doamne îi sărut mâna și Te rog a=și spune că tot îi mai păstrez (indescifrabil) din Pesta în portofoliu, ca s'o aducă jertfă de tot lui Iehova pentru protejarea statutelor „Albinei“.

Iar D=ta primește salutarile mele cordiale, și fră=fești și nu uita a=mi răspunde îndată.

Al D=tale

devotat

V. Roman.

4.

Sibiu, 8 Iunie 1871.

Domnul meu ?

Te rog, ai bunătate a=mi răspunde pozitiv, la scri-soarea adresată la (indescifrabil) înainte cu 2 săptămâni, e neapărat de lipsă să mă știu orienta încă de acum.

Sunt 3 săptămâni de când d-l Aureliu Maniu ne-a încunoștiințat mai întâi prin telegramă, apoi și prin scrisoare, că statutele noastre s'au subșternut cabinetului spre sancționare.

D-l Silași dela Viena mă încunoștiințează însă prin scrisoarea primită ieri, că numitele statute n'au sosit încă la Viena ci ele trebuie să fie încă tot la Pesta.

Mai obliga mult atât pe mine, cât și pe ceilalți domni ai noștri de aici scriindu-ne ceva pozitiv în obiectul acesta.

Primește salutările mele cordiale.

Al D-tale

devotat
V. Roman.

CUPRINSUL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I. Introducere :	I—XXV
II. Corespondența Visarion Roman - Gh. Barițiu	1
Intâia scrisoare: Visarion Roman cere concursul lui Gh. Barițiu pentru a ajunge preot la biserica Sf. Nicolae din Brașov	1—2
A doua scrisoare: V. R. comunică lui Gh. B. încercarea sa de a ajunge protopop al Zarandului, pentru a-și asigura existența, îi cere apoi să-l angajeze ca funcționar al Academiei Române, sau ca redactor al ziarului „Românul” din București	2—5
A treia scrisoare: Comunică acceptarea angajamentului propus de Gh. B. și trimite primul articol pentru „Românul”	5—7
A patra și a cincea scrisoare: Despre modalitățile de colaborare la „Românul”	7—8
A șasea scrisoare: Informații asupra mișcărilor politice din Sibiu	8—9
A șaptea scrisoare: Idem: Atitudinea lui Ilie Măcelariu față de alegerile dietale din 1866	9—10
A opta scrisoare: Consfătuirea dintre Visarion Roman, Elie Măcelariu și Iacob Bologa în vederea pregătirii unei conferințe naționale la Miercurea. Uneltiri împotriva Mitropolitului Șaguna	10—13
A noua scrisoare: Pregătirea conferinței dela Miercurea. Informații asupra băncii „Transilvania”	13—15
A zecea scrisoare: Insistențe pe lângă Gh. Barițiu pentru a-l face să participe la conferința dela Miercurea	15—16

A unsprezecea scrisoare : Scopul conferinței dela Miercurea. Măsurile luate pentru perfecta ei reușită	16—18
A douăsprezecea și a treisprezecea scrisoare : Alte informații asupra pregătirii conferinței	18—20
Telegrama dela Miercurea : Proclamarea pasivității politice a Românilor transilvani	20
A cincisprezecea scrisoare : Cum s'a desfășurat conferința dela Miercurea. Infrângerea Mitropolitului Șaguna	20—24
A șasesprezecea scrisoare : Întâlnirea dintre Ilie Măcelariu și Mitropolitul Șaguna după conferința dela Miercurea	24—25
A șaptesprezecea și a optsprezecea scrisoare : Atitudinea guvernului dela Cluj față de Comitetul Național ales la Miercurea, Condamnarea profesorului Alexandru Roman	25—27
A nouăsprezecea scrisoare : Disolvarea Comitetului Național	27—28
A douăzeci și douăzeci și una scrisoare : Impresii politice din călătoria făcută de Visarion Roman în ținutul Gherlei și a Năsăudului	28—29
A douăzeci și doua scrisoare : Despre nevoia de a se publica desbaterile conferinței dela Miercurea	30
A douăzeci și treia și douăzeci și patra scrisoare : Desbaterile și actele conferinței dela Miercurea se vor publica în ziarul „Albina”	30—31
A douăzeci și cincea scrisoare : Alte călătorii făcute de Visarion Roman în interesul băncii „Transilvania”	31—32
A douăzeci și șasea scrisoare : Visarion Roman constată trebuința de a se înființa institute financiare românești și anunță că se ocupă cu alcătuirea unor statute pentru un astfel de institut	32
A douăzeci și șaptea și douăzeci și opta scrisoare : Ilie Măcelariu călătorește la Viena pentru prezentarea unui Memorand	33

	<u>Pagina.</u>
A douăzeci și noua scrisoare: Despre colaborarea lui Visarion Roman la „Românul”. Peripețiile lui Ilie Măcelariu la Viena	34—35
A treizeci, treizeci și una și treizeci și doua scrisoare: Ilie Măcelariu s'a întors dela Viena fără a se fi achitat de însărcinările avute	36—38
A treizeci și treia scrisoare: Despre un articol al Dr. Paul Vasici. Critici la adresa lui Măcelariu. Șovăiri în privința sincerității conducătorilor băncii „Transilvania”	38—41
A treizeci și patra scrisoare: Despre trebuința unei cât mai accentuate solidarități românești	41
A treizeci și cincea scrisoare: Despre necesitatea alcătuirii unui memorandum	42
A treizeci și șasea scrisoare: Gh. Barițiu e rugat să trimită un exemplar din petiția înaintată lui Francisc Iosif I, înainte de conferința dela Miercurea, pentru a fi publicată în actele acesteia	42—43
A treizeci și șaptea și treizeci și opta scrisoare: Propuneri pentru o consfătuire politică la Sas-Sebeș	43—44
A treizeci și noua scrisoare: Ilie Măcelariu e numit inspector al băncii „Transilvania”	44—45
A patruzeccea scrisoare: Visarion Roman se mută dela Rășinari la Sibiu. Despre colaborarea sa, la „Românul”. Oferta lui pentru a înființa un institut financiar la București	45—48
A patruzeci și una scrisoare: Visarion Roman își anunță plecarea în Banat	49
A patruzeci și doua scrisoare: V. R. anunță că a trimis lui Bologa proiectul de statut al institutului financiar proiectat de dânsul	49
A patruzeci și treia scrisoare: Schimbări în conducerea băncii „Transilvania”. Pentru proiectul său V. R. a aflat aprobarea tuturoră	49—50
A patruzeci și patra scrisoare: Entuziasmul frunțașilor sibieni Hania, Ursu, Bologa, Dunca	

- și Măcelariu pentru proiectul lui V. R. Viitorul institut financiar se va numi „Albina”, *Institut de credit pentru agronomi*. V. R. cere lui Barițiu să examineze, din punct de vedere filologic, termenii propuși de dânsul pentru a exprima diferite noțiuni și operațiuni bancare 51—53
- A patruzeci și cincea scrisoare:** V. R. își anunță o vizită la Brașov pentru a vedea pe Barițiu. Incetează colaborarea sa la ziarul „Românul” 53—55
- A patruzeci și șasea scrisoare:** O violentă critică împotriva alegerilor dela Sinodul eparhial din Sibiu, și împotriva lucrărilor acestuia. Statutele „Albinei” sunt pe punctul de a fi terminate și în cel mult o lună vor fi înaintate la Buda-Pesta spre aprobare 55—57
- A patruzeci și șaptea scrisoare:** V. R. își anunță intenția de a eși din serviciul băncii „Transilvania”. În cazul neaprobării statutelor „Albinei” V. R. e hotărât să înființeze o librărie românească „Amicul școlii”. Pregătiri pentru adunarea generală a Asociațiunii. Al. Mocioni și colonelul Ursu vor merge la Buda-Pesta pentru a obține aprobarea statutelor „Albinei” 57—58
- A patruzeci și opta scrisoare:** V. R. comunică impresiile cu cari s'a întors dela Buda-Pesta, precum și demisia sa din serviciul băncii „Transilvania”. Despre tipografiile din Sibiu în legătură cu dorința lui Barițiu de a tipări aici unele lucrări. Amintește iarăși — în cazul neaprobării statutelor „Albinei” — intenția sa de a înființa o librărie românească și de a reedita „Amicul școlii” 59—61
- A patruzeci și noua scrisoare:** Moartea mamei lui V. R. Desfacerea calendarului „Amicul poporului” 61—62
- A cincizecimea scrisoare:** V. R. e ales director al viitoarei bănci „Albina” și obligat a merge la Viena pentru anumite studii. V. Boerescu dorește să înființeze în România un institut de asigurare românesc 63—64

	<u>Pagina.</u>
A cincizeci și una scrisoare : V. R. recomandă lui Barițiu un corector pentru lucrările sale ce se tipăresc la Sibiu	65
A cincizeci și doua scrisoare : Informații din Buda-Pesta și Viena	66
A cincizeci și treia scrisoare : Activitatea lui V. R. în luna Mai 1871. Istoria aprobării statutelor „Albinei”. Amestecul lui V. R. în întreprinderile bancare dela București	67—70
A cincizeci și patra scrisoare : Protest împotriva direcțiunii ziarului „Albina” care a publicat în mod trunchiat și tendențios o contradecarațiune cu caracter politic a unor fruntași sibieni. Relațiunile lui V. R. cu Vinčențiu Babeș . . .	70—71
A cincizeci și cincia scrisoare : Despre escomtarea unei polițe a lui Gh. Barițiu. Aspre critici la adresa adversarilor din Brașov ai acestuia	72—75
A cincizeci și șasea scrisoare : Despre prețurile hârtiei. Alte critici la adresa adversarilor din Sibiu	75—76
A cincizeci și șaptea scrisoare : Aprobarea statutelor băncii „Albina”	76—78
A cincizeci și opta scrisoare : Acțiunea întreprinsă pentru subscrierea de acțiuni. Despre o audiență a protopopului I. Mețianu la Andrassy	78—79
A cincizeci și noua scrisoare : V. R. cere informațiuni asupra firmei Sotir Manciu și Fii din Brașov	79—80
A șaizeci și șaizeci și una scrisoare : Alegerea de mitropolit a lui Miron Romanul	80—82
A șaizeci și doua scrisoare : Plecarea lui Măcelariu la alegerea de episcop dela Arad	82
A șaizeci și treia scrisoare : Despre traducerea în ungurește a statutelor băncii „Albina”. Despre fabrica de hârtie dela Zărnești	83—84
A șaizeci și patra scrisoare : Despre un stipendiu pentru Corneliu fiul lui V. R.	84—85
A șaizeci și cincia scrisoare : Idem	85—86
A șaizeci și șasea scrisoare : Idem	86—87

A șazeci și șaptea scrisoare: Despre înființarea unei filiale a băncii „Albina” la București	87—89
A șazeci și opta scrisoare: V. R. își mărturișește intenția de a înființa și conduce o bancă la București	89—93
A șazeci și noua scrisoare: Despre tratativele dela Sibiu ale Societății de asigurare „România” din București. Iarăși despre dorința sa de a înființa o bancă în capitala României	93—94
A șaptezecia scrisoare: Despre adunarea dela Blaj a Societății pentru Fond de Teatru Român	95
A șaptezeci și una scrisoare: Despre niște articole din „Observatorul”	95—96
A șaptezeci și doua scrisoare: Despre scrisurile fonciare ale „Albinei”	96
A șaptezeci și treia scrisoare: Despre expoziția „Asociațiunii” din 1881. Lucrările Comitetului central electoral	97
A șaptezeci și patra scrisoare: Despre înființarea institutului tipografic „Ateneu” ce urma să tipărească primul cotidian transilvan. Tratativele cu Ion Slavici și Manole Diamandi	98—99
A șaptezeci și cincia scrisoare: Despre unele nedumeriri ale lui Gh. Barițiu în legătură cu creditele personale ale băncii „Albina”	99—100

III. Corespondența Visarion Roman—Iosif Hodoș.

Intâia scrisoare: Despre desfacerea broșurii „României și Constituția Transilvaniei” de Iosif Hodoș	103
A doua scrisoare: Idem. Despre statutele băncii „Albina”	104
A treia scrisoare: Despre un proiect de cotidian transilvan la 1871	104—106
A patra scrisoare: Iarăși despre statutele băncii „Albina”	106—107

35 / 5905

120